

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 14 (728)

2011 m. liepos 23 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

3

Vargo pelė įamžinta
bronzoje: Simonas Daukantas

7

Senovė atgyja legendinėje
Lietuvos sostinėje

15

Dr. Povilas Jakučionis
„Birželio sukilimo 70-mečio
minėjimo aidai“

Valstybinis apdovanojimas Martyno Jankaus vaikaitei Ievai Jankutei

Valstybės dienos proga liepos 6 d. už nuopelnus Lietuvai ir už Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje valstybiniais apdovanojimais Prezidentė Dalia Grybauskaitė apdovanojo Lietuvos ir užsienio valstybių piliečius. Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi apdovanota Eva Jankutė-Gerola (Ieva Jankutė), Mažosios Lietuvos dukra, savo gyvenimą paaukojusi šio krašto kultūrai propaguoti ir puoselėti.

E. Jankutė gimė 1924 m. birželio 24 d. Bitėnuose (Pagėgių apskr.) Karo audrų blaškoma atsikūrusi Vokietijoje, 1952 m. atvyko į Čikagą. Čia įsijungė į visuomeninę veiklą išeivijoje, buvo Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio (JAV) vicepirmininkė, Mažosios Lietuvos fondo valdybos narė, Mažosios Lietuvos Enciklopedijos garbės rėmėja, spaudos ir leidinių apie Mažąją Lietuvą mėcenatė, Martyno Jankaus vardo kultūros paveldo saugojimo ir puoselėjimo premijos steigėja. E. Jankutė yra Mažosios Lietuvos patriarcho, aušrininko ir Lietuvos Respublikos Valstybės Tarybos nario Martyno Jankaus vaikaite.

Grįžusi gyventi į Lietuvą E. Jankutė įsikūrė Klaipėdoje, įsiliejo į Mažosios Lietuvos lietuvininkų bendrijos veiklą. Ji išsaugojo didelę dalį M. Jankaus archyvo. Šią medžiagą perdavė saugoti Klaipėdos universiteto bibliotekai. E. Jankutės lėšomis 2010 m. sutvarkytos Bitėnų-Šilėnų kapinaitės, kuriose ji artimiausiu metu ketina pastatyti paminklą savo protėviams.

E. Jankutės senelio M. Jankaus nuopelnai Valstybei buvo įvertinti. 1928 m. apdovanotas DLK Gedimino 3-ojo laipsnio ir Italijos

LR Prezidentė Dalia Grybauskaitė ir Ieva Jankutė-Gerola po apdovanojimo

karūnos 3-ojo laipsnio ordinais, o 1938 m. – Vytauto Didžiojo 2-ojo laipsnio ordinu.

Valstybės tarybos nario Martyno Jankaus vaikaite E. Jankutę valstybės apdovanojimui teikė šios organizacijos: Pagėgių savivaldybė, Rambynų regioninio parko direkcija, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras,

Vydūno draugija, Mažosios Lietuvos reikalų taryba, Pagėgių krašto draugija „Sandūra“, VšĮ „Vorutos“ fondas ir Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ redakcinė kolegija.

Eugenijus SKIPITIS, Bitėnai, Pagėgių sav.
Danos Buinickaitės-Zacharevičienės nuotr.

Apie pavardžių rašymą lenkiškomis raidėmis

Akad. Zigmas Zinkevičius

Reikalavimas rašyti lenkiškomis raidėmis aplenkintas lietuviškas Vilnios lenkakalbių gyventojų pavardes yra nekorektiškas, siekiantis polonizacinių tikslų – galutinai nutautinti buvusią okupuotą Lietuvos dalį. Prisiminkime carinės Rusijos draudimą vartoti įprastines lietuvių raides, keisti jas rusiškoms. Tada carinis valstybės sekretorius N. Miliutinas rašė generalgubernatoriui M. Muravjovui: „Ką pradėjo kardas, tai dabar užbaigs raidės. Akivaizdi analogija: gen. Želigovskis pradėjo kardu Vilniaus krašto pavergimą, dabartiniai lenkintojai nori jo darbą užbaigti raidėmis. Maža to, siekia, kad tai atliktų patys lietuviai.“

Vietoj pavardžių *Vainavičius, Vainauskas* parašius lenkiškai *Wojnowicz, Wojnowski*, jų lietuvišką kilmę pajęgs nustatyti tik vardyno specialistas. Šiaip jau visuomenei jos atrodys esančios lenkų kilmės (plg. lmk. *wojna* 'karas' – su šiuo žodžiu iš tikrųjų jos neturi visiškai nieko bendro), o tų pavardžių turėtojai – 'tikri lenkai'.

Arba imkime lenkakalbio Vilnios gyventojų pavardę *Kiškel*, kuri dar primena lietuvišką originalą *Kiškelis*. Bet ją parašius lenkiškai *Kiszkello* – jau visai kas kita: tikras lenkas! Plg. pavardes *Gervelė* (iš *Gervė*) ir *Gierwiello*, *Vabalėvičius* (iš *Vābalas*) ir *Wobolewicz*, *Žvirbliauskas* (iš *Žvirblis*) ir *Zwirblewski*.

Užsieniečių ir Lietuvos piliečių pavardės skirtingai traktuotinos. Užsieniečių, vartojančių lotynų abėcėlės pagrindą sudarytą rašybą, pavardės priimta rašyti originalo kalba. Taip daroma bemaž visame pasaulyje. Išimtis sudaro tik tam tikri atvejai: grožinė literatūra, ypač skirta vaikams, kai norima nurodyti apytikrą pavardės tarimą, ir kt. Tų atvejų parinkimas neretai sukelia ginčus, atsiranda kai kurių nesutarimų, kartais nelengvai pašalinamų. Tačiau visa tai nepaneigia paties principo: pateikti užsieniečių pavardės originalo rašmenimis.

Lietuvos kitakalbių piliečių pavardės priimta rašyti lietuviškomis raidėmis pagal tarimą. Analogiškai daroma daugelyje pasaulio šalių, be kita ko, ir Lenkijoje. Reikalavimas daryti lenkakalbiams Lietuvos piliečiams išimti smerktinas, juolab, kad tuo siekiama nešvarių tikslų.

Lenkakalbių gyventojų pavardžių rašymas pagal tarimą neprieštarauja Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarčiai, kurioje yra numatyta teisė rašyti pavardes pagal tautinės mažumos kalbos skambesį. Tokių pavardžių rašymą 1999 m. spalio 21 d. aprobavo Lietuvos

Nukelta į 14 p.

Saliamoną Banaitį prisimenant*

Dr. Česlovas Laurinavičius

Saliamono Banaičio vardas ir pavardė daugelio lietuvių ausyse tikriausia skamba sakrališkai, kadangi jis – Lietuvos Valstybės Tarybos narys ir Vasario 16-osios Akto signataras. Kai per Vasario 16-sios minėjimus Vilniuje, Pilies gatvėje, diktoriaus iškilingai skaito signatarų vardus ir pavardes, Saliamonas Banaitis minimas iškart po Jono Basanavičiaus. Pastaroji aplinkybė gal net galėtų priminti sovietinių laikų anekdotą apie poreikį pakeisti abėcėlę. Tačiau pigi ironija turėtų nublankinti išsamiau pasidomėjus Banaičio asmenybe.

Tiesa, Banaitį vargiai galėtume priskirti prie Lietuvos Nepriklausomybės politikos žvaigždžių. Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai liudija, kad per visą Tarybos veiklą nuo jos isi-

kūrimo iki Laikinosios vyriausybės sudarymo (įskaitant ir 1917 m. Organizacinio komiteto bei Lietuvių Konferencijos Vilniuje veiklą), Banaitis pasisakė vos du ar tris kartus. Pirmą kartą per Organizacinio komiteto svarstymą – priimti vokiečių sąlygą dėl orientavimosi į Vokietiją, ar ne. Jis pasisakė už tai, kad reikia priimti. Pasisakymas užprotokoluotas taip: „Kad būtų paskelbtas Lietuvos klausimas – reikia ko nors prisižadėti, kad Lietuva būtų išreklamuota, reikia kokių nors būdu prisidėti prie vokiečių.“ Kitas Banaičio pasisakymas fiksuotas jau 1918 m. spalio 30 d. svarstant klausimą – eiti į derybas su tautinėmis mažumomis ar ne. Mūsų signataro samprotauta taip: „Jeigu mes dabar pradedame derybas su mažumomis, tai tuo parodysime savo silpnumą.“

Banaičio balsavimai Taryboje taip pat išspūdžio nedaro. Protokolai liudija, kad jo būta greičiau konformisto, nei lyderio. Beveik per visus kritinius balsavimus Banaičio nuomonė buvo kaip daugumos, t. y. balsuodavo už Tarybos Prezidiumo – ar tiesiog už Antano Smetonos – siūlomas pozicijas bei formuluotes. Kita vertus, Banaitis paprastai nebalsuodavo prieš pasiūlymus, kuriuos keldavo žinomi opozicionieriai Tarybos daugumai, tai yra, jis nebalsuodavo prieš kairuoliškai nusiteikusių Stepono Kairio, Jono Vileišio, Mykolo Biržiškos bei kitų keltas idėjas. Banaitis tokiais atvejais paprastai susilaikydavo. Tačiau buvo

Nukelta į 11 p.

Mažoji Lietuva

Rambyno kalno kultūros ženklai pradeda naują gyvenimą

Eugenijus SKIPITIS, Bitėnai, Pagėgių sav.*Skulptūros vertinimo komisija Regimantui Midvikui priekaištų neturėjo*

Šiomet sukako 115 metų, kai ant Rambyno kalno pradėtos švęsti Joninės. Dabar šis renginys Pagėgių krašte vadinamas „Tradicijų pyne pagal Vydūną“. Pagėgių kultūros centro kūrybinės pajėgos atkakliai siekia tikslo, kad šventė taptų dvasinga, turinti prasmę. Joninės Rambyno kalnas sutiko atjaunėjęs ir pasikeitęs. Pagal Saugomų teritorijų projektą toliau tvarkomi kalno šlaitai, pastatyti nauji laiptai, jau atsirado 30 naujų ažuolinių suolelių.

Šiuometinės Joninių šventės metų gerokai kitaip buvo sprendžiamos transporto statymo problemos Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis dar gerokai prieš šventę sakė:

„Daug metų Joninių šventės lankytojai galėdavo nevaržomai važiuoti ant Rambyno kalno ir savo automobilius statyti pamiškėse. Šiomet atlikus Rambyno kalno tvarkymo darbus ir siekiant saugoti šios tvarkomos teritorijos kraštovaizdį, šventės metu automobilių srautai bus nukreipti į kalno papėdėje ir už 800 metrų nuo kalno įrengtas laikinas stovėjimo aikštes.“ Taip šventės aikštei suteikta daugiau rimties, išvengta nereikalingo automobilių burzgimo.

Rambyno kalnas įprasminamas kaip mitologinė Lietuvos vieta

Daugiau nei prieš metus Pagėgių savivaldybės sudaryta vertinimo komisija pritarė tauragiškio skulptoriaus, Nacionalinės premijos laureato Regimanto Midvikio sukurtos skulptūrinės kompozicijos idėjai. Kūrinio koncepcija su visuomene buvo aptarta Vydūno draugijos patalpose. Šiuo kūriniu Rambyno kalnas įprasminamas kaip mitologinė Lietuvos vieta. Skulptūrinėje kompozicijoje yra ugniakuras, kuris per šventes bus kūrenamas dujomis. Naujas kūrinys iškilmingai atidengtas Joninių vakare.

Pasikeitė ir vieta, kurioje stovėjo tarybiniais metais statytas aukuras. Nebeliko sovietmečio. Sutvarkytoje aikštelėje stovi akmuo su Gedimino stulpais. Ši autentiška detalė yra išlikusi iš Martyno Jankaus 1928 m. statyto aukuro.

Ko gero, šiuometinė Joninių šventė ant Rambyno kalno būtų patikusi ir Romuvos bendrijos kriviui, etnokultūrinio judėjimo veteranui Jonui Trinkūnui, kuris 1967 m. su bendraminčiais Kernavėje atgaivino senąsias Rasos švenčių tradicijas – su kupoliavimu, burtais, šokiais, vainikėlių mėtymu, baltiškųjų dievų pagerbimu. Apie tai J. Trinkūnas ne kartą kalbėjosi su naujos skulptūrinės kompozicijos autoriumi, Nacionalinės premijos laureatu, skulptoriumi Regimantu Midvikiu. Per Jonines atidengus skulptūrą, plevenant ugniakurą iežibtai ugnelei etnologas, Vilniaus pedagoginio universiteto profesorius Libertas Klimka apie R. Midvikio skulptūrą sakė:

„Skulptoriaus Regimanto Midvikio kompozicija „Aukuras“ yra ir šiuolaikiška, ir turinti istoriškumo pagrindą. Trys tarsi laiko nuguldinti akmenys – istorijos subrandinta baltiškoji pasaulėžiūra. Jos viršūnėje – senosios religijos dievų trejbė, atitinkanti tuometinės visuomenės struktūrą. Skirtingos baltų gentys meldamosi galėjo kreiptis į savo dievus įvairiais vardais arba jų eufemizmais. Istoriografiniai šaltiniai teigia, kad Prūsijoje tai Patrimpas, Perkūnas, Patulas; Lietuvoje – Dievas, Perkūnas, Velinas. Dievas sukūrė pasaulį – tai, kas yra „po saule“. Žmonėms jis priskakė laikytis moralės normų ir sambūvio taisyklių. Dievo vardu prisiekiami, sudaromos sutartys. Prūsai aukščiausiąjį dievybei priskiria ir visos gyvasties žemėje globą. Perkūnas – prūsų vitingų, lietuvių kunigaikščių kariaunų globėjas. Su Perkūno vardu baltų kariai puldavo į mūšį, tad ši vardą pirmiausiai išgirdavo priešai. Velinas ir Patulas – požemio karalystės, taigi ir žemės derlumo bei vaisingumo valdovai. Jiedu globoja

žemdirbius ir gyvulių augintojus. Velinas ir Perkūnas nesutaria tarpusavyje; tai atspindi tam tikrą socialinę įtampą tarp genties karių ir žemdirbių. Jų nesantaika suka gamtos ratą. Vasarą viešpatuoja Perkūnas, žiemą – Velinas. Prie aukuro jų simbolinės figūros – priešingose pusėse nuo Kūrėjo. Giliosios įkirtos akmenyse – tai nuorodos į dievybių valdomas sferas.

Pasaulio modelio ašis – Kosminis medis, jo ženklą matome įrėžtą aukščiausios dievybės akmenyje. Kamienas išauga iš nenugludintos chaotiškos materijos – gyvybės prado žemės. Medžio šakos – tai mėnulis ir saulė. Kitos įraižos akmenyse – užuominos į labai savitą baltiškąją kultūrą, kurią pažįstame tik iš archeologų radinių. Suakmenėję baltų dievai palankiai priimtų ugnies auką: metalinis aukuro stovas palinkęs į ateinančius Rambyno viršūnės vedančiu taku atnašautojus.“

Naujojo Rambyno ugniakuro atidarymo proga susirinkusiems žodį tarė Vydūno draugijos pirmininkas Vaclovas Bagdonavičius, Seimo narys Kęstas Komskis, Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis. Šventinį renginį vedė žinomas diktoriaus Juozas Šalkauskas ir Pagėgių kultūros centro direktorė Svetlana Jašinskienė.

„Didžiuojusi, kad prieš 7 ar 8 metus gimusi idėja pagaliau įgyvendinta. Ant Rambyno kalno turime prasmingą kultūros ženklą. Ačiū jį skurusiam skulptoriui, visiems, kurie prisidėjo prie šio darbo. Joninės buvo švenčiamos ir tarybiniais laikais. Jos buvo pavadintos Tarybinio jaunimo diena. Mums atrodo, šioje šventėje būdavo per daug girtaujama. Norėjome truputį gilesnių dvasinių dalykų. Atrodo, nors ir sunkiai, tačiau pamažu tai pavyksta pasiekti. Atskirai reikia pasidžiaugti Rambyno regioninio parko direkcijos veikla tvarkant Rambyno kalną ir mūsų krašto piliaiknį. Nuo šių darbų Pagėgių kraštas tampa tik dar patrauklesnis“, – sakė V. Komskis.

Po iškilmingų kalbų prasidėjo chorinės muzikos festivalis. Jungtinis choras sudainavo Jurgio Zauerveino sukurtą Mažosios Lietuvos himną „Lietuviniškais esame mes gimę...“ Žiūrovams koncertavo Pagėgių pradinės mokyklos jaunučių choras (vadovė Irena Ubartienė), Jurbarko kultūros centro choras „Lelija“ (vadovė Dalė Janušauskienė), Klaipėdos universiteto mišrus choras (vadovas Algirdas Šumskis), Šiaulių valsstybinis kamerinis choras „Polifonija“ (vadovas Tomas Ambrozaitis). Chorinės muzikos vakarą vainikavo Tauragės krašto Ugninis choras (vadovai Liudas Mikalauskas ir Kornelijus Pukinskis). Žiūrovai ilgai trukusiais aplodismentais dėkojo savo numylėtiniams ir neskubėjo į apeigų aikštę, kur su dainomis ir burtais, kitomis Joninių apeigomis juos sutiko Pagėgių kultūros centro šilgalių kaimo folkloro kolektyvas „Kamana“ (vadovė Aksavera Mikšienė), Šilutės pramogų centro folkloro kolektyvas „Verdainė“ (vadovė Regina Jakūbaitytė), svečiai iš Vilkaviškio rajono, Gražiškių kultūros namų etnografinis ansamblis „Gražupis“ (vadovė Aldona Krapavickienė).

Uždegus Joninių laužą prasidėjo gegužinė, kurią vedė Pagėgių kultūros centro šokių kolektyvas „Marguva“ (vadovė Gražina Paliokienė), Priekulės Kultūros centro tautinių šokių kolektyvas „Gintaras“ (vadovė Dalia Genčiuvienė) ir Pagėgių A. Mackaus gimnazijos merginų tautinių šokių kolektyvas „Gija“. Gegužinės šėliones užbaigė triukšminga sunkiojo roko grupė „Rebelheart“, kuri turintiems klausą tikrai iškrito iš „Tradicijų pynės pagal Vydūną“ vainiko.

Po to naktinis Joninių veiksmas persikėlė į M. Jankaus muziejaus kieme esančią Ričardui Savickiui priklausančią M. Jankaus daržinę. Šiek tiek atsilikdamas nuo tvarkaraščio Šilutės kamerinis dramos teatras parodė spektaklį „Laisva santuoka“ (režisierius Sergėjus Paciukas), o naktinį teatro renginį užbaigė „Klaipėdos rajono Veiviržėnų kultūros centro suaugusiųjų teatro

*Ant Rambyno kalno kalbėjo prof. Libertas Klimka (kairėje) ir Vaclovas Bagdonavičius**Ant Rambyno sutvarkytoje aikštelėje stovi Martyno Jankaus laikus menančio aukuro detalė**Joninių šventėje dalyvavęs solistas Liudas Mikalauskas mielai bendravo su Pagėgių krašto vaidilutėmis**Kaimo bendruomenių atstovai šventės išvakarėse Martyno Jankaus muziejaus kiemelyje pasodino ažuoliuką*

studija – parodė spektaklį „Džinsai“ (režisierius Karolis Pronckus).

Patys ištvermingiausi Melpomenės gerbėjai buvo pavaišinti M. Jankaus muziejaus muziejinių ir kultūros centro darbuotojų iškepta kiaušiniene. Pasistiprinus vėl atsirado jėgų pokštauti. Veidus atgaivino rieškučiomis nuo žolynų braukiama rasa, o akis paglostė kylanti vasaros saulė.

Pagėgių krašto kaimo bendruomenių konferencija

Joninių išvakarėse toje pačioje daržinėje įvyko Pagėgių krašto kaimo bendruomenių konferencija, kurioje pranešimą apie Pagėgių krašte veikusias prieškarines draugijas skaitė Vaclovas Bagdonavičius. Apie dabartinę Pagėgių savivaldybės kaimo bendruomenių veiklą papasakojo nevyriausybinių organizacijų koordinatorių Edmundas Incius. Kaimo bendruomenių lyderiams Ekonominės plėtros skyriaus vedėja Loretą Razutienę pristatė skulptoriaus R. Midvikio su-

kurtą Rambyno kalno alkakalnio įprasminimą. Kultūros centro direktorė Svetlana Jašinskienė pristatė klaipėdiečio dizainerio Romualdo Martinkaus sukurtą Rambyno kalno švenčių ženklą ir vėliavą. VVG grupės „Pagėgių kraštas“ administratorius Sigitas Stonys susirinkusiems pristatė darbo grupę, kuri ruošia reprezentacinį leidinį apie Pagėgių kraštą. Knygą spaudai rengia kaulniečių dizaino firma „3V studija“, vadovaujama Vidmanto ir Juretos Valentų.

Konferencijos dalyviai ir svečiai M. Jankaus muziejuje pasodino ažuoliuką, kuris tikėkimės per vasaros karščius nenuvys. Prasmingi kultūros ženklai tik papildo Joninių turinį. Nesvarbu, kad kokie nors pykti nenaudėliai išvarto Rambyno regioninio parko direkcijos pastatytus informacinius ženklus arba švęsdami Valstybės dieną motociklais išmala žilojo kalno šlaitus

Autoriaus nuotr.

Knygos

Martyno Purvino „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“*

Ivona LUKŠA, Trakai

Šiais metais „Vorutos“ fondas išleido Martyno Purvino knygą „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“. Knygos autorius architektas, humanitarinių mokslų daktaras, docentas – Martynas Purvinas. Nuo 1987 m. Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto mokslo darbuotojas. Autorius knygoje analizuoja Lietuvos senuosius kaimus bei Mažosios Lietuvos kultūros paveldą. Martynas Purvinas prisidėjo prie trijų „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ tomų leidymų.

Pristatomoje knygoje aprašomi 39 senieji Mažosios Lietuvos kaimai dabartiniuose Klaipėdos, Šilutės, Tauragės ir Jurbarko rajonuose bei Pagėgių savivaldybėje. Apibūdinamas kaimų istorinis vystymasis, sodybų pokyčiai, kaimo plėtra, gyventojų verslai ir jų gyvenimo pobūdžiai. Knygos viršelio autorius dailininkas prof. Alfonsas Žvilius. Knygos priešlapyje

pateiktas Klaipėdos krašto žemėlapis, kurio autorius Adomas Brakas (apie 1926 m.). Knyga iliustruota autoriaus nuotraukomis, kuriose užfiksuoti senieji pastatai, gyvenvietės ir sodybos. Aprašomi žymiausi Mažosios Lietuvos kaimai tarp jų Bitėnai, Būbliškės, Plaškiei. Pirmą kartą Lietuvoje išsamiai apibūdinama šio entokultūrinio regiono kaimų raida, remiantis istoriniais šaltiniais bei dr. Martyno Purvino istoriniais tyrimais.

Knygos pradžioje kelis pasvarstymus apie Mažosios Lietuvos gyventojų ypatybes skaitytojams taria Eva Milda Jankutė-Gerola. Sulaukusi vos ketverių metų ji persikėlė gyventi į Drevernos kaimą, kuris yra ant Kuršių marių kranto. Po Hitlerio įsakymo palikti kaimą E. M. Jankutės-Gerolos šeima išsikraustė iš Drevernos ir persikėlė gyventi į Bitėnus, vėliau į Kolbergą ir galiausiai į Niujorką. Į Klaipėdą

moteris persikėlė 2002 m. ir tuo labai džiaugiasi. „Atvykusi kitą kartą turėjau laimę rasti mažą būtą, kuri, aišku reikėjo sutvarkyti. 2002 m. persikėliau gyventi Klaipėdon. Ir esu patenkinta“ – sakė Eva Milda Jankutė-Gerola.

Martynas Purvinas paskelbė daugiau nei 2 500 mokslinių, enciklopedinių, publicistikos straipsnių, savo straipsnius skelbė užsienio spaudoje.

Knygos rėmėjai LR Kultūros ministerija, Šilutės, Pagėgių, Tauragės savivaldybės.

Knyga platinama Vilniaus centriniame knygyne, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, viešojoje įstaigoje „Vorutos“ fondas (vorutosfondas@voruta.lt).

*Purvinas Martynas, „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“, Trakai: VŠĮ „Vorutos“ fondas, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.

Dr. Martyno Purvino knygos „Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai“ viršelis

Lietuvos istorija

Vargo pelė įamžinta bronzoje: Simonas Daukantas

Grazina MARECKAITĖ, Vilnius

Birželio pabaigoje, kai Lietuva, Lenkija, Vilniaus universitetas rengėsi švęsti Nobelio premijos laureato rašytojo Česlovo Milošo šimtąsias gimimo metines, kai šia proga įžymiajam rašytojui, universiteto auklėtiniui *Alma Mater* sienoje buvo atidengta atminimo lenta, kitame, nuošalesniame kiemelyje virš vartų arkos tyliai atsirado kito Vilniaus universiteto augtinio Simono Daukanto, Adomo Mickevičiaus amžininko, bronzinė skulptūra. Argi jos ten anksčiau nebuvo? Ir taip, ir ne. Šios skulptūros istorija – tai tikras mūsų dienų anekdotas, kurį verta išgirsti platesnei visuomenei.

Simonas Daukantas... Kai laikome rankoje šimto litų banknotą, galvojame apie visiškai kitus dalykus... Žinoma, niekam nerūpi (gal ir neturi rūpėti), kad ant pinigų pavaizduotas rimto veido „dėdė“, tai didis XIX amžiaus Lietuvos istorikas ir rašytojas, išgarsėjęs ne vien savo mokslo veikalais „Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių“, „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“, „Istorija žemaitiška“, „Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje“ ir kt., bet ir savo kietu senovės lietuvių būdu – tikslo siekimu, užsispyrimu, darbštumu, proto blaivumu, pasiaukojimu bendram labui. Valtiečių vaikas, gimęs 1793 m. Žemaitijoje, atkakliai siekęs žinių ir mokslo, pėsčiomis atėjęs į Vilnių (kaip ir daugelis lietuvių vaikų, dar ir po šimtmečio pėsčiomis ėjusių į buvusią sostinę mokslų semtis), 1816 m. įstojęs į Universiteto laisvųjų menų fakultetą, 1822 metais gavęs teisių magistro laipsnį jau kitame – Moralinių ir politinių mokslų – fakultete. Gyvenęs ir studijavęs

lenkiškoje kalbinėje terpėje kartu su Adomu Mickevičium bei filaretais-filomatais, vėliau sunkiai dirbęs Rusijos archyvuose, Simonas Daukantas visus savo darbus užsispyrėliškai ir nuosekliai rašė vien tik neišstobulinta lietuvių rašto kalba, po kruopelytę rinkdamas grūdus – it darbo pelė – į tautos aruodą, ne tik panaudodamas tautosakos lobius, bet ir pats kurdamas naujiems laikams ir kruopelytę rinkdamas grūdus – it darbo pelė – į tautos aruodą, ne tik panaudodamas tautosakos lobius, bet ir pats kurdamas naujiems laikams ir

Ant 1864 metais mirusio Daukanto kapo Papilėje jo žemiečiai parašė taip, kaip mokėjo: „Atteivi! miniek sav, jog czionai palaidotas Szymonas Davkontas pirmas isz tarp mokitu viru raszitojas senoves vejkalu Lietuvos, Zemaitijos ir kitu naudingu knigeliu. Jis per savo gyvenima it vargo pelle be palaubos trusieje vienutinej zemaitiskaj raszite delej naudos vienatautiu...“

Kai vienas seniausių Europoje Vilniaus universitetas (tada dar V. Kapsuko vardo) iškilmingai šventė 450 m. jubiliejų, buvo sumanyta papuošti Filologijos fakulteto kiemėlį Simono Daukanto skulptūra. Skulptoriaus Romano Kazlausko eskizai buvo atrinkti iš daugelio kitų, tačiau Meno taryba juos dar ne kartą svarstė, taisė, autorius savo sumanymą turėjo vis iš naujo derinti su tarybos nariais, o tam nesimatė pabaigos... Galų gale buvo nutarta pakabinti gipsinį skulptūros modelį numatytoje vietoje virš vartų arkos ir tik tada galutinai nuspręsti. Pakabinus gipso liejinį, Meno taryba vėl svarstė, posėdžiavo, diskutavo, tačiau lemiamą žodį tarė garsus sovietinių skulptūrų autorius, didelis to meto autoritetas: jo nuomonė nulėmė, kad Meno taryba R. Kazlausko kūrinių

atmetė. Žymusis LSSR menininkas (jo kūriny dar ir šiandien puošia Žaląjį tiltą Vilniuje) tada bylojo, kad Daukanto skulptūros autorius po kokio dešimtmečio pats pamatys, koks nevykęs jo darbas... (Beje, tuo metu buvo koreguojamas (nuardomas, tarkuojamas) garsiojo skulptoriaus statulos – rusų armijos karius išvaduojujus pasitinkančios Kryžkalnio „bobos“ neproporcingai atsikišęs užpakalis... Taigi ižeistas Daukanto skulptūros autorius R. Kazlauskas atšovė, kad jo vyresniajam kolegai neteko nė dešimties metų laukti...)

Simono Daukanto skulptūra buvo atvesta, jos autoriui, žinoma, nesumokėta nė rublio, o gipsinis modelis taip ir liko kabėti Filologijos kiemelyje virš vartų arkos. Ilgainiui su skulptūra visi apsirato, ji buvo svarbiausias kiemelio akcentas, ją kaip senojo universiteto puošmeną fotografavo ir filmavo, ji pateko į albumus, vadovus po Vilnių, atvirukus ir t. t. Bėgo dešimtmečiai, gipsas ėmė irti ir trupėti. Prieš dvidešimt metų, kai nutrupėjo viena Daukanto pėda, parašiau į spaudą repliką – kas gi bus su tuo gipsiniu *balvonu*? Tačiau tai niekam nerūpėjo. O reikėjo meno tarybos nario garsioji skulptūra „aptvarkytu“ užpakaliu sulaukė nepavydėtino likimo – vieną naktį tą Raseinių Magdę kažkas pasistengė nugriauti...

Tuo tarpu vis labiau įrstantis ir trupantis gipsinis Daukantas Universiteto kiemelyje išlaikė ištisus tris dešimtmečius! Pagaliau buvo apsižiūrėta, apsispręsta, susisiekti su skulptoriumi Romanu Kazlausku ir, idėjus daug pastangų, gipsinės imitacijos vietoje pakabinta bronzinė Daukanto skulptūra!

Simono Daukanto skulptūra (autorius Romanas Kazlauskas) Vilniaus universiteto kiemelyje

Koks lemtingas sutapimas, kad, nesitarus ir nederinus, Česlovo Milošo ir Simono Daukanto atminimas Vilniaus universiteto mūruose buvo įamžintas 2011 metų birželio 23–24 dienomis: pirmojo garsiai ir iškilmingai, antrojo – tyliai ir nepastebimai (nepastebėtai).

Lietuvos tautininkai

Tautininkai – partijos atkūrimo tiesiojoje

Kad Tautininkų frakcija teisingai pasielgė nutraukdama savo veiklą TS-LKD ir išėjo iš šios autoritarinės partijos, dar kartą liepos 14 dieną pailiustravo jau naujai išrinktas TS-LKD Priežiūros komitetas, kuris savo posėdyje nusprendė geriau už pačius tautininkus – esą jie negalėjo išeiti, nes ne taip kažką procedūriškai padarė...

Labai panaši dainelė, kurią prieš dvidešimt metų dainavo gensekas M. Gorbaciovas ir SSKP politbiuras – esą Lietuva negalėjo išstoti iš Sovietų sąjungos, nes jos deputatai kažkaip ne taip nubalsavo... Idomu, ką apie tai galvoja Lietuvos nepriklausomybės architektas V. Landsbergis. Ar ir jo manymu, tautininkai negalėjo be Andriaus Kubiliaus leidimo išeiti iš TS-LKD? Ir kodėl V. Landsbergis pradelsė, kai reikėjo paremti Partijos pirmininko rinkimuose Ireną Degutienę? Gal tuomet tautininkai nebūtų išėję. Klausimai be atsakymų.

Ką gi, tautininkai apsisprendė, absoliučia reikalinga dauguma nubalsavo savo Konfe-

rencijoje už atsiskyrimą nuo TS-LKD ir dabar yra laisvi vėl atkurti savo partiją.

Dauguma pažangios, tautiškai susipratusių Lietuvos inteligentijos, tautiško verslo atstovų privačiuose susitikimuose ir pokalbiuose pritarė tokiam tautininkų žingsniui – tautininkams nebepakeliui su nuo lietuviškų idealų tolstančia TS-LKD.

Tačiau be tautos paramos tautininkai netaps rimta politine jėga Lietuvoje. Todėl Tautininkų Sąjungos atkūrimo iniciatyvinė grupė kreipiasi į visus susipratusius lietuvius tapti naujos Tautininkų partijos steigėjais ir kartu nulemti tolesnį Lietuvos likimą. Kitos politinės jėgos, kuri galėtų energingai pasipriešinti lietuvių tautos naikinimui, tiesiog nėra.

Visą reikalingą informaciją, kaip galima paremti tautininkų politinį žygį už Lietuvą, rasite tautininkų puslapyje: www.tautininkai.lt.

Tautininkų Sąjungos atkūrimo iniciatyvinė grupė

PR

Mėgstantiems laisvę ir internetą – ypatingas „Tele2“ pasiūlymas

Tyrimai rodo, kad Lietuvos gyventojai vertina laisvę – vis daugiau jų naršo internete ne tik iš namų ar darbovietės, bet ir telefonu arba nešiojamuoju kompiuteriu, kad ir kur tuo metu būtų. Panašu, kad interneto laidais susaistytų internautų ilgainiui ir toliau mažės, nes sąlygos naršyti mobiliame internete tampa vis palankesnės: dabar bendrovės „Tele2“ 3G mobiliuoju internetu kompiuteriye galima naudotis mokant vos 4 litus per mėnesį.

Pristatys nemokamai

„Tele2“ pasiūlymas galioja visoje Lietuvoje. Tereikia internetu sudaryti 24 mėn. sutartį ir įsigyti 1 litą kainuojantį modemą E153, kuriam taikomas 5 Lt/mėn. modemo mokestis. Pasinaudojus pasiūlymu, per mėnesį 3G mobiliuoju internete kompiuteriu galima parsisiųsti 1 GB duomenų, o šį kiekį viršijus, papildomas megabaitas kainuos tik 1 centas.

„Šia akcija kiekvienam atveriamė galimybę būti mobiliu ir nepriklausomiu internetu vartotoju. Dabar prie pasaulinio tinklo galima prisijungti tiek prisėdus ant suoliuko parke ar miesto aikštėje, tiek ilsintis paplūdimyje. Ir tai – mokant viso labo 4 litus per mėnesį“, – sako Greta Morkevičiūtė, „Tele2“ prekės ženklo vadovė.

Pašnekovė atkreipia dėmesį, kad pasiūlymu galima pasinaudoti tik apsilankius „Tele2“ internetinėje parduotuvėje. Interneto svetainėje www.tele2.lt reikėtų pasirinkti nuorodą „Mob.

internetas“ ir paslauga „Mobilusis internetas XS“. Ją užsisakius, SIM kortelė, sutartis ir modemas bus pristatyti nemokamai.

Dažniausias pirkėjų pasirinkimas

„Mobilusis internetas kompiuteriye – viena populiariausių „Tele2“ paslaugų. Per pastarąjį pusmetį būtent ją dažniausiai rinkosi mūsų internetinės parduotuvės lankytojai“, – tvirtina G. Morkevičiūtė.

Anot jos, „Tele2“ mobiliuoju internetu galima naudotis visur, kur tik veikia „Tele2“ mobilusis ryšys. Bendrovė nuolat didina turimų bazinių stočių skaičių ir plečia 3G ryšio tinklą. Šiuo metu 3G ryšiu galima naudotis visuose didžiuosiuose ir keliolikoje kitų Lietuvos miestų, o likusioje šalies dalyje prie mobiliojo interneto galima jungtis EDGE ir GPRS ryšiu.

Kaip rodo rinkos analizės ir tyrimų bendrovės „RAIT“ kovą atlikta apklausa, „Tele2“ yra populiariausias ir labiausiai rekomenduojamas mobiliojo ryšio operatorius šalyje. Net 49 proc. apklaustųjų teigia besinaudojantys „Tele2“ paslaugomis. Rinktis šį operatorių kitiems rekomenduotų 60 proc. gyventojų. Du trečdaliai respondentų tvirtina, kad „Tele2“ siūlo mažiausią paslaugų kainą. „Mūsų akcija dar kartą patvirtina, kad tokia gyventojų nuomonė turi svarų pagrindą“, – pastebi „Tele2“ prekės ženklo vadovė.

Ar įmanoma interpretuoti karą, pamiršus prieškarį?

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Pirmoji konferencijos diena. Kovo 11-osios salė

LGGRTC vyriausiasis specialistas programų koordinatorių Alfredas Rukšėnas

prof. Vytautas Landsbergis

LRS narys Arimantas Dumčius

Šiais metais pažymime skaudžius 70-mečius: tremties, karo pradžios, sukilimo, mėginusio, prasiveržus tarp okupacinių Scilės ir Charibdės, tautą išvesti į Lietuvos valstybę, holokausto... Dar taip neseniai istorijos mokesi iš sovietinių vadovėlių, *savąją* perduodami lyg tautosaką iš lūpų į lūpas, šiandien, suprantama, galime jaustis kiek su trike: kur tikroji tiesa, kur – mums primestos ar pačių susikurtos klišės, kur – romantinis rūkelis, kurį, jau laisvi, brandūs ir atsakingi, galime imtis išsklaidyti, o kur – esminis mūsų egzistencijos pamatas, žinia, ne vien objektyvumu (faktais) grįstas, bet ir vertybine vertikale sukniedytas...

Birželio 29–30 d. Lietuvos Respublikos Seime vyko tarptautinė konferencija „SSRS ir Vokietijos karo pradžia Baltijos šalyse 1941 metais“ (kartu su LRS ją rengė ir LGGRTC – Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras), kurios tikslas, matyt, ir buvo – jei ne sudėti visus taškus, tai bent išryškinti problemiškas, skaudžiasias – taip pat ir herojiškasias – mūsų istorijos briaunas, apnuoginti klišėmis virtusius abejotinus teiginius, sklaidyti vien „gerais norais“, bet ne faktais grįstas legendas.

Regis, nė vienos šalies istorija nėra grynai „objektyvi“ – tik faktų, skaičių lentelės; ne, empiriką persmelkia ir struktūruoja vertikalė, dažnai patriotizmu vadinama. Faktografiją su vertybinėmis nuostatomis siejo ir sveikinusieji konferencijos dalyviai – Seimo Pirmininkė Irena Degutienė, kvietusi atsiųsti Tiesai, kartu priminusi: ciniška klausiti, kieno kančios menkesnės, ir Atkuriamojo seimo pirmininkas, Nepriklausomybės akto signataras, Europos Parlamento narys Vytautas Landsbergis. Pastarasis dėmesį kreipė į karo preliudijos akcentus, kuriuos pamiršus vieną iš dviejų Europą besidalijusių šalių galima vadinti „išvaduotoja“ – tai 1939-ųjų Molotovo-Ribentropo paktas (SSRS ir Vokietijos nepuolimo sutartis) su jo slaptaisiais protokolais... V. Landsbergis – matyt, opnuodamas aršiesiems Lietuvos nusikaltimams karo metais demaskuotojams, – pažymėjo: Lietuva, 1939-aisiais tapusi slapto derybų objektu, 1940-aisiais liovėsi buvusi istorijos subjektu net penkiasdešimčiai metų... Pradinis Baltijos šalių palankumas nacių kariuomenei, kaip padariusiai galą Stalino teroru, greit pasirodęs nepagrįstas – pakibęs holokausto kirvis niekuo nepateisinamas; vis dėlto kalbėtojas priminė, kad intelektualinį žydų elitą ėmėsi naikinti jau sovietai (o ištremtųjų 1941-ųjų birželio sąrašuose – ir žydų pavardės)... V. Landsbergis pažymėjo: vis dar esant gyvai sovietinei šalies-išvaduotojos legendai, ši konferencija įgauna ypatingą reikšmę.

I. Bendroji siužeto gija

Nors konferencijos tema dėmesio laukia apibrėžė tik Baltijos šalis, vis dėlto žvelgta į platesnį kontekstą – kalbėta ir apie karo metų situaciją Baltarusijoje bei Ukrainoje. Kaip pažymėjo svečias iš Ukrainos dr. Jevgenijus Dikij (pranešimą „Tautinis pasipriešinimas ir kolaboravimas Ukrainoje 1941–1945 m.“ parengęs kartu su Oksana

Čapovskaja), prieš savo pasisakymą spėjęs išklausti daugelį pranešimų – jis jautėsi tarsi girdėtų tą pačią pasaką, jos įvairius variantus, turinčius bendrą pasakojimo giją, kuri galioja ir jo šaliai (tik reikia pridurti – siaubo pasaką). Tas bendrasis „siužetinis karkasas“: sovietinis teroras – reakcija į jį: Vokietijos kariuomenės kaip kovotojos su sovietine okupacija traktavimas, tad ir džiaugsmingas sutikimas – iliuzijų dėl hitlerinės okupacijos kaip „geresnės“ išsisklaidymas...

Suprantama, išsamiausiai konferencijoje atspindėtos įvairios lietuviškosios šio „siužeto“ atkarpos ir aspektai. Štai pirmosios sovietinės okupacijos žiaurumas, jos konvulsijas karo pradžioje analizavo LGGRTC generalinė direktorė Birutė Teresė Burauskaitė ir Seimo narys Arimantas Dumčius.

„Besitraukiančių kerštą: sovietų karo nusikaltimus Lietuvoje 1941 birželio mėnesio pabaigoje“ gvildenusi B. T. Burauskaitė, minėjo ir konkrečius sukrečiančius pavyzdžius – žvėrišką politinių kalinių egzekuciją Rinių miškelyje (Telsių rajone besitraukiantys sovietai nužudė daugiausiai žmonių), masines žudynes Červenėje (Baltarusija), kur NKVD aukomis tapo ir būrys atvartųjų iš Kauno kalėjimo... Anot pranešėjos, per pirmąją karo savaitę Lietuvoje nužudyta (ir vieno, ir kito okupanto bei kolaborantų rankomis) apie penkis tūkstančius žmonių. Regis, skaudžiausia gaida ir nuskambėjo apgailestaujant, kad ir sovietinėse, ir po to sekusiose nacių egzekucijose dalyvavo vietiniai kolaborantai.

A. Dumčius, aptardamas „Sovietų genocido pradžia: 1939–1941 metais“ pagrįstai žvilgsnį kreipė į dar „taikią“ sovietų skverbimosi į Lietuvą preliudiją: 1939-aisiais SSRS dėka atgavusi Vilnių, Lietuva pasirašė sutartį dėl riboto sovietinės kariuomenės dalinių įvedimo... (Taigi lapei pasiprašius pavežti uodegą, negalėjai tikėtis, kad ir ji pati neiširops į vežimą – tai jau mūsų komentaras.) Pranešėjas aptarė Lietuvos vyriausybės paskutinį posėdį 1940 m. birželio 14–15 d. po Sovietų sąjungos ultimatumų; apibendrinamas situacija (priešintis siūlė kone vienintelis prezidentas A. Smetona) jis pripažino vyriausybę buvus jau psichologiškai demoralizuotą... Priminę dar ne vieną sovietinio teroro aktą (nukankinti Panevėžio medikai, nužudyti kunigai), *juodąjį birželį* – karo išvakarėse prasidėjusius trėmimus A. Dumčius galėjo paliudyti ir asmeniškai: ji, vos vienerių kūdikį, su motina ir aukle į Kauno stotį palydėjo raudonarmietis ir vietinis komjaunuolis...

Tad nenuostabu, kad pereinant jau į kitą istorijos fazę, vokiečių kariuomenės laikraščių pranešimus apie Vermachto žygių apžvelgęs dr. Joachimius Tauberis (Šiaurės Rytų Europos vokiečių kultūros ir istorijos instituto Liuneburge direktorius) galėjo cituoti: „Lietuvos gyventojai buvo mums labai draugiški.“ Pažymėjęs, kad riba tarp propagandos ir realybės nėra aiški, pranešėjas vis dėlto pagrįstai teigė, kad pirmąsias karo dienas Lietuvos gyventojai išgyveno kaip išlaisvinimą, džiaugsmo „bolševikai pabėgo!“ buvo daug, ir vokiečių okupacija priimta kaip mažesnė blogybė...

Taigi karo pradžia regėjosi lyg įveiktas „Raudonasis tvanas“ (ši Igno Šeiniaus apie pirmąją sovietinę okupaciją švedų kalba parašytą liudijimą prisiminė Jonas Ohmanas, kalbėjęs apie „Švedijos vyriausybės požiūrį į Baltijos šalių valstybingumo problemą 1940–1941 metais“).

II. Likimo sesės

Vienu ar kitu aspektu į savo šalies situaciją karo pradžioje pažvelgė ir svečiai iš užsienio. Dr. Ritvarsas Jansonsas iš Rygos, nagrinėdamas „Tariamą ir tikrą Vokietijos šnipų veiklą Latvijoje 1941 m. birželio–liepos mėnesiais“, pateikė absurdiško sovietų įtarumo, o kartu ir žiaurumo pavyzdžių: štai birželio 23-iosios naktį Joninių laužą uždegęs ūkininkas pasmerktas mirčiai – esą davęs signalą vokiečių aviacijai...

Dr. Meelis Maripuu, nagrinėjęs „Valdžios įstaigų susikūrimą Estijoje nacistinės okupacijos pradžioje 1941 m.“ išskyrė tris šių įstaigų radimosi faktorius. Viena, veikė provokiškai nusiteikę asmenys; antra, taip realizavosi daugelio siekis atkurti nepriklausomą valstybę; trečia, savivaldos organizacijos daug kur kūrėsi stichiškai.

Savita baltarusiško pasakojimo atsišakojimą nuo „bendrojo siužeto“ pateikė doc. dr. Jevgenijus Grebenas („Baltarusija 1941 m.: okupacija, kolaboravimas, pasipriešinimas“). Skirtingai nuo Baltijos šalių, Baltarusija prieškarį, kaip pažymėjo pranešėjas, buvo išskaidyta ir nesudarė nacionalinio vieneto. Tad ir karo metais kolaboravimą su nacių okupantais dar perpynė vidiniai „pasiaiškinimai“. Detaliau sustojus prie Vakarų Baltarusijos, prieškarį priklausiusia Lenkijai, prisiminti lenkų kerštavimai baltarusiams, o baltarusių – lenkams...

Kaip išryškėjo iš dr. Jevgenijaus Dikij pasisakymo, prieškarį Ukrainos „mozaika“ dar magesnė – po 1920-ųjų šalis padalinta tarp keturių valstybių (Čekoslovakijos, Rumunijos, Lenkijos ir SSRS). Nors galima sakyti, kad Ukrainą suvienijo Stalinas, bet po masinių areštų, sovietinio teroro ir Ukrainoje karo pradžia priimta kaip galimybė atkurti nepriklausomą valstybę...

O viešnia iš Ukrainos Julija Goldenberg „iš kitos pusės“ pažvelgė į žydų tragediją karo metais – jos pranešimas vadinosi „Pasaulio teisuoliai Baltijos valstybėse ir Ukrainoje“. Taip, buvo susitepusių rankas krauju, buvo ir rizikavusių savo, visos šeimos gyvybę.

III. Kontroversiškas sukilimas

Regis, šiomet pirmąkart taip plačiai ir viešai minimas ir aptariamas 1941-ųjų Birželio sukilimas – galbūt dėl jubiliejinės sukakties, bet galbūt ir tiesiog pribrendus laikui nebijoti atvirai kalbėti apie šį sudėtingą mūsų istorijos fenomeną. Birželio sukilimą analizavo keletas kalbėtojų. Paminėjome faktus:

1940-ųjų lapkritį Berlyne susikūrė Lietuvos aktyvistų frontas (LAF), vadovaujamas

Estijos atstovas dr. Meelis Maripuu

Lietuvos igaliotojo ministro ir pasiuntinio Vokietijoje Kazio Škirpos, gruodį ši pagrindinė organizacija jau veikė ir Lietuvoje (pagrindiniai štabai – Kaune ir Vilniuje). Šios organizacijos suplanuotas ir parengtas sukilimas prieš sovietinį okupantą Lietuvoje prasidėjo pirmąją Vokietijos-SSSR karo dieną – birželio 22-ąją. Birželio 23-iosios rytą per Kauno radiofoną LAF igaliotinis Leonas Prapuolenis perskaitė Lietuvos valstybės atkūrimo deklaraciją ir paskelbė sudarytos Vyriausybės, kuriai vadovauja Juozas Ambrazevičius, sąrašą. Sukilimas truko savaitę.

LGGRTC atstovaujantis Alfredas Rukšėnas, aptardamas sukilimą, išskyrė tris vyraujančias jo interpretacijas: 1) Lietuvos gyventojų išsilaisvinimo iš sovietų okupacijos kova; 2) nacių inspiruotas sukilimas; 3) išpuolių prieš žydus Lietuvoje pradžia.

Pranešėjas akcentavo būtinumą, vertinant sukilimo esmę, remtis jo dalyvių motyvais ir teigė: pagrindinis pasipriešinimo akstinas buvo patriotizmas, tai – Lietuvos gyventojų savasties išraiška. Sukilimą inspiravo ne naciai, bet – sovietinis režimas, patirtasis teroras. Antisemitinių apraiškų būta, deja, niekas tuomet nežinojo nacių planų. Anot kalbėtojo, neatnėjęs realios laisvės sukilimas turi pozityvią reikšmę – pasauliui parodyta, kad Sovietų Sąjungos dalimi tapta ne savo noru, Lietuvos žmonės atgavo moralinį, psichologinį pasitikėjimą, sustiprinta tolimesnės kovos už nepriklausomybę motyvacija.

Dr. Kęstutis Ignas Skrupskelis (šio JAV Pietų Karolinos universiteto profesoriaus emerito pranešimą „Kaip Lietuvos laikinoji vyriausybė vertino politines lietuvių galimybes“ perskaitė Vidmantas Valiūšaitis) teigė, kad sukilimu siekta paimti iniciatyvą į savo rankas ir vokiečius pastatyti prieš faktą.

K. I. Skrupskelis detaliau aptarė Laiškinosios vyriausybės priimtus, niekur nepaskelbtus, taigi didesnio vaidmens nesuvaidinčius Žydų padėties nuostatus (matyt, ir suteikiančius progą jos veiklą susieti su prasidėjusiu holokaustu).

Tęsinys kitame numeryje

Jono Česnavičiaus nuotr.

„Jis buvo drąsus žmogus <...>“

Jurgio Matulaičio 140-osioms gimimo metinėms

Genovaitė GUSTAITĖ, Vilnius

Jurgis Matulaitis, Peterburgo Dvasinės Akademijos profesorius (1907–1911)

Marijonų vienuolynas Bielianuose, 1918 m.

Jurgio Matulaičio tėvų namas Lūginėje

Tęsinys. Pradžią Nr.13

Tiek J. Matulaičio, tiek valstybės gyvenime labai didelės reikšmės turėjo jo – lietuvių – paskyrimas Vilniaus vyskupu (paskirtas 1918 10 23, atsistatydino 1925 07 14). Kaip teigia palaimintojo bylos tyrėjai, Vilniaus laikotarpis jam asmeniškai „buvo sunkiausias, bet ir nuopelniausias“; tuomet jo dorybės net pranoko reikalaujamas herojiškasias. O valstybė į jo paskyrimą, pasiektą po didelių pastangų, žiūrėjo kaip į politinį simbolį, patvirtinantį sostinės priklausymą Lietuvai.

Turėdamas kitų planų (visas jėgas skirti savo atnaujintai marijonų vienuolijai), be to, puikiai jausdamas padėtį („Lenkai dirbti man ten neleis“, „Nežinau, ar ten visiems iktų pats dangaus angelas“), paskyrimo gynėsi, kiek begalėdamas, prašė: „Gelbėkit mane nuo tos nelaimės.“ Bet neišvengė...

J. Matulaičio mintį apie padėtį, kuri jo laukė, išidėmėtinau praplečia Antiochijos patriarcho V. Zaleskio (popiežiaus Benedikto XV studijų kolegos) nuomonė (pirmiausia apie patį kandidatą): „Labai išmintingas, puikiai išsilavinęs, taktiškas, uolus, gebantis atlikti labai sunkias užduotis, pasirengęs dėti pastangas frakcijoms susitaikyti. <...> Vis dėlto šis paskyrimas nepatenkins visų grupių. Lenkai bus nepatenkinti, nes yra lietuviai ir valstiečių sūnus. Lietuviai – taip pat ne, nes bet kokia kaina Vilniaus vyskupu nori turėti kraštutinę tautininką.“ Prie patriarcho nuomonės pridurkime dar šmaikštų (istoriškai skaudų...) Vilniaus dvasininkijos vertinimą, pateiktą minėto H. Pšezdzieckio: „<...> nepaprastai išmintingas ir romus žmogus <...> šis kunigas, kurio šūkis yra sielų išganymas, tapus visiems viskuo,

vertas būti pašauktas, kad atvestų į protą [!] Vilniaus dvasininkiją ir vyskupijos tikinčiuosius sujungtų krikščioniška meile.“ (Apaštalu Sostui jo kandidatūrą kėlė, palaikė Lenkijos vyskupai, katalikiškosios Centro partijos deputatas Reichstage M. Erzbergeris (Erzberger), nuncijus Miunchene E. Pačelis (Pacelli), apaštalinis vizitatorius Varšuvoje A. Ratis (abu būsimieji popiežiai) ir kt. Lenkų visuomenės palankumą J. Matulaičiui, pelnytą ankstesne veikla, spalvingai pavaizdavo Vaižgantas: „Už jo kandidatūrą tuomet šaukė visi lenkų laikraščiai su Krokuvos „Czasu“ ir kitais.“

Savo veiklos programą su tokiu ryškiu socialiniu atspalviu perpildytoje Katedroje paskelbė ingreso pamoksle (1918 m. gruodžio 8 d.): „Pirmą kartą stoju šioje šventoje vietoje su jumis, mieliausieji, viešai ir atvirai pasikalbėti, kaip mes drauge gyvensime, kaip mes sielų reikalus aprūpinsime, kaip savo pareigas atliksime.“ Prisistatydamas kaip tėvas ir vadas, „visų mokytojas“, „tėvas ir bičiulis“, tvirtai, aiškiai atsiribojo nuo pasaulietinių, politinių interesų: „Rūpinsius kaip Kristus globoti visus, būti visiems viskuo. <...> Mano darbo dirva – Kristaus karalija (kovojoji Bažnyčia); mano partija – Kristus.“ Nurodė ir veiklos būdą – meilę ir tiesą, tiesą ir meilę. Jis skelbė: „Ateinu pas jus su meile; taigi neabejoju, kad ir man atsilyginsite meile.“ „Skleisiu meilę, teisybę, blaivybę.“ „Dėl tiesos esu pasiryžęs guldyti galvą.“ Pabaigoje kreipėsi į Aušros Vartų Dievo Motiną: „Suteik, kad baigusi karas ir įvyktų ramybė! Kad išnyktų neapykanta ir įsiviešpatautų visuotinė meilė!“

Tačiau kapitulios požiūris į ganytojišką darbą skyrėsi. Pagal išsisknijusią per šimtmečius tradiciją ji „<...> religiniame vyskupijos gyvenime troško išlaikyti jeigu ne lenkybės monopolį, tai neabejotinai jos pirmavimą“. Vyskupas labai greitai pamatė: „Tautų neapykanta čia baisiausia. Lenkai čia tiesiog nepripažįsta nei lietuvių, nei gudų, <...> miestas tarsi virte verda, kunkuliuoja neapykanta.“

Vyskupija viena didžiausių Lenkijoje, kentėjo kamuojama ekonominės pokario suirutės, valdžių keitimosi, badmečio grėsmės, kartu skendo politikavimo tvane, skandinusiam ne vien pasauliečius, bet ir dvasininkus. Vyskupas nesiliovė kartojęs: „Kunigas privalo visiems lygiai būti tėvas, ganytojas. Jis negali būti partijos žmogus.“ Negali... Tačiau gyvenime buvo kitaip.

J. Matulaičio valdymo metai (1918–1925) sutapo su didžiausio endekų (valdančiosios partijos) įsiviešpatavimo metais. O jų, kartu žymaus partijos ideologo (antisemito, rasisto) R. Dmowskio (Dmowski) požiūri į ganytoją atskleidžia ir toks gana buitiskas pavyzdėlis – šuktelėjimas (gal davatkėlės?): „Litwin, święty ale pszeklęty“ (Lietuviai šventas, bet prakeiktas). Ketinta jį net nužudyti (nušauti Katedroje, nunuodyti). Prašydamas popiežiaus atleisti iš Vilniaus sosto, nurodė tokios padėties (dar pasuknęsios po Lenkijos pasirašyto konkordato (1925) su Apaštalu Sostu) žalą ne vien ganytojui,

bet taip pat Bažnyčiai, Šventajam Sostui. („Lenkams svarbiausia Vilniuje turėti, kaip jie sako, savo žmogų.“)

Po kelių mėnesių Romoje, atiduotų vienuolijai, J. Matulaitis gruodžio 13 d. sugrįžta į Lietuvą, į Kauną. Atvyksta kaip apaštalinis vizitatorius taisyti labai pašlijusių santykių su Apaštalu Sostu, įsteigti Lietuvos bažnytinę provinciją, parengti konkordatą. Kaip pats rašė: „Lietuvoje Bažnyčią radau <...> baisios būklės.“ Šventajam Tėvui priekaištauta, kad jis Vilnių pripažinęs Lenkijai (po pasirašyto konkordato), jam – kad nepasilikęs Vilniuje, kol Lenkijos valdžia būtų jėga jį pašalinusi ar endekai nužudę, ar Apaštalu Sostas būtų buvęs priverstas jį atšaukti. Dar prieš atvykimą (kovo 8 d.) Kaune įvyko tūkstantinė demonstracija, per kurią apaštalinės delegatūros būstinė buvo apmėtyta kiaušiniiais ir akmenimis.

Vis dėlto J. Matulaičio taktiškumas, didžiulės pastangos, išmintis (susitikimai su vyriausybės nariais, vyskupais, prezidentu ir kt.) padėjo pasiekti supratimą, kad būtina įsteigti Lietuvos bažnytinę provinciją, užmegzti santykius su Apaštalu Sostu.

Vizitatoriaus parengtas projektas apėmė senųjų vyskupijų (Žemaičių, Vilniaus, Seinų, Klaipėdos parapijų, priklausančių Varmės vyskupijai) žemes, po 1918 m. įėjusias į Lietuvos teritoriją. Iš jų buvo sudarytos naujos vyskupijos: Kauno metropolinė arkivyskupija, Telšių (su Klaipėdos prelatūra), Panevėžio, Kaišiadorių ir Vilkaviškio. Taip buvo žengtas istorinis žingsnis – panaikinta buvusi vyskupų priklausomybė nuo užsienyje reziduojančių hierarchų (Mogiliovo, Varšuvos arkivyskupo, Varmės vyskupo), sudarytas nepriklausomas bažnytinis darinys, tvarkomas be užsieniečių metropolitų kišimosi.

Popiežiaus Pijaus XI bulė *Lituanorum gente*, patvirtinusi Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimą (1926 04 04), turėjo didelės reikšmės tiek Bažnyčiai, tiek valstybei. Jos tekste pasakyta: „<...> esame įsitikinę, kad tinkamesnis Bažnyčios reikalų sutvarkymas bus labai naudingas ne tik katalikų reikalui, bet ir pačiai [Lietuvos] valstybei.“ Tą patį teigė ir anuometinis ministras pirmininkas L. Bistras: „<...> tik reikia džiaugtis, kad pagaliau [!] visos mūsų priklausomybės žymės iš mūsų viešojo gyvenimo ištrintos. Neigti šią reikšmę gali tik partinis fanatizmas.“ Iš tikrųjų pagaliau! Pirmoji per visą Bažnyčios istoriją Lietuvoje nuo pat Mindaugo laikų. V. Gidžiūnas (Bažnyčios istorikas) provincijos įkūrimo dieną vadina „<...> viena iš svarbiausių dienų visoje Lietuvos Bažnyčios istorijoje“.

Tai buvo paskutinis J. Matulaičio darbas, nuveiktas Bažnyčiai, valstybei, kurios nepamiršo niekuomet, ką bedarytų. (Ne sykį minėta paskaita „Bažnyčia ir nuosavybė“ vėliau M. Krupavičiaus buvo paimta kaip teorinis pamatas įgyvendinamai žemės reformai, turėjusiai didelės ne vien ekonominės, bet ir socialinės reikšmės – sustabdžiusiai emigraciją; reforma apskritai buvo laikoma sėkmingiausia valstybės,

susikūrusiose po Pirmojo pasaulinio karo. Kita labai svarbi valstybės ūkinio gyvenimo sritis – finansai. O finansų sistemos kūrėjas Vladas Jurgutis – jo mokinyš Akademijoje, finansus pasirinkęs mokytojo paskatintas; beje, išstudijavęs visą Marksą. Kaip trūksta mums Jurgučio dabar – gal nebūtume Skandinavijos bankų provincija...

Kiek šiems darbams, pastangoms atnaujinti vienuoliją reikėjo drąsos, valstybinės išminties, artimo meilės! Ką šiandien žinome apie jį – meilės ir gailestingumo apaštala?

Štai Prezidentė Dalia Grybauskaitė Krokuvoje, kalbėdama per 600 metų Žalgirio sukaktį, minėjo abi valstybes jungusius vardus, bet J. Matulaičio tarp jų nebuvo. Tuo tarpu lenkai rašo: „Jauskime pareigą pasakyti nors dalį tiesos apie žmogų, kuris nebūdamas lenkas, gražiausius savo ganytojiškos, visuomeninės ir įstatymų leidimo veiklos metus atidavė Bažnyčiai Lenkijoje“; priskiria jį (už reformas Bažnyčioje ir ypač vienuolijų srityje) XX a. pradžios Lenkijos episkopato elitui; tarptautinį pripažinimą pelniusiu žmogum jį laiko popiežius Jonas Paulius II, minėtos monografijos autorius T. Gurskis.

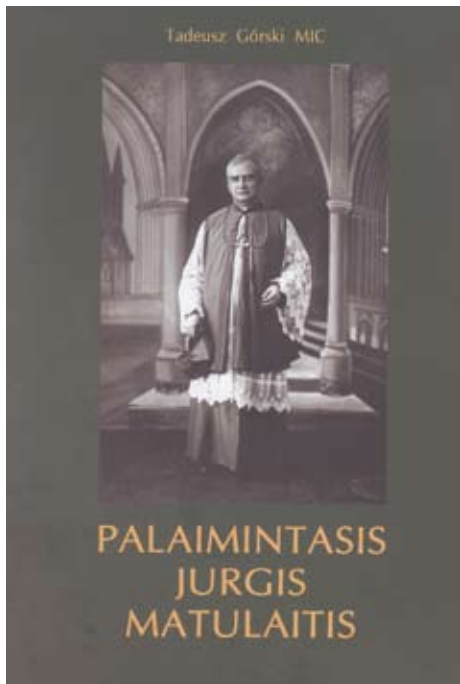
Kitas tolygus pavyzdys – premjero A. Kubiliaus vizitas į Izraelį. Apie vyskupą J. Matulaitį – pelniusį visuotinį rusų-stačiatikių, gudų, vokiečių, dalies lenkų ir ypač žydų pripažinimą – nė žodelio. Nepasinaudota J. Matulaičio „Užrašais“ istorinės reikšmės „Di jidiše štime“ (Žydų balsas) nekrologu, straipsniais apie vyskupą J. Matulaitį ir žydus. Kiek ten duomenų apie bendravimą su didžiuoju humanistu dr. Cemechu Šabadu, jo prašymu išgelbėtus suimtuosius per 1919 m. pogromą (L. Jofė ir S. Čarny-Nigeri), ekonominę pagalbą Mozės išpažinėjams! Argi dėmesys tai medžiagai – Vilniaus (Jerušolaim d’Lita) žydų praeičiai, nusivežtas vysk. J. Matulaičio atvirukas (ką tik išleistas Nacionalinio muziejaus) nepaveiktų, neturėtų valstybinės reikšmės? Bet tuo tarpu važiuojame lyg tuščiomis rankomis, lyg ne į Izraelį, o į Valakampius...

Be J. Matulaičio išėjo ir L. Briedžio knyga „Vilniaus savas ir svietimas“ (anksčiau išleista anglų kalba, susilaukusi daugybės teigiamų atsiliepimų). Skaudžioje XX a. Pirmojo ketvirčio miesto istorijoje humanizmu spinduliuojantys vyskupo J. Matulaičio valdymo metai, taip vertinti amžininkų, ypač žydų, mums jau nei savi, nei svietimi? Jų tiesiog nėra.

Prie minėtos lenkų citatos: „Jauskime pareigą pasakyti, nors dalį tiesos apie žmogų <...>“, pridurkime: kuris „anais piktais, liūdais ir kruvinais laikais“ išdrįso ginti kiekvieną nuskriaustąjį, neklausdamas jo tautybės ir tikėjimo, kuris buvo „tikriausias, koks begali būti, *Episcopus Ecclesiae universalis*“. Tad jauskime pareigą...

Pabaiga

Nuotraukos iš: Tadeusz Górski „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“, Kaunas: Marijonų talkininkų centro leidykla, 2009.

Tadeusz Górski knygos „Palaimintasis Jurgis Matulaitis“ viršelis

Lietuvos istorija

Lietuvos trispalvė Gedimino pilies bokšte – 70 metų!

Jonas ČESNAVIČIUS, Vilnius*Tęsinys. Pradžia Nr. 13*

Prisiminkime Algimanto apygardos partizanų iškeltą Lietuvos trispalvę Strolių miestelyje, Tauro apygardos partizano Jono Lapatos 1948 m. Vasario 16-ąją iškeltą trispalvę Marijampolėje, Šakių miesto vienuoliktos klases mokinių 1952 m. vasario 16 d. iškeltą trispalvę virš vandentiekio bokšto (7 vaikinai ir 4 merginos nuteistos kalėti po 25 metus). 1955 m. vasario 16 d. Kaune, Jėzuitų bažnyčios bokšte, trispalvę iškėlė Algirdas Petruševičius. Petras Plumpa 1958 m. iškėlė trispalvę ant Petrašiūnų elektrinės kamino.

Tai tik keli epizodai. Iškeltas vėliavas sovietiniai saugumiečiai bemat stengdavosi pašalinti. Juos jaudino ir naktimis ant miestų pastatų sienų atsiradusi lietuviška simbolika – Gedimino stulpai ir Vyčio kryžiai. Saugumiečiams auštančiais rytais tekdavo slampinėti gatvėmis ir tuos simbolius uždažyti.

Lietuviškos trispalvės būdavo iškeltos gana dažnai. Pavyzdžiui, po spalio perversmo minėjimo (1968–1970 m. (?), „Žinijos“ draugijos salėje vyko uždaras rajoninių kagėbistų viršininkų susirinkimas. Tą dieną, susirgus etatiniam kino mechanikui, atsitiktinai buvau pakviestas reguliuoti garso aparatūrą. Bebudėdamas aparatinėje, nugirdau konfidencialią informaciją. Tuomet Vilniaus saugumo karininkas, atrodo, Ščesnavičius, informavo apie iškilmų dienomis LSRS įvykdytus politinius antisovietinius išpuolius. Renginio dalyviai buvo informuoti, kad vien tik per vieną „švenčių“ naktį trijose vietose buvo iškeltos lietuviškos trispalvės: Vilniuje, prie Finansų-kredito technikum (dabartinėje Naugarduko g.), Lentvarėje ir dar kažkurioje trečioje vietoje, kurios dabar neatsimenu. Saugumiečiams pavyko išaiškinti vieną iš vėliavą iškėlusį jaunuolių, kilo klausimas, kaip jį bausti, nes pastarasis nežinojo, kokia vėliavos spalva viršuje – geltona ar raudona. Vien tik tai byloja, jog vėliavų kėlimas buvo neretas atvejis.

Pagaliau, griūnant SSRS, 1988 m. birželio 14 d., stebėjau, kaip Katedros aikštėje, užsilipęs ant pakylės, Lietuvos trispalvę iškėlė buvęs Lietuvos partizanas Leonas Laurinskas. Vėliava plevėso apie 20 min., kol pro minią prasiveržė milicininkai. Jiems nepaklususi partizaną tapė už skvernų ir reikalavo tuoj pat vėliavą nuleisti.

Kaip minima Ričardo Čekučio ir Daliaus Žygelio straipsnyje, Lietuvos trispalvė Gedimino bokšte pirmą kartą viešai buvo iškelta 1919 m. sausio 1 dieną. Po to 1920 m. rugpjūčio 26 dieną. O po gen. Želigovskio Vilniaus krašto užgrobimo – 1939 m. spalio 29 d.

1940 m. birželio 15 d. SSRS, pažeisdama tarptautinės teisės normas, panaudodama jėgą, įvykdė Lietuvos okupaciją ir aneksiją.

Per trumpą laikotarpį nuo 1939 iki 1941 m. birželio 20 d. Lietuva patyrė didžiulių nuostolių. Šiomis dienomis bendras suregistruotas represuotų skaičius yra 30 461 asmuo.

Tačiau ir šie duomenys nėra tikslūs, nes nuo Lietuvos okupacijos iki Birželio sukilimo šalyje vykdavo masinės naktinės žmonių areštų akcijos. Dingdavo žmonės ir niekas nežinojo jų tolimesnio likimo. Žymi dalis NKVD, NKGB archyvų išvežta, sunaikinta arba net nesudaryta.

Kas spėjo, skubiai pasitraukė per Lietuvos–Vokietijos sieną (tapo priverstiniais emigrantais). Kaip pažymi Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė Birutė Burauskaitė, „vardynuose užregistruotų tragiško likimo asmenų visada bus mažiau, nes ne visos genocido aukos yra įvardytos represijų vykdytojų ataskaitose, ne visus yra kam atsiminti ir paminėti“. (2) Tuo labiau, kad po šių įvykių buvo pusė amžiaus trukusi okupacija. Nukentėjome visi, nes, kaip sakė prof. Julius Juzeliūnas, „šiandien skaičiuojame tik fizinio genocido aukas. Tačiau mąstydami apie tremties ar kalėjimų išvengusius žmones turime nepamiršti, jog dvasinis genocidas palietė visą tautą“.

Po brutalių SSSR VKP(b) CK Politinio biuro nutarimų veiksmų, Lietuvos

visuomenėje nebeliko ir tų naivuolių, kurie vis dar tikėjo SSRS draugiškumu. Išblaškomos paskutinės sentencijos bolševikinei Sovietų Sąjungai.

1940 m. pabaigoje Berlyne sukuriamas Lietuvos Aktyvistų Frontas. Jo tikslas – pasinaudojus karo veiksmais, sukilimo būdu nuversti marionetinę vyriausybę. Tam okupuotoje Lietuvoje sukuriamas konspiratyvi Laikinoji vyriausybė ir regioniniai partizanų padaliniai. 1941 m. Birželio sukilimo strateginis tikslas konkrečiai susiklosčiusioje situacijoje buvo ne kokie antraeiliai dalykai, kaip tai mėgsta teigti bolševizmo šalininkai, o Lietuvos valstybingumo atkūrimas.

Nors sukilimas buvo vykdomas ne be Vokietijos žinios, tačiau Lietuvos patriotų siekis buvo neabejotinas – sukilėliai pagal tiksliai nustatytą datą privalėjo sėkmingai susidoroti su raudonarmiečiais ir bolševikine administracija. Visa tai reikėjo atlikti skubiais ir ryžtingais veiksmais, kad atžygiavus Vermachtui, nepriklausomybės atstatymas jau būtų deklaruotas. Tai gerai atsispindi iš įgaliotojo ministro Kazio Škirpos vertinimo dėl gen. Stasio Raštiko paruoštos vykdomosios veiklos instrukcijos *Lietuvai išlaisvinti nurodymai* vokiečių kalba pateikimo Vokietijos karinei vadovybei. Anot Kazio Škirpos, tie nurodymai buvo pateikti „tik praleidus visas tas vietas, kurių LAF vadovybė nenorėjo atskleisti vokiečiams“. Vokiečių karinė vadovybė tikėjosi „nebe bendro lietuvių tautos sukilimo, <...> o tik partizaninių lietuvių veiksmų iš lietuvių pusės prieš rusus <...>“. Tai būtų privedę tik prie paprasto patalkinimo tiems [Vermachto – J. Č.] padaliniams kovoje, bet be jokio politinio ekvivalento už tai, kaip bendro lietuvių tautos valios pademonstravimo už savo teisę į Lietuvos valstybinę nepriklausomybę“.

Tai reiškia, jog sukilimu buvo siekiama atstatyti Lietuvos valstybingumą pagal 1938 m. konstitucinę būklę. Sukilimui sėkmingai įvykus, Laikinosios vyriausybės veiklą, jos teisės aktus Vokietija pradeda ignoruoti ir varžyti. Kraštą visiškai okupavus Vokietijos kariuomenei, 1941 m. rugpjūčio 5 d. Laikinosios vyriausybės veikla priverstinai sustabdoma.

Nežiūrint to „<...> 1941 m. birželio 23 d. Lietuvos laikinosios vyriausybės pareiškimas „Nepriklausomybės atstatymo deklaravimas“ vis dėl to laikytinas teisės aktu, turėjusiu didelę reikšmę Lietuvos Respublikos tęstinumui, nes jis akivaizdžiai išreiškė Tautos valią atkurti nepriklausomą valstybę“. (191)

Šiomet sukanka lygiai 70 metų nuo tos dienos, kai sėkmingai įvykdžius sukilimą, jis buvo vainikuotas Gedimino pilies bokšte – 1941 m. birželio 23 d. – iškėlus Lietuvos trispalvę.

Kaip rašoma to meto spaudoje, „chaotiškai bėgant Vilniaus rusų gaujoms, nuo stiebo Gedimino kalne birželio mėn. 23 d. popiečių nusmuko ir raudonasis skuduras. Tačiau dėl pasilikusių kalne ginkluotų rusų likučių tuojau iškelti lietuviškos vėliavos nebuvo galima, o ją iškelti buvo kuo skubiausias reikalas. Esant pakrikusiai kalne rusų sargybai, ši žygi atliko buvę policijos valdininkai, dabar Mokslų akademijos tarnautojai, Justinas Mažrimas ir Mikas Apinys. Pirmas parūpino vėliavą, reikalingą ginklą, o pastarasis, nutaikęs momentą, nudėjo paskutinį rusų sargybinių ir 19 val. 50 min. iškėlė trispalvę – paskelbė visam Vilniui, kad sostinėje tikrieji šeimininkai yra lietuviai“.

Iš teksto matyti kad raudonoji vėliava „nusmuko popiečių“. Galimas atvejis, kad jos vietoje buvo iškelta lietuviška. Spaudoje minima, kad lietuviška trispalvė Gedimino kalne buvo iškelta ir 16 val., tačiau iki šiol neturime tai patvirtinančių duomenų, nes 70 okupacijos metų ši tema istorikams buvo visiškai tabu. Kaip bebūtų, bet „kai vokiečiai mėgino iškelti *Hockenkreuzu* [svastikos] vėliavą pilies bokšte ant Gedimino kalno <...> jau plevėsavę Lietuvos trispalvę.

Vilniuje, iki Vokietijos pirmųjų žvalgybinių dalinių įžengimo į miestą, lietuviškos trispalvės plevėsavę ir kitose vietose. Virš Vilniaus universiteto rūmų

Lietuvos trispalvė buvo iškelta anksčiau negu Gedimino kalne.

O kas gi tie sukilimo dalyviai, Gedimino pilies bokšte iškėlę Lietuvos trispalvę? Juk valstybinės vėliavos iškėlimas panaudojant ginklą nėra eilinis įvykis valstybės gyvenime.

Iš Lietuvos mokslų akademijos ir Vilniaus universiteto archyvuose išlikusių **Justino Mažrimo** bylų sužinome, kad jis gimęs 1912 m., rugsėjo 8 d., Mažeikių apskrityje, Sedos miestelyje. 1913 m., tėvams išigijus 6 ha ūkį, apsigyveno Telšių apskrityje (pagal dabartinę teritorinį-administracinį suskirstymą – Plungės r.), Alsėdžių valsčiuje, Skirpsčių kaime. Iki 1926 m. mokėsi Alsėdžių pradinėje mokykloje. Nuo 1931 m. mokėsi Telšių gimnazijoje, vertėsi mokytojau-damas. 1932 m. dėl lėšų stokos mokymąsi gimnazijoje nutraukė. Stoją kaip savanoris į Lietuvos kariuomenės ryšių batalioną. Po to tarnavo priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje puskarininkiu. Taip pat tęsė mokslus Telšių privatinėje komercinės pakraipos gimnazijoje. Gimnaziją baigė 1939 m. birželio 14 d. su teise stoti į aukštąsias mokyklas. Nuo 1940 m. rugpjūčio 10 d. tarnavo Švietimo liaudies komisariato valstybinėje Vrublevskio vardo bibliotekoje buhalteriu. Tais pačiais metais rugsėjo mėn. įstojo į Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetą. Tačiau išlikusioje asmens byloje nėra jokių duomenų apie mokslo eigą. Reikia manyti, kad studijos universitete nutrūko nebaigus pirmo semestro. Justino Mažrimo *Curriculum vitae* (gyvenimo aprašyme) minima, kad tėvas mirė 1940 m. vasario 5 d., namuose (tėviškėje) liko gyventi motina, vedęs brolis ir sesuo.

Lietuvos mokslų akademijos anketoje pažymima, kad nepriklausė jokiai partijai, esąs Romos katalikas. 1938 m. vedęs Jadvyga Stanevičiūtę (tarnautoją). Turi sūnų Aleksandrą, gimusį 1940 m. Du jo tėvo broliai nuo 1908 m. gyvena Jungtinėse Amerikos Valstijose.

Nuo 1940 m. spalio 1 d. perkeltas į Lituanistikos institutą ūkio vedėju.

Tokie biografiniai duomenys vargu ar galėjo tenkinti „kadrų skyrių“ viršininkus. Tad biografinėje minimas ir dalyvavimas pažangioje spaudoje.

Jau prasidėjus SSRS–Vokietijos karui, Mokslų akademijos byloje yra Akademijos sekretoriato vedėjo V. Akelaičio užklausias Vidaus reikalų valdybai dėl J. Mažrimo (apie du mėnesius (gegužės–liepos mėnesiais) trukusios tarnybos Valstybės saugumo departamente. Atsakymas gautas 1941 m. spalio 25 d. Iš tarnybos buvo atleistas nuo 1941 m. gruodžio 1 dienos.

Mokslų akademijos archyve išlikusi ir **Miko Apinio** (kartais rašoma Apinys) byla. Gimęs 1919 m. kovo 24 d. Kubiliūnų dvare, Saločių valsčiuje, Biržų apskrityje (pagal dabartinę teritorinį-administracinį suskirstymą Kubiliūnų kaime, Saločių apylinkėje, Pasvalio rajone). Tėvas dvare dirbo staliumi. Mirė 1936 m. Motina apsigyveno Kaune pas brolių Juozą. Kitas brolis, Petras Apinis, dirbo ugniagesiu Vilniuje. Broliai Juozas ir Jurgis dirbo Kauno vykdomojo komiteto keltų darbininkais. Brolis Antanas nuo 1930 m. gyvena Brazilijoje, fabrikantas.

M. Apinis baigė Biržų lietuvių gimnazijos 4 klases. Turi polinkį literatūros sričiai. 1937 m. penkis mėnesius dirbo Panevėžio darbo rūmų ir kultūros klube mašinraštinninku.

Tų pačių metų pabaigoje kaip savanoris įstojo tarnauti Lietuvos kariuomenėje (jaunesnysis puskarininkis šarvuotųjų kuopoje) kaip dalinio bibliotekininkas. Tarnybą baigė 1939 m. spalio 15 d. Vėliau įsidarbino statybos akcinėje bendrovėje „Statyba“ mašinraštinninku.

Nuo 1939 m. lapkričio iki 1940 m. liepos pabaigos tarnavo mašinraštinninku milicijoje. Po to įsidarbino mašinraštinninku valstybinėje Vrublevskių bibliotekoje kaip „inteligentas bedarbis“.

Lituanistikos institute tarnavo *centro* ekspeditoriumi (iki 1940 m. pabaigos). Pareigybės keitėsi kas kelis mėnesius. Tarnavo mašininku, Mokslų akademijoje vyresnioju

Mikas Apinys

kasininku. *Centro* buhalteriu, buhalteriu-kasininku, vyresnioju sąskaitininku. Iš darbo atleistas paties prašymu 1941 m. lapkričio 20 d.

Lietuvos valstybei susiklosčiusių sudėtingų įvykių sukuryje, tolimesnis šių vyrų likimas nutrūksta, tačiau jų žygdarbis neabejotinas.

Tikiuosi, kad giminės ir artimieji atsilieps į šį straipsnį ir pateiks daugiau duomenų apie vėlesnį Justino Mažrimo ir Miko Apinio likimą.

Atsiliepti prašyčiau el. paštu jonce43@gmail.com arba laišku „Vorutos“ redakcijai.

Pabaiga

LITERATŪRA:

1. Angelė Fabijonavičiūtė, *Lietuvių gyventojų pabėgimai ir mėginimai ištrukti iš Sovietų sąjungos / Genocidas ir rezistencija*. 2001. Nr. 2(10). P.154–157).
2. Ričardas Čekutis, Dalius Žygelis. *Laisvės kryžkelės. Trispalvės virš okupuotos Lietuvos*. 2007 02 12. www.bernardinai.lt/
3. Alfred Erich Senn. *Bundanti Lietuva*. Vilnius. 1992. P. 96-97. (versta iš: Alfred Erich Senn. *Lithuania Awakenign*. University of California. Los Angeles; Oxford. 1990.
4. *Lietuvos gyventojų genocidas 1939 – 1941*. T. 1. Vilnius. 1999. P. 52
5. Birutė Burauskaitė. *Genocido aukų vardyno statistikos duomenys./Lietuvos gyventojų genocidas 1939 – 1941*. T. 1. Vilnius, 1999, P. 51.
6. Julius Juzeliūnas. Genocidas ir valstybių moralė./*Genocido aukų vardyno statistikos duomenys./Lietuvos gyventojų genocidas 1939–1941*. T. 1. Vilnius. 1999. P. 8.
7. K. Škirpa. *Sukilimas*. Washington. D.C. 1973. P. 194.
8. K. Škirpa. Ten pat. P. 207.
9. K. Škirpa. Ten pat. P. 337.
10. Dainius Žalimas. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. 2005. Vilnius. P.191.
11. *Naujoji Lietuva*. 1941 m. liepos 3 d.
12. Arūnas Bubnys. *1941 m. birželio sukilimas Vilniuje*. 2010 01 23. Nr. 2 (692).
13. Hakenkreuz – svastika. Nacionalsocialistų pasisavintas tarp indoeuropiečių paplitęs simbolis. Indijoje, Irane ... aptinkamas prieš 4, 5 tūkst. metų. Lietuvoje, kaip saulės simbolis.Vokietijos naciai nuo 1920 m. pradėjo naudoti ant raiščių partinei priklausomybei žymėti. Hitleriui atėjus į valdžią, tapo Vokietijos simboliu, o nuo 1935 m., įkomponavus raudonos vėliavos fone, kaip vienintele Vokietijos vėliava – Hakenkreuz.
14. Vytautas Rimkus. (tikr. pavardė Algirdas Gustaitis). *Nepriklausoma Lietuva*. (Kanada). 1969 m. lapkričio 26 d. P.4.
15. Lietuvos Mokslų Akademijos archyvas. F.1. Aprašas 9. B.132.
16. Vilniaus universiteto archyvas. F. R856. B.1484.
17. Lietuvos Mokslų Akademijos archyvas. F1. Aprašas 9.

Senosios Lietuvos gyvenvietės

Senovė atgyja legendinėje Lietuvos sostinėje

Jurgita BRASIŪNAITĖ, Trakai

Lietuvos senovė jau tryliktą kartą atgyja kasmet legendinėje Lietuvos sostinėje rengiamame tarptautiniame eksperimentinės archeologijos festivalyje „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Liepos 8–10 dienomis visi norintieji galėjo savo akimis pamatyti proistorės, ankstyvųjų viduramžių amatus, išgirsti archajiškos muzikos, pabendrauti su senuosiuos amatus įvaldžiusiais festivalio dalyviais ne tik iš Lietuvos, bet ir iš Vengrijos, Lenkijos, Vokietijos, Baltarusijos, Rusijos, Latvijos. Festivalio dalyvius ir svečius pasveikino Kernavės valstybinio kultūrinio rezervato direktorius Saulius Vadišis ir Širvintų rajono meras Vincas Jasikevičius. Per tris dienas festivalį aplankė apie 18 000 žmonių.

Žvilgsnis į protėvių gyvenimą Kernavėje

Kernavės archeologinėje vietovėje, kuri 2004 m. įtraukta į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą, rengiamame eksperimentinės archeologijos festivalyje svečiavosi Prezidentė Dalia Grybauskaitė. Valstybės vadovė domėjosi rodomais amatais, bendravo su amatininkais. Archeologijos klubo „Pajauta“ vadovė Daiva Luchtanienė suruošė Eksperimentinės archeologijos festivalio programą.

Per gyvosios archeologijos dienas lankytojai galėjo savo akimis pamatyti amatų demonstravimus. Žiūrovai stebėjo, kaip protėviai galėjo iškurti ugnį, pasigaminti įrankių, indų, papuošalų ir pan. Tokia galimybė viską stebėti gyvai palieka neišdildomus išpūdžius ir istoriją išsirežia į atmintį geriau negu apie tuos pačius dalykus perskačius knygose. Kadangi festivalis tarptautinis, tai šiemet pirmą kartą dalyvavo svečiai iš Vengrijos. Jie įrengė Vengrijos klajoklių stovyklavietę (X–XI a.). Latvijos klubas „Sanzeme“ pirmą kartą demonstravo latgalių, žiemgalių, lyvių kostiumus. Viduramžių šaudymo iš lanko turnyrą organizavo lankininkų klubas „Strėlė“. Eksperimentinės archeologijos klubas „Pajauta“ pristatė juvelyrinius dirbinius, keramikos kūrinius, demonstravo kalvystę, ginklų gamybą, viduramžių Kernavės moters kostiumą ir kt.

Festivalyje skambėjo senoji muzika. Klausytojus džiugino „Žalvarinis“, Rugia-veidė su folkloro grupe „Sedula“, „Marga muzika“, „Auli“ iš Latvijos, Todaro Kaš-kurevičiaus archajiškos muzikos grupė iš Baltarusijos.

Viduramžių kovose dalyvavo viduramžių karybos klubai „Varingis“ (iš Lietuvos), „Jantar“ (iš Lenkijos), „Ratnik“ (iš Rusijos). Kovų metų kilo ne tik dalyvių, teisėjų, bet ir žiūrovų aistros. Kiekviena komanda nuožmiai siekė pergalės. Didelio dėmesio susilaukė viduramžių teismo procesas, kuriam pirmininkavo Telsiaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Baltų proistorės katedros lektorius dr. Manvydas Vitkūnas.

Lankytojams buvo siūloma įvairių užsiėmimų (pasijodinėjimas žirgais, šaudymas iš lanko ir t. t.) Senujų pramogų slėnyje. Mugėje festivalio svečiai galėjo išgauti kulinarijos paveldo produktų, tautodailės gaminių.

Gyvoji archeologija mažiesiems festivalio svečiams

Organizatoriai pagalvojo ir apie mažuosius festivalio dalyvius. Jie galėjo mėgautis archajiškais žaidimais, varžybomis. Vaikai turėjo galimybę išbandyti kai kuriuos amatus konkursuose, kur reikėjo lipdyti puodus, šaudyti iš lanko, verpti. Visi festivalio dalyviai galėjo išgauti kai kurių amatininkų dirbinių, suvenyrų. Nenuostabu buvo išvysti ne vieną berniuką, rankoje laikantį lanką ir strėlę, kuriuos po festivalio galėjo vežtis namo ir žaisti, išivaizduoti esą viduramžių Kernavės gynėjai.

Buvo galima išgauti Rūtos Gabrielės Vėliūtės vaikams skirtą knygą „Viena diena Kernavėje“ (Vilnius, Dialogo kultūros institutas, 2007). Panorėje prisiminti festivalio įdomybes, jaunieji festivalio lankytojai galės patys ar su tėvais perskaityti idomų pasakojimą. Pagrindiniams knygos

Viduramžių kovose karybos klubų atstovai kovėsi atkakliai

Eksperimentinės archeologijos festivalyje lankėsi šeimos

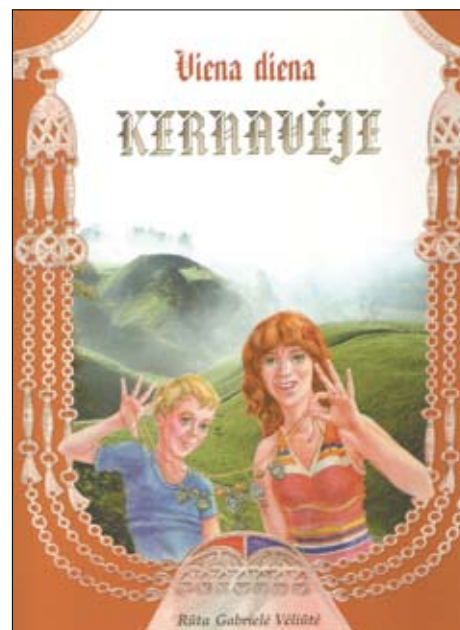
Prezidentė Dalia Grybauskaitė domėjosi amatais ir bendravo su amatininkais. Jono Vitkūno nuotr.

veikėjams Ugnei ir Jonui apie viduramžių Kernavę pasakoja archeologas dėdė Gintas. Žaismingas pasakojimas paremtas Kernavės apylinkių tyrinėjimais, mitais, kronikomis ir kita mokslinė literatūra. Tačiau autorė visus tuos dalykus pateikia vaikams suprantama kalba ir įdomia forma. Jaunieji archeologijos ir istorijos mėgėjai gali pasigrožėti ne tik autorės piešiniais, bet ir nuotraukomis iš archeologinių tyrinėjimų perkasose, radinių bei eksperimentinės archeologijos festivalio vaizdais, kuriuose užfiksuotos amatininkų darbo, riterių kovų akimirkos ir kt.

Pažintis su archeologijos mokslu

Pirmąją festivalio dieną atvykusieji galėjo išklausti paskaitų ciklą „Baltų tikėjimų atspindžiai laidosenoje“. Pranešimus skaitė doc. dr. Aleksiejus Luchtanas „Laidosenos raida Kernavėje priešistorės laikotarpiu“, doc. dr. Gintautas Vėlius „Kernavės miesto gyventojų laidosenos papročiai XIII–XIV a.“, dr. Vykintas Vaitkevičius „Bajorų kapinyno tyrinėjimai. Tarp žemės ir vandens“. Antrosios dienos paskaitas jungianti tema buvo „Viduramžių Kernavės miestas. Paieškos ir atradimai“. Klausytojai įdomybių išgirdo klausydamiesi tokių pranešimų: doc. dr. Manvydas Vitkūnas „Kasdieninis gyvenimas viduramžių Kernavėje“, dr. Rokas Vengalis „Kernavės viršutinis miestas XIII–XIV a.“, dokt. Dovilė Baltramiejūnaitė „Naujausi viduramžių Kernavės miesto tyrinėjimai“. Paskutinės festivalio dienos pagrindinė paskaitų tema „Eksperimentinė archeologija“. Susirinkusi auditorija klausėsi trijų pranešimų: dr. Arūnas Puškorius „Odinių dirbinių palapinėje įrengtame „Lektoriume“ galima buvo pažūrėti ir filmų apie Kernavės archeologus, eksperimentinę archeologiją.

Paskaitų dalyviai įdomiai klausėsi pranešimų ir uždavė jiems nemažai klausimų. Vieni aiškinosi, kur dar netoli Kernavės yra buvę panašių archeologinių požymių idomiu vietovių. Kitus domino senovės kernaviškių religijos ir laidojimo klausimai. Dėmesį pritraukė ir kai kurie gal net pirmą kartą išgirsti terminai, tokie kaip magnetometras (geofizikos prietaisas magnetinio lauko stiprumui matuoti), georadaras (prietaisas, kurio veikimo principas paremtas elektromagnetinių bangų atspindžiu – siųstuvo siunčiama elek-

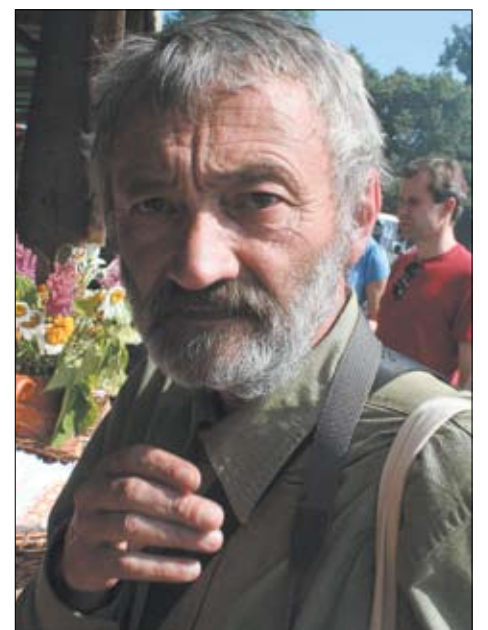

Rūtos Gabrielės Vėliūtės knygos „Viena diena Kernavėje“ viršelis

tromagnetinė banga, sklisdama gruntu, yra atspindima nuo ribų, pasižyminčių skirtingomis elektrinėmis savybėmis). Išsamiai ir vaizdžiai buvo paaiškinta, kuo šie prietaisai naudingi archeologams.

Nemažai smalsuolių ėjo savo akimis išvysti tyrimų perkasos, kuriose dirba ne tik mokslininkai, bet ir studentai. Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direktijos Mokslinių tyrimų skyriaus archeologė doktorantė Dovilė Baltramiejūnaitė išsamiai ir vaizdžiai atsakinėjo į susidomėjusių klausimus, paaiškino, kaip nustatoma, kurioje vietovės dalyje reikia kasti perkasas, kaip jos kasamos. Šių archeologinių tyrimų dalyviai pasidalijo išpūdžiais, pasakojo ne tik apie romantiškąją archeologijos mokslo pusę – galimybę prisiliesti prie gilių praeities, bet ir apie sunkiuosius tokios darbo aspektus. Vis dėlto tyrimams reikia nemenko žinių багаžo, kantrybės, kruopštumo ir atsida-vimo ne tik šiltuoju metų laiku rausiantis perkasose, bet ir žiemą aprašant, analizuo-jant, apibendrinant tyrimų rezultatus, rašant ataskaitas.

Taigi eksperimentinės archeologijos festivalyje tikrai nebuvo kada nuobodžiauti. Penkių piliakalnių papėdėje praleistą laiką galima pavadinti prasmingu ir įdomiu. Belieka džiaugtis prisiminimais, naujomis atgijusios senovės istorijos žiniomis ir laukti kitų metų organizatorės Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direktijos puikiai rengiamo eksperimentinės archeologijos

Tarp lankytojų buvo ir Rašytojų sąjungos narys poetas Stasys Stacevičius

festivalio. Šių metų renginio globėjas buvo Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, generalinis rėmėjas – Kultūros rėmimo fondas, pagrindinis rėmėjas – Lietuvos dujos.

Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Apie gyvosios archeologijos dienas Kernavėje rašyta Vorutos ir Kernavės laikraščiuose:

„Gyvoji archeologija – pažintis iš arčiau“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2001, Nr. 1. Parengė Gražina Jurgaitienė

Kareniauskas Juozas „Kukavaičio giria ir Kernavės šventvietės“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2002 Nr. 1 (2).

Vasiliauskaitė Gražina, „Kernavė gali tapti eksperimentinės archeologijos centru“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2002, Nr. 1.

Vercinkevičius Juozas, „Kernavėje dar galima daug ko tikėtis...“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2002 Nr. 1 (2).

Luchtanienė Daiva, „Pajauta Kernavėje, Lietuvoje ir svetur“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2003 Nr. 1 (3).

Luchtanas Aleksas, „Kernavė – lietuviškoji Troja“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2003 Nr. 1 (3).

Vercinkevičius Juozas, „Kernavė–Biskupinas: naudinga partnerystė“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2004, Nr. 1 (4).

Vėlius Gintautas, „Kernavės miesto bendruomenė XIII–XIV amžiuje“, Kernavė. Kernavės krašto laikraštis, 2004 Nr. 1 (4), 2005 Nr. 1 (5).

Buinickaitė Dana „Kernavėje senovė alsuoja gyvybe“, Voruta, 2008, Nr. 15 (657).

Orlovskytė Justina, „Tūkstantmečių praeitis Kernavėje“, Voruta, 2009, Nr. 14 (680).

Trakų istorijos muziejus

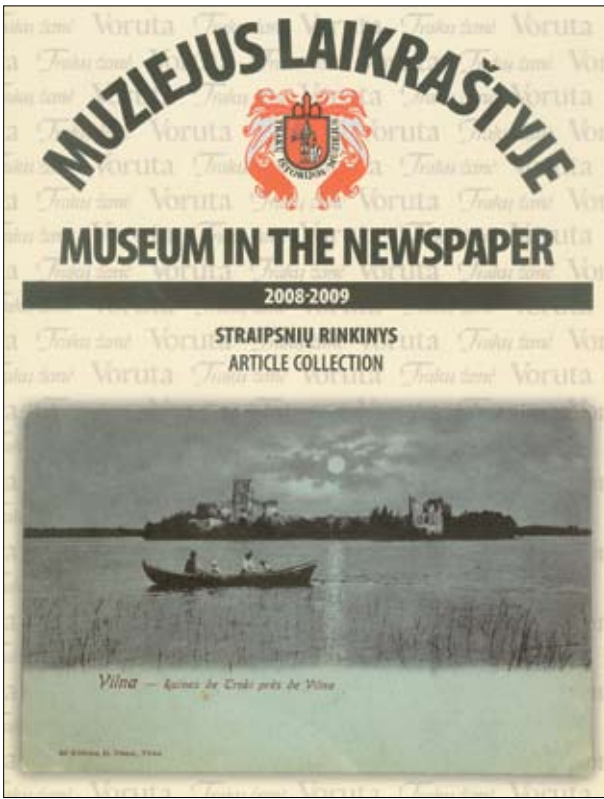
Austra ZAPOLSKIENĖ, Trakai

Trakų istorijos muziejus ir VšĮ „Vorutos“ fondas jau ketvirtus metus sėkmingai įgyvendina projektą „Muziejus laikraštyje“.

Pasak muziejaus direktoriaus Virgilijaus Poviliūno, 2008 metais, kai muziejus minėjo garbingą 60-mečio jubiliejų, buvo nutarta pateikti visuomenei naują muziejinių vertybių eksponavimo būdą. Kiekvieną penktadienį buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje, Sakralinio meno ekspozicijoje, specialiai įrengtoje vitrinoje pristatyti naujus, idomiausius unikalius eksponatus, saugomus muziejaus rinkiniuose. Iki tol jie retai patekdavo į temines parodas, ekspozicijas. Kad apie rengiamas parodas sužinotų ne tik muziejaus lankytojai, bet ir į Trakus atvykę turistai, nuspręsta į pagalbą pasitelkti leidinius „Voruta“ ir „Trakų žemė“.

2008 metų pradžioje Trakų istorijos muziejus ir Juozo Vercinkevičiaus leidykla „Voruta“ pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Muziejininkai išpareigojo atrinkti eksponatus, atspindinčius Lietuvos ir Trakų istoriją, pateikti leidyklai trumpus jų aprašymus, iliustracijas, o laikraščiai „Voruta“, „Trakų žemė“ juos išspausdina ir pateikia skaitytojams.

Per dvejus metus (2008–2009) Tra-

Straipsnių rinkinio „Muziejus laikraštyje“ viršelįs

kų istorijos muziejaus darbuotojai parengė 104 straipsnius ir eksponavo 470 muziejinių vertybių iš muziejaus fondų. Visi straipsniai su iliustracijomis buvo išspausdinti.

Projektas „Muziejus laikraštyje“ sėkmingai tęsiamas toliau. Kad kruopštus direktoriaus V. Poviliūno ir kitų muziejininkų darbai neišnyktų be pėdsakų (parodos atidarnos ir vėl uždarnos), išleistas straipsnių rinkinys „Muziejus laikraštyje“. Leidinį sudarė TIM direktorius Virgilijus Poviliūnas ir vyriausioji fondų saugotoja Irena Senulienė. Spausdino UAB „Mardosų spaustuvė“ (Vilnius 2011, 111 p.).

Projektą pradeda Trakų istorijos muziejaus archeologijos rinkinyje saugomos dvi unikalios akmeninės galvos, neturinčios analogų Lietuvos archeologinėje medžiagoje. Simboliška tai, kad jos rastos Galvės ežere,

apie kurį sklinda legendos. Neva Galvė rudenį neužšąla, o pavasarį neatitirpsta tol, kol nesulaukia aukos – žmogaus galvos. Galbūt akmenyse iškaltos galvos buvo metamos į ežero gelmes norint išsaugoti žmones? O gal taip vaizduotas Vandenių valdovas, saugantis ežerų gyvūniją. Tikslaus atsakymo nėra, bet galima pasidžiaugti, kad minėti eksponatai sukėlė didelį lankytojų susidomėjimą. Net po kelių mėnesių į koplyčią užsukę lankytojai teiravosi, kur galėtų pamatyti ežere rastas akmenines galvas.

Savaitinėse parodose lankytojai taip pat gėrėjosi 1752 metais lietuviu varpu, pirmosiomis 1845 metais Lietuvoje darytomis nuotraukomis, monetose iškaltais Vytauto Didžiojo atvaizdais, 1937 metų krepšinio čempionato, kai mūsų krepšininkai pirmą kartą tapo Europos čempionais, prizų, Trakų miesto panoramos vaizdu, nutapytu J. Kamarausko 1895 m.

Jeigu domitės Lietuvos ir Trakų istorija, tačiau nematėte Sakralinio meno ekspozicijoje demonstruotų itin retų eksponatų, galite išgyti naują, ką tik išleistą eksponatų rinkinį „Muziejus laikraštyje“.

Muziejus laikraštyje Nr. 24 (181)

Krymo kenesos

XIX – XX a. Krymo pusiasalyje karaimų bendruomenė įvairiuose miestuose turėjo devynias kenesas (maldos namus), iki šių dienų išliko septynios: po dvi Čufut Kale ir Eupatorijoje, po vieną Sevastopolyje, Simferopolyje ir Bachčisarajuje.

Čufut Kale – viduramžių olų miestas Kryme, įkurtas VI a., esantis 2,5 km į rytus nuo Bachčisarajaus. Krymo totorių kalba miesto pavadinimas reiškia „žydų tvirtovė“. XIII–XIV a. miestas – nedidelės kunigaikštystės centras, priklausė Aukso ordai. Maždaug šiuo laikotarpiu jame apsigyveno pirmieji karaimai. XVIII a. II p. šiame mieste buvo apie 200 namų ir gyveno per 1000 gyventojų. 1783 m. Krymo chanatą prijungus prie Rusijos imperijos, karaimai pradėjo palikti tvirtovę ir XIX a. pab. Čufut Kale apleido paskutiniai gyventojai. Tvirtovėje liko gyventi tik prižiūrėtojo šeima. Šiuo metu statinių išliko mažai, gerai išsilaikė dvi karaimų kenesos ir vienas kiemas su dviem gyvenamaisiais namais, kur įrengta ekspozicija, pasakojanti apie karaimus.

Mažoji kenesa datuojama XIV a. Ma-noma, kad ji buvo pastatyta karaimų, atsikėlusių iš Mangupo į Čufut Kale. Didžioji kenesa datuojama XVIII a. Uždarame, apsuptame sienomis, kenesų kieme, stovėjo

akmeninė dėžė, kurioje visada būdavo švaraus vandens, kad susirinkusieji galėtų atsigerti ir prieš maldas nusiplauti rankas. Už akmeninės arkados, koridoriuje, stovėjo suoliukai su tankiomis pertvaromis apačioje. Čia susirinkę tikintieji laukdavo pamaldų pradžios, o pertvarose statydavo savo avalynę. Ant sienos pritvirtinta plokštė su karališkų asmenų, aplankusių šią šventovę, vardais. Patalpoje stovėjo mediniai suoliukai, grindys buvo išklotos kilimais. Ant suoliukų sėdėdavo garbingo amžiaus vyrai ir asmenys, nešiojantys gedulą. Viršuje įrengtas balkonas su mediniais pinučiais, kuriame atskirai nuo vyrų meldėsi moterys. Patalpoje ant pakyltos altorius ir trys analogai – religinių apeigų vykdymui. Mūsų dienomis šis architektūros ir istorijos paminklas gausiai lankomas turistų.

Eupatorijos kenesų kompleksą sudaro Didžioji ir Mažoji kenesos. Abu statiniai yra šio miesto Karaimų gatvėje ir užima 0,25 ha teritoriją, pastatyti XIX a. pr. architektų Samuilo ir Solomono Bobovočių pastangomis ir lėšomis. Nuo 1804 m. iki 1807 m. buvo

Atvirukas. Karaimų kenesa Eupatorijoje, XX a. I p. O.Ševeliov nuotr.

pastatyta Didžioji kenesa, o vėliau iki 1815 m. vietoj sunykusios XVI a. kenesos buvo pastatytas ir Mažosios kenesos pastatas. Nedidelis kompleksas, sudarytas iš dviejų kenesų ir trijų vidinių kiemelių. Kenesos pastatytos rytietišku stiliumi, iš balto marmuro ir primena Čufut Kale kenesų kompleksą. Mažosios kenesos teritorijoje išdėstyti trys kiemeliai, kurie tarsi papildė vienas kitą: kiemelis koridorius, kiemelis kolonada ir laukimo kiemelis. Pirmajame kieme prie įėjimo vartų yra marmurinis

fontanas, skirtas prieš maldą rankoms nusiplauti, auga vynuogienojai, kuriems daugiau nei 150 metų. Antrajame – prie išorinių abiejų kenesų sienų pritvirtinta po 5 marmurinės plytas, ant kurių iškalta 10 Dievo įsakymų iš Senojo Testamento. Trečiajame kiemyje karaimai rinkosi laukti pamaldų pradžios. Šalia yra nedidelis sodelis, kurio centre yra šešiabriaunė pavėsinė, primenanti klajoklių jurtą. Rudenį joje rinkdavosi karaimai į Derliaus šventę – „Sukkot“.

1825 m. lapkričio 1 d. kenesų kompleksą aplankė Rusijos imperatorius Aleksandras I. Šiam įvykiui atminti, antrajame kiemyje buvo pastatytas marmurinis obeliskas su bronziniu dvigalviu ereliu viršuje. Krymo karo metu 1853–1856 m. saugumo sumetimais apeigos kenesose buvo nutrauktos, o turkams okupavus Eupatoriją, 1854 m. didžioji kenesa buvo paversta parako sandėliu ir tik laimingo atsitiktinumo dėka liko nesunaikinta. 1916 m. kenesų kompleksą Eupatorijoje aplankė paskutinis Rusijos caras Nikolajus II su šeima. Jis dalyvavo

pamaldose, apžiūrėjo prosenelio garbei pastatytą obeliską – paminklą. Įsigalėjęs Tarybų valdžiai, 1927 m. abi kenesos buvo uždarytos, jose buvęs turtas išgrobstytas. 1993 m. karaimams buvo gražinta Mažoji kenesa. Dvasiniu ir pasaulietiniu vadovu išrinktas V.Z. Tirijaki. 1999 m. po restauracijos Mažoji kenesa vėl atvėrė duris tikintiesiems. Šiuo metu joje stovi senasis, iš sugriautos Galičo kenesos pervežtas altorius. 2005 m. rugsėjo 9 d. Pasaulinio Krymo karaimų kultūros festivalio metu iškilingai atidaryta Didžioji kenesa.

Sevastopolio, Simferopolio ir Bachčisarajaus kenesos statytos XIX a. pab. Šiuo metu pastatai yra geresnės ar blogesnės būklės, tačiau nei vienas jų nėra grąžintas karaimų bendruomenei. Kaip atrodė kenesos, esančios Kryme, galima pamatyti Trakų istorijos muziejaus Karaimų etnografinėje parodoje. O kaip atrodo karaimų kenesa Trakuose gali pamatyti kiekvienas einantis Karaimų gatve pakeliui į Salos pili.

Muziejininkas Dangis Varankevičius

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 25 (182)

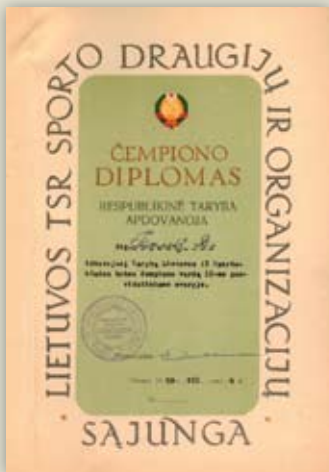
Ričardo Tamulio apdovanojimai

Boksas buvo žinomas nuo senų laikų ir vadinamas kumštynėmis. Itin populiarios kumštinių kovos buvo Anglijoje. Čia nuo 1719 m. veikė net Bokso Akademija.

Šiuolaikinio bokso pobūdį ši sporto šaka įgavo XIX a., kai pradėtos vartoti bokso pirštinės ir priimtos markizo Kvimerbio taisyklės. Nuo XIX a. pab. taisyklės buvo tobulinamos. Boksas paplėtė visame pasaulyje ir itin populiariu tapo JAV, kur pasaulio profesionalaus bokso čempionais buvo ir du lietuvių kilmės amerikiečiai – Jurgis Čipulionis (G.Chip) 1913 m. ir Juozas Žukauskas (J.Scharkey) 1932 m.

Atgavus 1918 m. nepriklausomybę, Lietuvoje taip pat atsirado bokso mėgėjų. 1919 m. buvo bandyta organizuoti pirmąsias bokso varžybas, tačiau nepavyko, nes nebuvo gerų boksininkų. 1923 m. gruodžio pab. Kaune buvo surengtos pirmosios oficialios bokso varžybos. Jas organizavo Steponas Darius, dalyvavo 5 boksininkai. Nugalėtoju tapo V.Byla, gyvenęs Anglijoje ir ten susipažinęs su šia sporto šaka. 1925 m. įvyko pirmasis Lietuvos bokso čempionatas. 1927 m. J.Vinča tapo pirmuoju Baltijos šalių čempionu. Jis ir K.Markevičius atstovavo Lietuvai 1928 m. Amsterdame olimpinėse žaidynėse.

Tiek hitlerinė, tiek sovietinė propaganda naudojo savo šalių sportininkų laimėjimus,

kaip santvarkos ir ideologijos pranašumo įrodymą. Todėl sportas buvo vystomas ir po 1940 m. okupuotoje Lietuvoje. Nemažai buvusių žymių sportininkų nuėjo į pogrindį, pasitraukė į Vakarus. Sovietiniam režimui įsigalint, nemažai daliai fiziškai aktyvaus jaunimo sportas tapo savotišku patriotinės išraiškos būdų. Tarp rungčių, iškėlusių į

Medalis, įteiktas TSRS bokso čempionui R.Tamuliui 1959 m. Aukso. O.Ševeliovo nuotr.

sportinės šlovės aukštumas, lietuviškus vardus ir pavardes buvo ir boksas.

Vienas žymiausių XX a. 6-7 deš. Lietuvos boksininkų – Ričardas Tamulis (1938–2008), šešis kartus 1957–1959, 1961, 1963–1964 m. buvęs Lietuvos čempionu, penkis kartus 1959, 1961–1962, 1964, 1966 m. – SSSR čempionu, tris kartus 1961, 1963, 1965 m. – Europos čempionu. Aukščiausias R.Tamulio pasiekimas – 1964 m. Tokijo olimpinėse žaidynių sidabro medalis (svorio kategorija iki 65 kg.). R.Tamulis – vienas geriausių pasau-

lio sportininkų svorio kategorijoje iki 67 kg. Kovėsi 257 kartus, laimėjo 243 kovas.

Trakų istorijos muziejuje saugomi du R.Tamulio TSRS čempiono aukso medaliai, keletas bokso varžybų apdovanojimų ir diplomų.

Pirmąjį, vieną garbingiausių TSRS sporto apdovanojimų – čempiono medalį R.Tamulis gavo 1959 m. Auksinio medalio, kurio skersmuo yra 33 mm, averse reljefu pavaizduotas boksininkas. Viršuje užrašas rusų k. ЧЕМПИОН СССР (TSRS čempionas), apačioje skydelyje išgraviruota 1959. Reverse aplinkui užrašas rusų k. СОЮЗ СПОРТИВНЫХ ОБЩЕСТВ И ОРГАНИЗАЦИЙ СССР (TSRS sportinių draugijų ir organizacijų sąjunga), viršuje reljefu I CT., žemiau išgraviruota: ТАМУЛИС РИ. П/2 СРЕДНИЙ 2-Й ВЕС (Tamulis R. P/2 vidutinis svoris). Medalis ašele jungiasi su stačiakampe kaladėle, aptraukta raudonu muaru. Kitas auksinis medalis toks pat, skiriasi tik data – 1961 m.

Tarp kitų, saugomų muziejuje sportinių apdovanojimų, – geltono metalo, 29 mm skersmens III TSRS jaunimo žaidynių Maskvoje 1957 m. nugalėtojo medalis. Jame pavaizduota žaidynių emblema. Medalis su raudonu muaru aptraukta kaladėle. Be šių medalių yra ir šešiakampis balto metalo,

35x35 mm dydžio, dekoruotas emaliu TSRS pirmenybių II vietos nugalėtojo ženklas.

R.Tamulis 1958 m. dalyvavo draugijos „Spartak“ žaidynėse. Šių žaidynių dalyvio 38x17mm dydžio bronzinis ženklelis, puoštas disko metiko figūra ir spalvoto emalio žaidynių emblema, taip pat pateko į muziejų. Kitas saugomas muziejuje ženklelis – bronzinis, 38x30mm dydžio, 1959 m. vykusios TSRS Tautų spartakiados dalyvio ženklelis, puoštas emaliu ir žaidynių emblema.

Be sportinių apdovanojimų muziejaus rinkinyje yra saugomi ir keli diplomai, įteikti už pergales varžybose. Vienas diplomas išduotas R.Tamuliui už pergalę Jaunimo bokso varžybose 1955 m., kitas – už pergalę 1961m. atrankinėse bokso varžybose. Dar vienas diplomas išduotas R.Tamuliui – LTSR 1959 m. bokso čempionui.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomi Ričardo Tamulio, garsaus boksininko šlovės trofejai yra reikšmingas Lietuvos sporto istorijos atspindys.

Muziejininkas Saulius Zalsys

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

1941 m. Birželio sukilimo istorija

Masinės žudynės karo pradžioje

Ričardas ČEKUTIS, Vilnius

Nužudytieji Pravieniškėse

Nužudytieji Rainiuose

1941 m. birželio 22–27 d. sovietiniai okupantai, jausdami greitą galą, pradėjo masines Lietuvos gyventojų, pirmiausia politinių kalinių, žudynes, kurių metu sunaikinta daugiau nei 31 tūkstantis žmonių. Šiomet minėsime šių skaudžių netekčių 70-metį.

Žudynės prasidėjo birželio 22 d. ir tęsėsi dar beveik savaitę. Vien Lietuvos teritorijoje buvo nužudyta daugiau nei tūkstantis politinių kalinių, iš kurių net 99 procentai – lietuviai. Nemažai politinių kalinių sovietai spėjo išvežti iš Lietuvos teritorijos ir nužudyti Rusijoje bei Baltarusijoje. O iš viso pirmosios sovietų okupacijos laikotarpiu per vienerius metus bolševikų aukomis tapo daugiau nei 31 tūkstantis mūsų tautiečių.

Pirmąją karo dieną SSRS Aukščiausios Tarybos prezidiumas paskelbė specialų įsaką pafrontės vietovėse, kur įsigaliojo karo padėtis. Netrukus kitu įsaku paskelbta, kad nuo šiol valstybės saugumu ir gynyba rūpinsis karinių apygardų, frontų ir armijų karo tarybos.

Politinių kalinių bylos perduodamos kariams tribunolams, kurie ilgai nesiterliodami masiškai pradėjo taikyti aukščiausią bausmę – sušaudymą. Vietinėms NKVD ir NKGB kontoroms buvo suteikta absoliuti laisvė ir jie darė, ką norėjo. Buvo net oficialus terminas, užfiksuotas čekistų dokumentuose – evakuacija pagal pirmą kategoriją. Tai reiškia – sušaudymas. Kitaip sakant, vietiniai čekistai net nelaukdami nurodymų iš Maskvos žudė Lietuvos politinius kalinius ir pernelyg nesuko galvos dėl galimų pasekmių.

Štai Lietuvos SSR NKGB Tardymo skyriaus viršininkas Eusejus Rozauskas į NKGB liaudies komisaro pavaduotoją Davidą Bykovą kreipėsi tokiais žodžiais: „Neturint galimybių evakuoti kalinių iš Kauno kalėjimo Nr. 1, išskirti iš jų pavojingiausius ir prieš atsisitraukiant sušaudyti.“ Tuo metu buvo atrinkta 400 kalinių, tačiau daugeliui jų pavyko pabėgti tik sparčiai artėjant frontui.

Birželio 22 d. „evakuoti“ kalinius patikėta LSSR NKVD Kalėjimų skyriaus viršininko pavaduotojui A. Čečevui, bet pastarasis vis negavo nurodymų iš Maskvos. O Maskvoje tuo metu SSSR NKVD kalėjimų valdybje, vadovaujant NKVD kapitonui M. Nikolskiui ir prižiūrint SSRS NKVD komisaro pavaduotojui S. Kruglovui, buvo karštligiškai sudarinėjami kalinių „evakavimo“ planai. Lietuvoje enkavėdistai tokių kalinių suskaičiavo beveik 6 tūkstančius, tačiau realiai įgyvendinti visų sumanymų nespėta.

Pirmiausia buvo numatyta sušaudyti visus „kontrrevoliucionierius“. Tam jokios reikšmės neturėjo netgi kalinio statusas – ar nuteistas, ar tik tardomas...

Istorikų surinktais duomenimis, iki liepos 20 d. į Rusijos gilumą sovietai išvežė 1 363 kalinius, t. y. maždaug 25 procentus visų Lietuvoje kalintų žmonių. Pavyzdžiui, 1941 m. birželio 26 d. į Leningrado srities Stara Rusos kalėjimą Nr. 6 atvežta 315 Šiaulių kalėjimo kalinių, liepos 3 d. 606 Vilniaus kalėjimo kaliniai atvežti į Gorkio kalėjimą, liepos 6 d. dar 311 kalinių iš Panevėžio kalėjimo atvežti į Čkalovo srities Sol Ilecko kalėjimą ir t. t. Visi jie buvo pasmerkti lėtai mirčiai sovietiniuose lageriuose. O kitus arba sušaudė vietose, arba jiems pavyko vienaip ar kitaip išsivaduoti.

Prasidėjus karui priimant mirties nuosprendžius nebuvo paisoma netgi labai formalus sovietinio „teisėtumo“ principų bei jokių įstatymuose numatytų procesinių normų.

Rainių žudynės

Bene garsiausios to meto politinių kalinių žudynės įvyko Rainių miškelyje. Telšių kalėjime iš 162 tuo metu kalintų žmonių, 76 buvo tardomi NKGB. Birželio 23 d. juos visus norėta išvežti, tačiau tam nebuvo skirta jokių transporto priemonių, o NKVD ir NKGB vadovai iš miesto pabėgo. Kita, birželio 24 d. vokiečių kariuomenei vis dar neužimant Telšių, enkavėdistai grįžo į miestą ir pradėjo rengtis žudynėms.

Jiems vadovavo NKGB Kretingos apskrities viršininko pavaduotojas leitenantas Jermolajevs, NKGB Telšių apskrities viršininkas P. Raslanas, 8-osios armijos politinio skyriaus darbuotojas Kompanecas, Telšių vykdomojo komiteto pirmininkas D. Rocius.

Raudonarmiečiai iš kamerų kalinius vedė į sargybos būstinę, vėliau juos vieną ant kito suguldė sunkvežimiuose. Auštant birželio 25 d. rytui mašinos su kaliniais nuvažiavo Luokės link į Rainių miškėlį.

Rainiuose iš viso buvo rasti 73 kalinių palaikai, dar trys buvo nušauti, kai bandė pabėgti, ir užkasti kitoje vietoje – ties Džiuginėnais. 1941 m. birželio 28 d. atkasus duobes Rainiuose paaiškėjo, kad visi kaliniai buvo itin žiauriai nukankinti – nupjaustytos ausys, išbadytos akys, sužaloti lyties organai ir t. t. Tik 10 kalinių buvo sušaudyti, o net 46 žmonių palaikai dėl gausių sužalojimų taip ir nebuvo atpažinti. Dauguma žmonių nužudyti subadžius juos durtuvais arba sutraiškius galvas. Vienas pagrindinių šių žudynių organizatorių Petras Raslanas, radęs prieglobstį Rusijoje.

Dėl šių žudynių yra išlikę nemažai dokumentų, kurie buvo panaudoti Rainių žudynių byloje jau šiais laikais. Kaip žinia, P. Raslanas Šiaulių apygardos teismo buvo nuteistas už akių iki gyvos galvos. Čia trumpai pacituosiu pora įdomesnių dokumentų. Jie tiesiog puikiai atskleidžia žudikų motyvą. 1942 m. spalio 7 d. P. Raslanas rašo paaiškinimo raštą LKP CK sekretoriui Antanui Sniečkui: „Aš esu įsitikinęs, jog ten nebuvo nė vieno nekalto.“ Kitas žudikas Domas Rocius tą pačią dieną datuotame rašte A. Sniečkui teigia: „Sušaudymą vykdė raudonarmiečiai. Iš mūsų ten buvo: NKGB skyriaus viršininkas Raslanas Petras, operatyvinis igaliojantis Galkinas ir kalėjimo prižiūrėtojas Pocevičius.“ Iš tikrųjų po Rainių žudynių neliko nė vieno gyvo liudininko – visi buvo sunaikinti, išskyrus, žinoma, budelius.

Byla P. Raslanui buvo iškelta dar 1988 m. Tyrimas tęsėsi daugiau nei dešimt metų. Bylą sudaro daugiau nei dešimt tomų.

Červinės žudynės

1941 m. birželio 23 d. naktį iš Kauno kalėjimo į Minską išvežta 90 politinių kalinių, nors liudininkai mini, kad vien tik iš 4-ojo skyriaus išvežta 118 įkalintų asmenų. Atvežus kalinius į Minską iškart buvo atskirti bei sušaudyti 15 mirtininkų. Tarp jų buvo ats. plk. S. Rusteika, kpt. Švarplaitis, V. Pranckonienė, B. Kantauskas ir kt.

Birželio 25 d. visi kaliniai išvaromi iš Minsko kalėjimo – čia lietuviai susimaišė su kitais kaliniais. Susidarė apie 2 tūkstančiai. NKVD visus pėsčiomis nuvarė į Červėnę, kur 500 kalinių buvo pavadinti kontrrevoliuciniais ir „evakuoti pagal I-ąją kategoriją“, išvertus iš čekistų žargono tai reiškia, kad buvo sušaudyti. Kalinius šaudė NKVD 42-osios brigados 226-ojo pulko kareiviai.

Kaip atsimena vienas įvykių liudininkas: „Dėl kaitros ir nuovargio silpnėsi pradėjo atsilikti, kiti visai negalėjo eiti, komisarai juos dviem šūviais į pakaušį nušaudavo...“

Birželio 26–27 d. naktį visi kaliniai padalinti į atskiras grupes, o 57 lietuviai pateko į likviduojamųjų kalinių grupę (dar 26 lietuviai liko kalėjime). Taip nutarė SSR NKVD kalėjimų valdybos viršininkas M. Nikolskis ir Baltarusijos SSR NKVD kalėjimų valdybos viršininkas Stepanovas. Visi „evakuojamieji“ kaliniai išvaryti į Bobruisko pusę ir pakeliui sušaudyti. Vėliau enkavėdistai savo raštuose didesniems viršininkams teisinosi esą kalinių koloną nuolat puolė vokiečių kariniai lėktuvai, tad kalinius teko... likviduoti.

Iš visų lietuvių, išvežtų į Červėnę, gyvų liko apie 40 kalinių.

Kariškių žudynės

Sovietai pirmosiomis karo dienomis ypač nepasitikėjo buvusios nepriklausomos Lietuvos karininkais ir kariškiais, nepaisant to, kad visus juos dar prieš karo pradžią „integravo“ į 29-ąją teritorinį šaulių korpusą. 1941 m. birželio 22 d. korpuse buvo 7–8 tūkstančiai lietuvių karių.

Vos prasidėjus karui gausūs NKVD daliniai apsupo 29-ojo teritorinio šaulių korpuso stovyklavietes. Buvo paskelbtas įsakymas, kad visi už stovyklų teritorijų pagauti kariai bus laikomi dezertyrais, todėl jie bus perduoti kariniam tribunolui, o pastarasis karo sąlygomis bausdavo tik viena bausme – mirties.

Tačiau lietuvių karių žudynių priežastys daugiausia susijusios su prasidėjusiu sukilimu ir sovietų vadų įsakymų nevykdymu. Karo pradžioje 5500 lietuvių karių vienaip ar kitaip dalyvavo sukilime, o daugelis tiesiogiai ginklu pasipriešino bolševikams ir išsilaisvino. Tuo metu žuvo arba dingo be žinios apie 120 lietuvių karių: 1 pulkininkas, 3 majorai, 8 kapitonai, 8 leitenantai, 3 jaunesnieji leitenantai, 6 kariūnai, 8 viršilos, 9 puskarininkiai, 10 jaunesniųjų puskarininkų, 3 grandiniai, 59 eiliniai ir 2 civiliai tarnautojai. Tačiau dar 1931 karys pateko į dingusiųjų be žinios sąrašus – dalis jų, matyt, buvo nužudyti Lietuvoje, kita dalis nespėjo pasitraukti ir komisarams prižiūrint buvo evakuoti į Rusijos gilumą, vėliau jie žuvo sovietų kariuomenėje. Tik labai nedidelė šių karių dalis po karo grįžo į Lietuvą.

Pravieniškių žudynės

Pravieniškėse vykdytos žudynės gerokai skyrėsi nuo žudynių, vykdytų kitose Lietuvos vietose. Pirmiausia skyrėsi tuo, kad čia buvo žudomi visi be išimties kaliniai, nebūtinai vien politiniai, ir netgi kalėjimo prižiūrėtojai su šeimomis. Karo pradžioje Pravieniškėse buvo kalinama apie 450 žmonių. Tačiau jie nebuvo laikomi itin pavojingais. Jų bausmės laikas svyravo nuo 2 iki 4 metų. Taip pat čia buvo apie 80 internuotų lenkų ir net apie 30 už įvairius nusikaltimus nuteistų raudonarmiečių.

Be to, dar vienas skirtumas – visi sargybiniai ir prižiūrėtojai čia buvo lietuviai, likę dirbti dar nuo Nepriklausomybės laikų. Vos prasidėjus karui čia kalinti raudonarmiečiai buvo apginkluoti ir išvežti, o birželio 26 d. į lagerio teritoriją atvyko sovietų šarvuotės ir nemenkas kitų raudonarmiečių būrys. Tuoju pat pradėtas sušaudymas, kilo chaosas... Iš barakų išvaryti kaliniai buvo sušaudyti

iš kulkosvaidžių bei automatinų šautuvų. Tuos, kurie liko gyvi, pribaižė durtuvais ir rankine granata, numesta į sukritusių lavonų ir sužeistųjų krūvą.

Sprendžiant iš Kauno miesto komendantūros karininko Mato Valeiko birželio 28 d. raporto, iš viso čia išžudyta 230 kalinių bei 21 lagerio tarnautojas lietuviai. 214 pabėgo, tarp jų buvo apie 50 sužeistų. Dalis jų nuo žaizdų taip pat mirė. Taigi žuvo apie 260 žmonių.

„Birželio 26-osios popietė buvo karšta, – lig šiol prisimena Pravieniškėse gyvenanti įvykių liudytoja D. Kepežinskienė. – Man tuomet buvo vienuolika. Pravieniškių geležinkelio stoties perone mes, vaikai, matėme vaikštinėjančius į Lietuvą prieš keletą dienų ižengusios vokiečių armijos kareivius.“

Kalėjimas buvo maždaug už pusantro kilometro nuo geležinkelio, miške. Kaip vėliau D. Kepežinskienė pasakojo šalia kalėjimo gyvenęs Jonas Vilčinskas, iš miško staiga išnoro sunkvežimis su rusų kareiviais.

Sovietų kariuomenė tuo metu traukėsi iš Lietuvos ir darė, ką norėjo. Rusai greitai apsupo kalėjimą. Turėjo ne tik šautuvus, bet ir nedidelę patranką. Tuoju pradėjo šaudyti. Šaudė visus: kalinius, prižiūrėtojus, tarnautojus, jų šeimų narius. Sušaudytieji krūvomis gulėjo kalėjimo kieme. Smėlis tiesiog žlėgsėjo nuo kraujo. Likę gyvi liudininkai pasakojo, kad raudonarmiečiai tikrino lavonų krūvas ir durtuvais persmeigdavo kiekvieną dar judantį žmogų. Po to į lavonų krūvas buvo svaidomos granatos.

Panevėžio žudynės

Iš Panevėžio žudynių liko gyvų liudytojų. Šios žudynės vyko netoli Panevėžio cukraus fabriko birželio 25 d. Tą dieną raudonarmiečiai sušaudė 19 asmenų, poros iš jų nepavyko atpažinti. Noriu pacituoti vieną liudijimą: „Atvažiavo kalėjimo mašina ir sunkvežimis, pilnas ginkluotų kareivių. Jie sustojo prie iškastos duobės. Paskui du čekistai atidarė mašiną, į ją išoko ir mėtė į duobę žmones. Į metamuosius iš pistoletų šaudė čekistai ir vyresnieji politruakai. Tą darbą atliko labai greitai, maždaug per 10–15 minučių...“

Tą dieną Panevėžyje, Raudonosios armijos dalinio štabo rūsyje, buvo itin žiauriai nukankinti dar trys Panevėžio apskrities gydytojai: Juozas Žemgulyš, Antanas Gudonis ir S. Mačiulis. Tame pačiame rūsyje nukankinta ir ligoninės gailestingoji sesuo Zinaida Kanevičienė bei dar trys panevėžiečiai. Be to, kaip tik tuo metu prasidėjo kalinių evakuacija iš Kauno į Rusijos gilumą. Iš Lietuvos atvežtus kalinius iš pradžių patalpino Minsko kalėjime, o po to kolonomis varė drauge su kitais Červinės link. Lietuvių ten buvo daugiau nei 100, tačiau tik keliems pavyko išsigelbėti. Iš viso ten buvo varoma apie 5 000 kalinių, gyvų liko vos 200.

Kitos žudynės

Istorikas Arvydas Anušauskas rašo, jog ir kitose Lietuvos vietovėse buvo žudomos nedidelės kalinių grupės kartu su civiliais gyventojais: „Juos savo iniciatyva žudė ne tik NKVD ir NKGB darbuotojai ar raudonarmiečiai, bet ir vietiniai sovietiniai bei partiniai aktyvistai. Po keliolika žmonių buvo nužudyta kiekvienoje Lietuvos apskrityje vien įtarus, kad rėmė sukilėlius, arba pagal komunistų skundus. Iš 672 nužudytų žmonių net 518 nužudė raudonarmiečiai. Rastas šaulio ženklas, iškabinta tautinė ar balta vėliava, radijo klausymasis tapdavo pagrindu paskelbti mirties nuosprendį. Pagaliau bėgantys raudonarmiečiai daug gyventojų nužudė mėgindami pagrobti dviračius, arklius, drabužius. Bet dauguma šių žmonių buvo nužudyti kolaborantų (sovietinių ir partinių aktyvistų) tiesioginiu nurodymu kaip nelojalūs arba priešiški sovietų valdžiai asmenys.“

Daugiausia žmonių nužudyta Šiaulių apskrityje – 109 žmonės, Telšių apskr. – 79, Kauno apskr. – 72, Ukmergės apskr. – 49, Rokiškio apskr. – 47, Mažeikių apskr. – 45, Tauragės apskr. – 38, Panevėžio apskr. – 33 ir t. t.

Kruvini raudonųjų okupantų nusikaltimai lietuvių tautai šiandien vis dar lieka be rimtesnio tarptautinio teisinio bei politinio įvertinimo, jie dangstomi po „pragmatiško bendradarbiavimo“ kaukėmis, meiliai šypsantis žudikų globėjams.

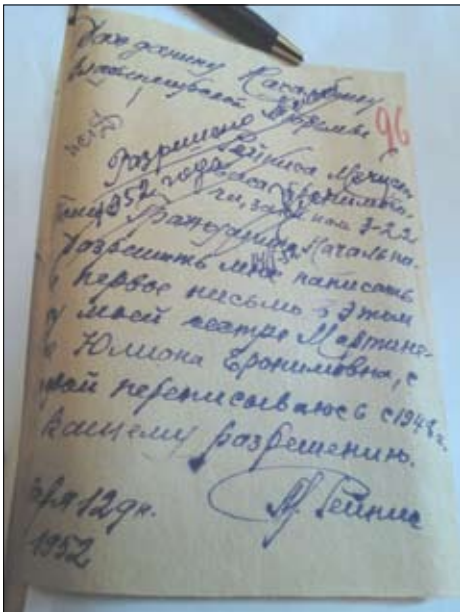
Lietuvos bažnyčios istorija

Arkivyskupo Mečislovo Reinio pėdsakais Vladimire

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Mečislovas Reinys

Vienas iš arkivyskupo Mečislovo Reinio raštų
prašymų Vladimiro kalėjimo viršininkui

Švč. Mergelės Marijos Rožinio Karalienės bažnyčios klebonas t. Sergejus Zujevas šventina
arkivyskupui Mečislovui Reiniui skirtą paminklinę lentą

Arkivyskupas Mečislovas Reinys (1884 02 03–1907 06 10–1926 04 05–1953 11 08*) neeilinė mūsų tautos asmenybė. Dievo apdovanotas išmintimi, jautria siela, išmokytas darbštumo, pareiškimo, atsakomybės šias charakterio savybes tobulino visą gyvenimą: nuo gimtojo Madagaskaro (Daugailių parapija, Utenos r.) iki pat mirties Vladimiro (prie Kliazmos) kalėjime (centrale) (180 km nuo Maskvos esantis griežto režimo kalėjimas).

Mečislovas Reinys sovietų rankose

Dar 1919 m., tada dar kunigas Vilniuje M. Reinys už kalbą, pasakytą minint pirmąsias Lietuvos Nepriklausomybės metines, bolševikų buvo suimtas, laikytas Lukiškių, vėliau kaip įkaltas su kitais lietuviais, pabuvojo Daugpilio ir Smolensko kalėjimuose. Tik 1919 m. liepos 23 d. Lietuvai pavyko susitarti pasikeisti įkaitais: už 15 Smolensko kalėjime sėdinčių lietuvių bolševikai gavo 38 savuosius¹².

Pirmosios ir antrosios sovietinės okupacijos metu arkivyskupas M. Reinys buvo sekamas daugelio saugumo agentų. Jų pranešimai liudijo tvirtą M. Reinio poziciją Bažnyčios klausimais. Tokį stojišką Mečislovą Reinį reikėjo izoliuoti – su juo susidoroti. Išitinkinė, kad neprivers arkivyskupo paklusti ir bendradarbiauti, 1947 m. birželio 12 d. MGB pareigūnai M. Reinį suėmė. 1947 m. lapkričio 15 d. Ypatingasis pasitarimas prie SSRS MGB nutarė *Reinį Mečislovą, Jeronimo sūnų, už talkinimą tėvynės išdavikams, dalyvavimą antitarybinėje nacionalistinėje organizacijoje ir antitarybinę agitaciją įkalinti kalėjime 8 metams, terminą skaičiuojant nuo 1947 m. birželio 12 d. Jam asmeniškai priklausantį turtą konfiskuoti*.

Bausmei atlikti numatytas griežto režimo kalėjimas – Vladimiro centralas, į kurį su ypatinga apsauga arkivyskupas M. Reinys atvežtas 1948 m. sausio 20 d.

Po beveik šešerių metų šiame centrale būsimasis Dievo tarnas M. Reinys 1953 m. lapkričio 8 d. užbaigė kančias. Palaidojimo vieta Vladimiro miesto kapinėse nežinoma³.

Nekaltai nuteistas – išteisintas ir išaukštintas

1989 m. vasario 20 d. Lietuvos SSR Aukščiausiojo Teismo teisminė baudžiamųjų bylų kolegija panaikino SSRS valstybės saugumo ministro 1947 m. lapkričio 15 d. Ypatingojo posėdžio nutarimą ir nutraukė M. Reinio baudžiamąją bylą nesant nusikaltimo sudėties. 1989 m. vasario 22 d. Aukščiausiojo Teismo pirmininko pavaduotojas Mykolas Ignotas pasirašė raštą dėl M. Reinio reabilitavimo (Nr. 8k-12/89). Taigi nekaltai nuteistas, iškankintas ir toli nuo tėvynės numarintas M. Reinys buvo reabilituotas.

2000 m. gegužės 7 d. Popiežius Jonas Paulius II Romoje, Koliziejiaus aikštėje, pa-

skelbė 114 lietuvių kankinių, papildžiusių XX amžiaus Martirologiją. Vienas jų – arkivyskupas Mečislovas Reinys.

Arkivyskupas Mečislovas Reinys – tremtyje miręs pasipriešinimo sovietiniam režimui dalyvis – 2009 m. vasario 16 d. apdovanotas (po mirties) Vyčio kryžiaus ordino Kamandoro didžiuoju kryžiumi.

Mečislovo Reinio vardo garsinimas

Arkivyskupo M. Reinio vardas Lietuvai atgavus nepriklausomybę, tampa vis plačiau žinomas. Jubiliejinėmis progomis organizuojami šventiniai renginiai bei mokslinės konferencijos, gaivinamos primirštos istorinės asmenybės. Skatinama įvairiais aspektais tyrinėti ir M. Reinio gyvenimą bei veiklą ir ne tik rašto darbais (išspausdinta per pusšimtį mokslinių straipsnių), meno kūrinių, bet ir kitomis formomis puoselėti jo vardą tautos kultūrinėje atmintyje.

Be Utenos krašto formuojasi nauji M. Reinio atminties plėtos centrai (Skapiškis – ten pastatytas koplytstulpis M. Reiniui), tapdami ir ukrainiečių kultūros židiniais. Tad arkivyskupas M. Reinys tampa lietuvių ir ukrainiečių vienijančia dvasine grandimi.

Arkivyskupo atminimo ženklų randame ir už Lietuvos ribų (Italija, Estija, Ukraina, Rusija) – M. Reinio – Dievo tarno – pavyzdys liudija gyvenimą ne vien tik sau, bet ir savo artimui – nepaisant kokios jis bebūtų tautybės – bei Tėvynei.

Pirmosios Mečislovo Reinio paieškos Vladimire

1988–1989 m. tuometinis Daugėliškių klebonas kun. Edmundas Paulionis, šviesios atminties žurnalistė Aldona Kudžmaitė (1923 06 23–1993 01 05) ir Viktoras Petkus, vėliau kartu ir Regimantas Paulionis bei Sigitas Luneckas nuvyko į Vladimira. Jie ieškojo arkivyskupo M. Reinio kapo. Sužinojo, kad palaidotas bendrame kalinių kape ir nėra jokių galimybių identifikuoti palaiką. Į Lietuvą jie parvežė tik žemių iš tos vietos, kur arkivyskupo M. Reinys buvo palaidotas, filmuota medžiaga ir arkivyskupo nuotrauką iš „bylos“ (jiems parodytoje byloje tebuvo pora lapelių, tvirtinta, kad Vladimiro kalėjimo archyve daugiau jokios dokumentinės medžiagos nėra). Tad ilgai – iki 2010-ųjų buvo tikima, kad jokių dokumentų, susijusių su M. Reiniu, Vladimire nėra.

Į Lietuvą parvežta žemė išdalinta: dalis jos kapsulėje palaidota Daugailių bažnyčios šventoriuje simboliniame M. Reinio kape, kita dalis – Vilniaus arkikatedros tremtinių kankinių koplyčioje po M. Reinio bareljefu, dalis žemių saugoma Daugailių pagrindinės mokyklos muziejuje.

Švč. Mergelės Marijos Rožinio Karalienės bažnyčios dvasininkų veikla

Vladimire prie Kliazmos veikia Švč. Mergelės Marijos Rožinio Karalienės Romos katalikų bažnyčia (tai vienintelė katalikiška bažnyčia Vladimire). Ji buvo pastatyta 1894 m., 1930 m. uždaryta ir 1992 m. sugrąžinta tikintiesiems.

Įregistravus katalikų bendruomenę į Vladimira 1992 m. atvyko t. Stefanus Kaprio, trejus metus dirbęs kapelionu Italijos ambasadoje Rusijoje, tad jau gerai mokėjęs rusų kalbą.

1993 m. Lietuvoje minint 40-ąsias arkivyskupo M. Reinio mirties metines, Rusijoje Vladimiro katalikų bendruomenė 1993 m. liepos 24 d. atgavo šventovę – po 63 metų bažnyčia buvo sugrąžinta tikintiesiems.

Kun. S. Kaprio iniciatyva bažnyčioje buvo pakabinta lenta su įrašu „Didžiulis Jums atlygis danguje“ (*Velikaja vam nagrada na nebesach*) ir devynios pavardės (tik trijų nurodytos mirties datos). Pirmasis sąrašas Reinys, po jo Antanas Dzemiškevičius (1891–03 11 1937), paskutinis klebonas prieš uždariant bažnyčią, 1930 m. suimtas, o po 7 metų sušaudytas Solovkuose.

Klebonas S. Kaprio apie M. Reinį sužinojo iš Italijoje Džovanos Paravičini parašytos knygos „Lietuvos tauta ir bažnyčia“ (*Lituania popolo e Chiesa*). 1984 m. Anos Vičini (Anna Vicini) vardu išleista ši 232 puslapių knyga su 76 nuotraukomis, supažindinama su Lietuvos istorija, nemažas dėmesys skiriamas lietuviams brangioms vietoms (Kryžių kalnui, Šiluvai), Šventajam Kazimierui, Palaimintajam Jurgiui, asmenims, sovietmečiu drąsiai skelbusiems Dievo Žodį, kovojusiems dėl tikėjimo laisvės. Minimi Lietuvos vyskupai kankiniai: Vincentas Borisevičius, Teofilus Matulionis, Mečislovas Reinys, Julijonas Steponavičius ir daugelis kitų. Dievo tarnas arkivyskupas Mečislovas Reinys minimas kaip Vladimiro kalėjimo kankinys.

S. Kaprio nežinojo arkivyskupo M. Reinio gimimo bei mirties datų – tą paliko išsiaiškinti būsimiems šios parapijos kunigams – be to, minėtoje lentoje klaidingai užrašyta pavardė – Reimis: „n“ raidelė pakeista į „m“.

Po dešimties metų darbo Vladimire (1992–2002) t. S. Kaprio, išvykęs į Italiją, nebegalėjo sugrįžti į Rusiją, tad į Vladimiro katalikų bažnyčią buvo skiriami nauji kunigai, dirbę trumpą laiką.

Nuo 2004 m. kovo 5 d. Švč. Mergelės Marijos Rožinio Karalienės parapijos klebonu buvo paskirtas t. Sergejus Zujevas. Jis, gavęs minėtą Džovanos Paravičini knygą, susidomėjo M. Reinio asmenybe. Kreipėsi į parapijietę, Baltarusijoje gimusią lenkę, Valentina Ipolitovną Jurganovą. Ji ir tapo pirmąja, kuri dėl klebono t. Sergijaus gausybės raštų ir prašymų, jau 2009 m. pabaigoje galėjo prisiliesti prie Vladimire

Vidaus reikalų valdybos Vladimiro sričiai Politinių represijų aukų Informacinio centro Archyvinės informacijos ir reabilitacijos skyriuje (ОАИИР ЖПР УВД по Владимирской области), 10-me fonde, kuris vadinamas Laisvės atėmimo vietose mirusių nuteistųjų asmens bylų kolekcija (Коллекция личных дел заключенных в местах л/свободы), saugomos arkivyskupo M. Reinio bylos Nr. 3145.

Darbas su Mečislovo Reinio byla

Straipsnio autorė daug metų svajojo ir dėjo nemažą pastangų patekti į Vladimiro kalėjimo archyvą ir pati išitikinti: yra kokia nors arkivyskupo M. Reinio byla ar nėra, mąstė: „Rasiu ar nerasiu, bet žinosiu, kad buvau... bus rami sąžinė, kad viskas padaryta.“

Po ilgų pastangų Lietuvos Respublikos ambasadoriui Antanui Vinkui nuoširdžiai padedant straipsnio autorė gavo vardinę Vidaus reikalų ministro notą dirbi Vladimire su buvusiu kaliniu arkivyskupu Mečislovo Reinio⁵, kunigo Vlodo Mirono (1880 06 22–1904–1953 02 18)⁴ ir ukrainiečio *studito archimandrito* palaimintojo Klementijaus Šeptyckio (1869 11 17–1951 05 01)⁵ bylomis.

Tęsinys kitame numeryje

* Prie kunigų pavardžių nurodomos trys datos: gimimo, iššventinimo į kunigus ir mirties. Prie vyskupų pavardžių keturios datos: gimimo, iššventinimo į kunigus, konsekracija į vyskopus ir mirties.

LITERATŪRA:

1 Bieliauskas, P. *Vilniaus dienoraštis* 1915. XII.26–1919.XI.26, / Mokslinė redaktorė dr. Regina Laukaitytė, Trakai: Voruta, 2009, 197 p.; Vasiliauskiene, A. Naujas šaltinis Mečislovo Reinio veiklai Vilniuje tirti. *Voruta*, 2011, vasario 5, nr. 3, p. 5; vasario 26, nr. 4, p. 5; kovo 12, nr. 5, p. 5.

2 Bieliauskas, P. *Vilniaus dienoraštis* 1915. XII.26–1919.XI.26, / Mokslinė redaktorė dr. Regina Laukaitytė, Trakai: Voruta, 2009, 197 p.; Vasiliauskiene, A. Naujas šaltinis Mečislovo Reinio veiklai Vilniuje tirti. *Voruta*, 2011, vasario 5, nr. 3, p. 5; vasario 26, nr. 4, p. 5; kovo 12, nr. 5, p. 5.

3 Vasiliauskiene, A. Arkivyskupas Mečislovas Reinys: kalinio Mečislovo Reinio asmens byla Nr. 3145. *Genocidas ir rezistencija*, 2011, 1 (25), p. 146–179.

4 Vladimiro Vidaus reikalų valdybos Vladimiro sričiai Politinių represijų aukų Informacinio centro Archyvinės informacijos ir reabilitacijos skyrius (ОАИИР ЖПР УВД по Владимирской области). F. 10 „Laisvės atėmimo vietose mirusių nuteistųjų asmens bylų kolekcija“ (Коллекция личных дел заключенных в местах л/свободы). Ap. 4. B. 3145 (Reinys Mečislovas).

5 Vladimiro Vidaus reikalų valdybos Vladimiro sričiai Politinių represijų aukų Informacinio centro Archyvinės informacijos ir reabilitacijos skyrius. F. 10. Ap. 4. B. 3143 (Mironas Vladas).

Vasario 16-osios akto signatarai

Saliamoną Banaitį prisimenant*

Dr. Česlovas LAURINAVIČIUS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

atvejais, kai neutralia pozicija nebegalima buvo išsisukti, nes grėsė Tarybos skilimas; tai buvo 1918 m. sausio 26 d., kai kairieji griežtai pareikalavo atsitraukti nuo 1917 m. gruodžio 11-osios formulės. Tuomet Banaitis, kaip ir dauguma, balsavo už Smetonos formulę su gruodžio 11 d. įsipareigojimais. O kai kairieji paliko Tarybą, Banaitis – lyg norėdamas stabdyti skilimą – pareiškė, kad jis atsiima savo balsą už Smetonos formulę. Tačiau praėjo gal kelios valandos ir Banaitis vėl padarė pareiškimą, kad jis „atsisako savo balso atsiėmimo“. Taigi lyg ir ne didvyris. Bet LVT protokolai gali sudaryti nepakankamai adekvatų vaizdą apie vieną ar kitą asmenį. Pasiskaičius daugiau apie Banaitį vaizdas ima keistis.

Saliamonas Banaitis gimė 1866 m. liepos 15 d. Sintautų parapijos Vaitiekupių kaime (Šakių aps.), pasiturinčio ūkininko šeimoje. Tiesa, su mokslais Saliamonui nepasisėkė. Marijampolės gimnaziją turėjo palikti dėl šeiminio aplinkybių ir grįžti į tėvų ūkį. Tačiau tai nereiškia, kad Banaičio interesai apsiribojo žemės darbų bei gyvulių ūkio reikalais. Su žmona Marijona, kilusia iš Griškabūdžio Pranaičių giminės, Saliamonas užaugino penkis vaikus, iš kurių vienas – Kazimieras Viktoras Banaitis – tapo garsiu kompozitoriumi. Taip jau atsitiko, kad palei Banaičių sodybą ėjo svarbi lietuvių tautinių reikalų susisiektimo grandis tarp Prūsijos, kur leista „Aušra“, visos Lietuvos, kur ji platinta, ir Peterburgo, kur studijavo naujoji lietuvių inteligentija. Taigi pas Banaičius lankėsi ir Vincas Kudirka, ir Pranas Vaičaitis, ir Martynas Jankus, ir Jonas Basanavičius, ir Juozas Adomaitis-Šernas, ir Aleksandras Dambrauskas-Jakštas ir dar daugelis kitų šviesuolių, iš kurių galima buvo semtis ne tik žinių, išminties, bet ir mokytis labai kryptingos gyvenimo veiklos suvokimo bei jos organizavimo. Taigi Banaitis nuo jaunų dienų suvokė – arba buvo pamokytas – kad tautiniam judėjimui svarbiausia yra organizuoti žmoniją švietimą, o kad tai galima būtų atlikti, reikalingos lėšos. Šiandien pasakytume, tai buvo vadybininko arba prodiuserio funkcijos, kurias Banaitis įvaldydamas bei realizuodamas atskleidė neeilinius gabumus. Negali nestebinti Banaičio energija, ar net tiksliau būtų sakyti – vitališkumas. Per savo gyvenimą jam teko organizuoti ir lietuvių mokyklą, ir spaustuve, ir nelegalios spaudos platinimą, ir gyventojų surašymą 1915–1916 m., ir lietuviškų kanklių orkestrą, ir lietuvių banką, ir Didįjį Lietuvių Seimą Vilniuje 1905 m. ir Lietuvos kariuomenę 1919 m. ir Lietuvos Garlaivių akcinę bendrovę, ir, matyt, dar daug ką. Taigi neatsitiktinai Banaitis buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą bei tapo signataru. Tik akivaizdu, kad tai buvo daugiau praktinės organizacijos nei politinės reitorikos meistras.

Idomu, kad Banaičio giminės buvo laikomi „lenkais“ (kai kurie iš giminaičių jau vadinosi „Banewicziais“ suprask – ponais), ir pats Banaitis kurį laiką dėl tokios identifikacijos nedarė problemų. Bet kartą, kaip sakoma, įvyko atsitiktinai. Dar besimokant gimnazijoje jam neva įstrigusi vieno konflikto metu ištarta frazė: „Przeklęty litvin, paganin.“ Tik tuomet jis ėmėsis domėtis istorija ir suprasti, kur glūdi tokios frazės šaknys. Kai jau vėliau jis, apsisotojęs Kaune, užsiėmė leidyba bei susidūrė su kreditavimo problemomis, jam iš Vilniaus komercinio banko buvo pasakyta: „Litewski przemisl nie bendzmyi podtrzymacz.“ Regis, pastaroji frazė Banaičiui įstrigo ne mažiau, nei pirmoji, ir galutinai lėmė jo pasaulėžiūrą.

Beje, minimos frazės verstų kiek atitrūkti nuo Banaičio asmens ir pamąstyti apie kur kas didesnio už asmeninę nuoskaudą reikšminio mįslę. Visi puikiai žinome, kokią problemą lietuvių politiniams siekiams sudarė etnokultūriškai svetimi Lietuvos miestai, ypač Vilnius. Nors apskritai žinoma, kad su panašia problema buvo susidūrę ir latviai, ir čekai, ir slovakai, ir slovėnai – praktiškai visos Vidurio Rytų Europos tautos, kurių pagrindinį socialinį sluoksnį sudarė valstiečiai, buvę baudžiauninkai. Bet XIX amžiuje vykstant modernizacijos procesams tos tautos savo miestus užvaldė natūralios migracijos keliu. Tokiu būdu Ryga tapo latviška, Talinas – estiškas, Praha – čekiška, Bratislava – slovakiška ir t. t. Išimtį sudarytų lietuviai (kaip ir baltarusiai su ukrainiečiais). Taigi, ramybės neduoda klausimas: kaip gi

Sėdi ant kilimo: Danutė Nasvytytė (kairėje), išraiškos šokio pradininkė Lietuvoje, Giedra Nasvytytė-Gudauskienė, kompozitorė, gyvena JAV, Salomėja Nasvytytė-Valiukienė, operos dainininkė; antroje eilėje: Julija Pranaitytė, poeto Prano Vaičaičio sužadėtinė (mirusi JAV, kapas nežinomas), Marija Pranaitytė-Banaitienė (Julijos sesuo), Saliamono Banaičio žmona, Saliamonas Banaitis, M. ir S. Banaičių duktė Salomėja Banaitytė-Nasvytienė, Motiejus Nasvytis, daktaras, Salomėjos Banaitytės vyras; stovi: Viktoras Banaitis, kompozitorius, Justinas Banaitis, agronomas, Justino Banaičio žmona Marija Mickevičiūtė-Banaitienė, poeto Adomo Mickevičiaus giminaitė, Jadvyga Barzdaitė-Banaitienė, Vytautas Banaitis, teisininkas, Bronius Banaitis, inžinierius, vienas iš „Jaunosios Lietuvos“ steigėjų

galėjo atsitikti, kad prasidėjus naujiems laikams ir masinei kaimo žmonių migracijai į miestus, paprasti lietuviai darbininkai plūdo į Liepoją, Rygą, Sankt Peterburgą ar net Čikagą, bet tik ne į Vilnių, nors tuo metu, kai tas judėjimas vyko, neabejotina, kad lietuvių sąmonėje Vilnius buvo jų sostinė? Teiginys, kad Vilniuje nebūta stambios pramonės, reikalaujančios daug darbo rankų, neduoda pakankamo atsakymo. Nes statistika liudija, kad per XIX a. antrąją pusę bei pirmą XX a. dešimtmetį Vilniaus gyventojų skaičius išaugo bent kelis kartus, ir didžiąją dalį prieauglio sudarė migrantai iš Vilniaus apylinkių. Bet kažkodėl tie migrantai buvo tik iš nelietuviakalbių apylinkių?! Tarp kitko, žinome, kad net ir aukštąjį mokslą baigusiems lietuviams, atvykusiems į Vilnių, būta specifinių adaptacijos problemų...

Grįžtant prie Banaičio taktų konstatuoti, kad jo būta kieto nacionalisto. Apie tai liudija ne vien jau cituotas Banaičio pasisakymas tautinių mažumų atžvilgiu. Kai 1918 m. pabaigoje jis organizavo Lietuvos kariuomenę Kaune, turbūt neatsitiktinai šalia jo atsirado tokie veikėjai kaip Juozas Mikuckis, Liudas Gira bei Vincas Grigaliūnas-Glovackis. Apie Mikuskį buvo sakoma, kad jis labai mėgęs naudoti rykštes, ir kai jam į nelaisvę pakliūdavę lenkai, jis įsakė davęs juos plakti tol, kol „nepradės kalbėti lietuviškai“. Gira buvo garsus tuo, kad 1919 m. jis, kaip Lietuvos žvalgybos viršininkas, užkirtų kelią POW organizuotam sąmokslui. Na, o Grigaliūna-Glovackį, 2-ojo pėstininkų pulko vadą, galima įvardyti tiesiog kaip patriotą entuziastą. Savo bekompromisė nuostata bolševikų bei lenkų atžvilgiu Glovackis garsėjo ne tik 1918–1919 m., bet ir per 1926 m. gruodžio 17 d. perversmą.

Apie Banaitį sakoma, kad kai jis suvokęs lietuviybės problemą, tai buvo pasišovęs nedelsiant, tiesiog „revoliucijos būdu“ atkurti Lietuvos valstybę (žinoma, lietuvišką). Esą, norėjęs veikti pagal savo motinos – 1863 m. sukilimo dalyvės – tradiciją. Bet artimas kunigas (Šakių vikaras Antanas Radušis) jį nuo to atkalbėjęs ir nukreipęs kur kas pozityvesne linkme. Vis dėlto, švietėjiškoji veikla, kuria Banaitis užsiėmė visą gyvenimą, neužslopino jo prigimties, ir dėl to Banaičio charakteryje keistai derėjo atsargus konservatyvumas ir aistringas radikalumas.

Visa, kas čia apie Banaitį suminėta, vis dėlto tebuvo tam tikro bendro visuomeninio proceso apraiška, kur Banaitis vaikė vieno kiame ar kitokiame kolektyve, ir jo asmuo tam tikra prasme skendo bendroje – tegul ir reikšmingoje – rutinoje. Autentišką istorinės asmenybės reišmę Banaičiui suteikia ta aplin-

kybė, kad jis buvo vadinamosios pirmosios atkuriamos Lietuvos Konstitucijos tiesioginis autorius bei organizatorius. Tos Konstitucijos projektas buvo paruoštas bei išplatintas 1916 m. sausio mėn. Kaune, o po to ir Vakarų Europoje. Tai padarė Banaitis kartu su kolegomis Jonu Kriaučiūnu, Antanu Alekna ir A. Dambrausku-Jakštu. Idomu, kad maždaug tuo pat metu Vilniuje 1915 m. gruodį bei 1916 m. vasarį taip pat buvo paskelbti atsisaukimai, pasisakantys už Lietuvos atkūrimą (kaip Didžiosios Kunigaikštystės Konfederacijos). Tik tuose atsisaukimuose būsimos valstybės struktūra kur kas mažiau detalizuota, nei Kaune platintoje Konstitucijoje. Istorikas Raimondas Lopata, detalai tyrinėjęs tą periodą, darė prielaidą, kad Lietuvos atkūrimo projektai buvę inspiruoti Vokietijos politikos. Papildant Lopatos hipotezę dėl išorinių poveikių, čia norėtusi atkreipti dėmesį į kitą aplinkybę – į tam tikrą vertybinių orientacijų skirtumą tarp tų valstybės atkūrimo projektų Vilniuje ir Kaune.

Taigi Vilniuje pasirodžiusiuose atsisaukimuose pasisakyta už Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Konfederaciją, kurią sudarytų vietinės tautos – lietuviai, lenkai, baltarusiai ir žydai, susijungę į valstybinį junginį pilietinės sandraugos pagrindu. Tuo tarpu Kaune pagamintoje „Savivaldės Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės“ Konstitucijoje skelbta, kad valstybė atkuriamą lietuvių etnografinėje teritorijoje, prie kurios galimai galėjo jungtis latviai, kaip lietuviams artimi baltai, bei baltarusiai, kaip priklausę senajai LDK. Taigi čia valstybės pagrindą paimta nacionalinė teritorija, prie kurios autonomiškai galėjo šlietis kitos etnogenetiškai bei istoriškai artimos teritorijos. Nors Konstitucija numatė valstybę, susidedančią net iš trijų sudedamųjų dalių (lietuvių, latvių bei baltarusių teritorijų), tačiau dominuojanti tauta būtų buvusi lietuvių. Tas dominavimas turėjo pasireikšti, visų pirma, dėl to, kad Konstitucijoje fiksuotas prioritetas katalikų tikėjimui. Be to, projektas numatė galingą Kunigaikščio instituciją, kurią turėjęs užimti atstovas „iš Senovės Lietuvos Kunigaikščių giminės“. Pagaliau ypač svarbi kalbos klausimo sprendimą sąlygojanti detalė. Vilnietiški atsisaukimai paskelbti keturiomis kalbomis – lietuvių, lenkų, baltarusių ir žydų, o kaunietiškoji Konstitucija – nors po pasaulį platinta įvairiomis kalbomis, bet po Lietuvą – tik lietuviškai. Tai neabejotinai svarbi aplinkybė, juolab kad Kaune XX amžiaus pradžioje tautinė aplinka, bent iš pirmo žvilgsnio, ne kažin kuo skyrėsi nuo Vilniaus – abiejose miestuose vyravo lenkų bei rusų kalbos, o atėjus vokiečiams, rusų kalbą pakeitė vokiečių.

Šioje vietoje neučia peršasi analogija su procesais, vykusiais jau ne taip seniai – tik prieš gerą dvidešimtmetį, kai Lietuvoje kilo sąjūdžiai atkurti Lietuvos valstybę. Bet tų sąjūdžių raiška Vilniuje bei Kaune gerokai skyrėsi pagal panašų vektorį, kaip ir tai reiškėsi prieš šimtmetį. Jeigu toji analogija nėra mirazas, tai tuomet vertėtų suabejoti paplitusia versija, kad skirtumui tarp vilnietiško ir kaunietiško sąjūdžių lemiamą įtaką padaręs sovietmetis. Vadinas, tektų susimąstyti apie galimą raišką laiko atžvilgiu kur kas gilesnio dėsningumo.

Kaip bebūtų, prisimenant Saliamoną Banaitį yra ko pasisemti ir iš jo asmeninio palikimo, ir iš tos aplinkos, kai Banaitis veikė Lietuvos labui.

Nuo redakcijos: Savo straipsnyje apie čia pateiktą Saliamono Banaičio nuotrauką parašė ilgametė „Vorutos“ skaitytoja Danutė Minkauskienė.

<...> 1998 m. pažįstamų kvietimu lankydami JAV, Konetkuto valstijoje, sutikau įdomių žmonių, tarp jų – Gintarę Ivoškienę, sukaupusią savo šeimos bibliotekoje daug lietuviškų knygų, senų fotografijų. Įdomiausia Saliamono Banaičio (Gintarės Ivoškienės senelio), Lietuvos Nepriklausomybės Vasario 16-osios akto signataro, šeimos fotografija, kurią man leido perfotografuoti su išlyga, kad ją perduosiu Lietuvos istorijos laikraščiui „Voruta“. <...> (Minkauskienė Danutė, „Saliamonas Banaitis“, Voruta, 2000 m. rugsėjo 30 d. Nr. 35–36 (461–462).

*Pranešimas skaitytas 2011 m. birželio 16 d. Signatarų namuose vykusiame Saliamono Banaičio 145-ųjų gimimo metinių minėjime.

LITERATŪRA:

„A. a. Saliamonas Banaitis“, Rytas, 1933 05 06, Nr. 101–102.

Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917–1918 metais. Sudarytojai A. Eidintas, R. Lopata. Vilnius, 1991, 536 p.

Lietuvos konstitucijų projektai 1916–1918 metais. Parengė A. Grigaravičius. Lietuvių atgimimo istorijos studijos, T. 3, p. 351–357.

Lopata R. Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 metais. Lietuvių atgimimo istorijos studijos, T. 9, Vilnius, 1996, p. 63–92.

Narbutienė O. Kazimieras Vytautas Banaitis, Vilnius, 1996.

Laurinavičius Č. „Vilniečių ir kauniečių dilema Sąjūdžio laikotarpiu iki 1990 m. Kovo 11-osios“, Sąjūdis Lietuvos periferijoje 1988–1993 m. Sudarytojai L. Truska, M. Tamošaitis. Vilnius, 2009, p. 125–151.

Šalčininkų vardo 700-ųjų metinių minėjimas

Didžiausia Lietuvos trispalvė apjuosė Šalčininkų 700-metį

Rima DOVYDĖNAITĖ, Nijolė BALČIŪNIENĖ, Vilnius

Šventės dalyviai su vėliavomis

Lydos lietuvių draugijos „Rūta“ vadovė Marina Stakutytė su mokiniais

Čižiakampio pagrindinės mokyklos matematikos mokytoja Asta Sutiagininė (trečia iš dešinės) su mokiniais ir šventės svečiais

Šalčininkuose nugriaudėjo iškilmės, skirtos jų vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose 700 metų jubiliejui. Liepos 2-ąją vykusio šventės vainikavo tarptautinio bendradarbiavimo projektą „Šalčininkai – kaip Šalčia“.

Pastarasis projektas, kurį parengė Dieveniškų technologijų ir verslo mokykla, visą savaitę buvo įtraukęs į bendrą kultūros veiklą Lietuvos ir Baltarusijos jaunimą. Į šventę aktyviai įsiliejo ir tuo pat metu Poškonyse vykusios lietuvių tradicinės kultūros stovyklos „Pažink mane“ dalyviai.

Trispalvė vienijo

Iškilmės prasidėjo eitynėmis Vilniaus gatve nuo koplytstulpio. Čia buvo tiesiama ir nešama pati didžiausia, net 202 metrų ilgio, Lietuvos vėliava. Milžiniška vėliava neša apie du kilometrus iki rajono savivaldybės pastato, miesto centras apjuostas plazdančia trispalve – taip buvo paliudytas pilietiškas, patriotizmas. Eisenoje dalyvavo Lietuvos šaulių sąjungos atstovai, Šalčininkų rajono lietuviškų mokyklų bendruomenės, mokiniai, Poškonių bendruomenės, kitų visuomeninių organizacijų atstovai. Kad ši išskirtinio dydžio trispalvė atkeliautų iki Šalčininkų, pasistengė Anykščių rajono savivaldybė bei Šalčininkų rajono „Vilnijos“ draugijos pirmininkas Vidmantas Žilius.

Tautinės vėliavas ir prie šventės rengimo prisidėjusių organizacijų simboliką nešančių šventės dalyvių eiseną nutiso per visą miestą. Jos priekyje žygiavo vietinė šaulių rinktinė, paskui juos žengė Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos nariai, Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, Lietuvos skautų atstovai, Varėnos rajono kultūros centro folkloro ansamblio merginos, pasipuošusios tautiniais drabužiais ir rugiagėlių vainikais, liaudies dainų klubas „Raskila“, vyskupo M. Valančiaus blaivystės sąjūdžio ansamblis „Giedra“, folkloro ansamblis „Laukis“ iš Vilniaus.

Vėliavą lydėjo dainos

Eiseną sumaniai rikiavo ir organizavo Vilniaus apskrities Karaliaus Mindaugo šaulių rinktinės Šalčininkų 11-osios kuopos jaunųjų šaulių vadas Eimantas Tamulynas.

Ilgiausios Lietuvos vėliavos nešti susirinko vietiniai lietuviai, svečiai iš kitų miestų ir aplinkinių kaimų. Čia dalyvavo Seimo nariai Rytas Kupčinskas ir Kazimieras Uoka, Lietuvos Sąjūdžio tarybos pirmininkas ir Šalčininkų rajono „Vilnijos“ draugijos pirmininkas V. Žilius, „Vilnijos“ draugijos pirmininkas Kazimieras Garšva, lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkas Algimantas Masaitis, gausi Kauno miesto delegacija, kitų organizacijų vadovai.

Šventės metu nepamiršta pagerbti ir senosios krašto praeities. Eisenoje neša senojo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vėliava su Vyčiu, ilgus šimtmečius baltams reiškusi protėvių Vėlių apsauga. Folkloro ansambliai dainavo dainas apie baltų pergalės, lietuvių kovas su priešais.

Trispalvės, apjuosusios visus Šalčininkus, eiseną sustojo prie Kultūros centro, čia vėliava vėl buvo sulankstyta ir iškeliavo atgal į Anykščius.

Sveikino lietuviškai ir baltarusiškai

Iškilmų dalyviai suėjo į centro salę, kurioje surengta konferencija ir šventinis koncertas. Konferenciją pradėjo projekto „Šalčininkai – kaip Šalčia“ sumanytoja ir vykdytoja Dieveniškų technologijų ir verslo mokyklos direktorė Ilona Šedienė. Ji pristatė Šalčininkų krašto svarbą Lietuvos valstybėje, vykdomo projekto tikslus, stovyklos dalyvius, perskaitė užsienio reikalų ministro Audroniaus Ažubalio sveikinimą.

Pasisakęs Seimo narys Rytas Kupčinskas pabrėžė, kad Lietuvos piliečiai myli savo tėvynę ir džiugina tai, kad lietuviškose žemėse vyksta tokie renginiai. Seimo narys K. Uoka pastebėjo, kad Šalčios žemėje yra stiprios ir lenkų, ir lietuvių bendruomenės, o savaitę vykusio jaunimo stovykla sustiprino ir baltarusiškąjį identitetą.

Lietuvių ir baltarusių kalbomis konferencijos dalyvius, svečius pasveikino Šalčininkų rajono savivaldybės mero pavaduotojas Andžejus Andruškevičius. Į susirinkusiuosius šiltai kreipėsi Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos direktorius ir Šalčininkų rajono „Vilnijos“ draugijos pirmininkas V. Žilius, atsargos pulkininkas Arūnas Dudavičius, Kauno miesto savivaldybės tarybos narys Gediminas Žukauskas. Ilgametei Šalčininkų rajono mokytojai Zitai Spirauskienei Sąjūdžio pirmininkas Seimo narys R. Kupčinskas įteikė Sąjūdžio 10-mečio medalį.

Priminė LDK laikus

Vydžių (Baltarusija) profesinio technikos koledžo direktorius Michailas Smirnovas prisiminė bendrą dviejų tautų indėlį Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais, kalbėjo apie šiandienos bendradarbiavimą.

„Nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų mus sieja bendra kultūra ir istorija. Mes esame ne tik geri kaimynai, bet turime ir tas pačias šaknis. Linkiu ir viliuosi gerų tarpusavio santykių ir darbų“, – kalbėjo M. Smirnovas.

Lietuvybės tvirtėjimo regione viltį išreiškė Lietuvos tautinio jaunimo sąjungos vadovas Julius Panka.

Šventės dalyvių tarpe ir Poškonių mokyklos mokytoja Zita Spirauskienė (centre)

Puoselėjo tautinę savastį

„Vilnijos“ draugijos pirmininko pavaduotoja Nijolė Balčiūnienė pristatė vienu metu vykusias net dvi etnokultūrinės stovyklas. Dieveniškų technologijų ir verslo mokykloje vyko tarptautinė stovykla „Šalčininkai – kaip Šalčia“ (projekto koordinatore I. Šedienė), kurioje kartu su rajono moksleiviais dalyvavo jaunimas iš Baltarusijos: Lydos bei Vydžių profesinio technikos koledžo. Šiame projekte dalyvavo Lietuvos ir Baltarusijos jaunimas ir juos ugdančios mokytojos. Jaunimas susipažino su baltiškosios kultūros paveldu, numatė tarpkultūrinio bendradarbiavimo ateities gaires. Poškonių pagrindinėje mokykloje vyko asociacijos „Matrūnėlė“ lietuvių tradicinės kultūros stovykla „Pažink save“ (projekto koordinatore N. Balčiūnienė), kurioje dalyvavo Poškonių pagrindinės, Dieveniškų „Ryto“, technologijų ir verslo mokyklų, Lietuvos tūkstantmečio gimnazijos moksleiviai. Tautinės tradicijas puoselėjančiose stovyklose vaikams ir jaunimui buvo primenama baltiška krašto praeitis, jie mokėsi tradicinių amatų, susipažino su Dieveniškų istorinio-regioninio parko gamtos bei kultūros paveldo vertybėmis, dainavo, muzikavo, skudučiavo, šventė senovinę Rasos šventę. Stovyklautojams talkino puikus folkloro ansamblis iš Vilniaus „Laukis“ (vadovė Lijana Šarkaitė-Vilums) ir Varėnos kultūros centro folkloro ansamblis (vadovė Lina Būdienė).

Hum. m. dr. kalbininkas Kazimieras Garšva kalbėjo apie Šalčios žemės kalbos turtus, apie unikalią Dieveniškų šnektą, baltišką vietovardžių kilmę. Istoriko Tomo Baranausko ir Seimo nario Gintaro Songailos pranešimus konferencijos organizatoriai perskaitė lietuvių ir baltarusių kalbomis. Vertimus atlikti talkino Lietuvių kalbos instituto doktorantas Aleksandras Adamkavičius.

Priminė istorijos puslapius

„Švęsdami pirmojo Šalčininkų žemės paminėjimo istoriniuose šaltiniuose 700-ąsias

metines, mes turime prisiminti, kad tais rūšiais, atkaklaus gynybinio karo su kryžiuočiais laikais, tai buvo Lietuvos valstybės centrinė žemių, vadinamosios tikros Lietuvos, pietinis pakraštys. Dar piečiau esančiame Lydos krašte plytėjo jotvingių-dainuvių ir lietuvių mišriai gyvenami plotai. Maždaug nuo XII a. į šį kraštą iš lėto pradėjo migruoti slavai dregovičiai, o dalis jotvingių palaipsniui suslavėjo. Archeologiškai jotvingių kultūra į pietus nuo Šalčininkų visame Lydos aukštumo plote fiksuojama iki pat XVII a. pab., o 1860 m. gyventojų surašymas parodė, kad net pietinėje Gardino gubernijos dalyje jotvingiais save dar laikė per 30 tūkst. žmonių“, – šią istorinę išvalgą konferencijai pateikė Seimo narys G. Songaila. Savo pranešime jis palietė Šalčininkų žemėje gyvenusių tautų istoriją, etimologijos aspektus, įdomius archaikos bruožus. „Vaikščiodami šio krašto takais turėtume suprasti, kad vos ne kiekvienas šios žemės lopinėlis mena didžią istoriją – yra apipintas legendomis ir pasakojimais, kuriuos papasakojo ir iki šiol pasakoja žmonės lietuvių, gudų, lenkų kalbomis. Tai mūsų bendras paveldas, kuris padaro mus ne vėjo perpučiamais lapais, bet savo krašto, jo praeities ir papročių mylėtojais, giliai į savo žemę šaknis įleidusiais ažuolais“, – teigė G. Songaila.

Apie kraštą anuomet ir dabar

Vaidžiai apie Šalčios krašto seniausios istorinės žinias kalbėjo istorikas Romas Batūra. Jis priminė, kad Šalčininkai pirmą kartą paminėti Petro Dusburgiečio kronikoje aprašant teutonų riterių įsiveržimą į šiuos kraštus XIV a. Tuo metu Šalčininkai buvo vienas iš svarbiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės regionų, išsikūrus netoli valstybės širdies.

Dieveniškų technologijų ir verslo mokyklos direktorė I. Šedienė įteikė konkurso „Upytelė teka – upytėlė plaukia“ dalyviams ir nugalėtojams diplomus, dovanas.

Konferencijos dalyviams nuotaikingą koncertą dovanojo folkloro ansamblis „Laukis“, Varėnos kultūros centro merginų ansamblis, Vilniaus Gabijos gimnazijos pirmokės. Lietuvių tradicinės kultūros stovyklos „Pažink save“ moksleiviai grojo pačių pasigamintais skudučiais, dainavo tradicinės Šalčios krašto dainas.

Kas kelia įtarimų?

Tenka tik apgailestauti, kad didelė, graži šventė Šalčininkuose, skelbusi tautų bendravimo, sugyvenimo ir pažinimo, lietuviškos etninės kultūros idėjas, pasididžiavimą Lietuvos valstybe, ne visiems patiko. Visą eiseną, nuo pat pradžios iki pat jos pabaigos intensyviai ir labai uoliai filmavo uniformuotas policijos pareigūnas bei vyriškis, vilkintis liemenę su užrašu „Policija“. Tai kėlė nuostabą, nes incidentų ar grėsmės jiems kilti nebuvo.

Ypač policininkų dėmesį traukė LTJS jaunimas, filmuojamas iš pabrėžtinai artimo atstumo. Belpa tik svarstyti, kodėl Lietuvos valstybės vėliava, apjuosusi Šalčininkų 700-metį, pilietiskumą ugdančios iškilmės šiame krašte kažkam gali kelti keistų įtarimų.

Sigitos Nemeikaitės, Vlado Kasperavičiaus, Juozo Vercinkevičiaus nuotr.

Šalčininkuose nešama pati didžiausia Lietuvos vėliava

„Karunkai“ – 25

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Lietuviška giesmė! Kaip tujen galinga!..
Kas Tavo suprato grožybę slaptinę?!
O dar kad ją gieda minia tūkstantinė,
Minkštėja, nors būtų širdis akmeninė...
(Kun. J. Tilvytis-Žalvarnis)

Kelio pradžia

„Karunka“ – taip šimtamečiuose giesmynuose malda „Vainikėlis“ vadinama. „Karunka“ – tai Vilniaus maldos ir liaudiško giedojimo grupės narių drauge pinamas giesmių ir maldų vainikas už gyvuosius ir mirusiuosius. Pirmieji grupės giesmininkai buvo „Raskilos“ liaudies dainų klubo dainininkai, Motiejaus Valančiaus blaivystės sąjūdžio nariai.

„Sovietmečiu jie dainavo „Raskilos“ etnografiniame ansamblyje. Bene labiausiai šis ansamblis išgarsėjo Kernavėje švenčiant Jonines. Aiškiai jautėsi rezistencinės nuotikos. Tačiau valdžia, nors ir šnairuodama, toleravo: nesiryžo trenkti per pačią tautos gyvastį – iš amžių glūdumos mūsų dienas pasiekusį folklorą. Pats gyvenimas reikalavo grupelės žmonių, kurie galėtų giedoti per sermenis ir laidotuves. Juk mirdavo Dievą tikintys artimieji, bičiuliai“ (XXI amžius, 2006 m., Nr. 42).

Kai kurie liaudies dainų klubo „Raskila“ nariai tarpusavyje pakalbėdavo ir apgailėstaudavo, kad miršta seni giesmininkai, nyksta etnografinės giesmės. Gedimino Jakubčionio skatinama nutariau sukviesti draugus į pirmą liaudiško giedojimo būrelį repeticiją. Aš jau turėjau organizacinio darbo patirtį (organizuodavau ir vesdavau M. Valančiaus blaivybės sąjūdžio renginius), todėl ėmiausi burti norinčius giedoti patikimus žmones, pradėjau ieškoti giedojimo vadovų. Marytė Politikaitė ir Onutė Striganavičiūtė, kurios giedoj Vilniaus Dievo Apvaizdos bažnyčios chore, sutiko mus mokinti. Visa tai vyko 1986 m. pavasarį. Dr. Aldona Kačiarauskienė rašė: „Tuomet Atgimimo vėjai trispalvių dar neplaikstė ir vargu ar kas numanė, kad jos kada nors suplevėsuos“ (XXI amžius, 2006 m., Nr. 42). Rinkdavomės laikymamiesi konspiracijos, nenorėjome, kad mūsų tarpe atsirastų žmonių, palaikančių ryšį su KGB pareigūnais, nes repeticijų metu atvirai kalbėdavome apie vykstančius politinius įvykius, pasikeisdavome pogrindyje leidžiamą literatūrą. Pradžioje repertuaras buvo paprastas, giedojome tas giesmes, kurias Marytė ir Onutė išmokdavo giedodamos chore. Irena Bražėnaitė mus mokindavo iš savo mamos išminktų liaudiškų giesmių. Rinkdavomės kažkurio iš giesmininkų arba jų draugų namuose kartą per savaitę. Džiaugiuosi, kad ir mano mama Kazė Niūniavienė mus išmokino giedoti giesmes „Marija Magdalena“, „Marijos vardas“ ir kt. Pirmieji ir aktyviausi giesmininkai buvo: Jonas ir Giedrė Kareniauskai, Elvyra Lapinskienė, Zina Vepškaitė, Gediminas Jakubčionis, Zita Karklelytė, Irena Bražėnaitė, Povilas Varnelė, Juozas Tonkūnas, Juozas Kančys, Zita Vanagaitė, Inita Tamošiūnienė, Gediminas Ardzijauskas, Vytautas Uogelė, Rasa Linkevičiūtė ir kiti. Netrukus jam išrinkome „Karunkos“ pavadinimą. Sekmadieniais šv. Mišių metu pradėjome giedoti šv. Onos bažnyčioje. Giedoti mokino šv. Onos bažnyčios vargonininkas. 1986 m. gruodžio mėn. už pagrindinės literatūros leidimą į platinimą buvo sumintas Gediminas Jakubčionis ir mes šv. Onos bažnyčioje giedoti nebesirinkdavome, repetuodavome butuose. Giesmių repeticijoms pradėjo vadovauti Zita Karklelytė.

Tolimesnė „Karunkos“ veikla

Z. Karklelytė straipsnio autore informavo: Dabartiniu metu „Karunkoje“ yra nuo 30 iki 50 giedotojų. Dalyvavimas laisvas. Ateina, kas turi galimybių ar noro. Tai tarsi sambūris žmonių, kuriems patinka melstis būtent tuo būdu – liaudiška giesme. Giedrė ir Jonas Kareniauskai, Elvyra Lapinskienė, Zina Vepškaitė dalyvavo 1986 m. gegužės mėn. 1-oje liaudiško giedojimo būrelio repeticijoje ir iki šiol gieda „Karunkoje“.

Iki šiol „Karunkos“ vienas pagrindinių užsiėmimų – giedoti palydint žmogų į pas-

kutinę kelionę. Tai grupės misija, dėl to už šią tarnystę jie neima pinigų.

Grupės giesmės yra ilgos ir sudėtingos. Yra giesmių susidedančių iš 80 posmelių, tokie kūriniai giedami pusantros valandos.

Giedojimas, atlydai, šventės Lietuvos bažnyčiose ir atmintinose vietose

*„Graudūs verksmai“ Kretingos Viešpaties Apreiškimo šv. M. Marijai bažnyčioje (1994 m. liepos 27 d.).

*Švč. Jėzaus Širdies atlyduose šv. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje Kabeliuose (Varėnos r., 1997 m.).

*Šv. Cecilijos, bažnytinės muzikos globėjos, šventėje Želvoje (Ukmergės r., 1996 m., lapkričio 24 d.).

*Vasario 16-osios minėjimas Senuosiuose Trakuose (1997 m.) ir Tremtinių namuose (1998 m.).

*Kryžiaus išaukštinimo šventėje ir procesijoje į Kryžių kalną (1992 ir 2003 m. liepos 23 d.).

*Žolinėje Pivašiūnuose – giedojimas per sumą, kryžių pašventinimą, agapę (2008 m. rugpjūčio 19 d.).

*Švč. M. Marijos Paguodos atlyduose Palėvenėlės šv. Mergelės Marijos bažnyčioje (Kupiškio r., 2009 m. rugsėjo 30 d.).

*Ignaciškos šeimos Lietuvos Jėzuitų provincijos įsteigimo 400 metų jubiliejaus minėjime Šiluvoje (2008 m. gegužės 31 d.).

*Kryžių šventinime – Krivasalyje (Utenos r., 1997 m. rugsėjo 28 d.), Ryliškėse (Alytaus r., 2000 m. liepos 16 d.), Liškiavoje (Varėnos r., 2008 m. birželio 28 d.), Pavirinių k. (Molėtų r., 2009 m. rugsėjo 15 d.).

*Dvasinio išgydymo pamaldose Parnaroje, Pilnų namų bendruomenėje (2007 m., rugpjūčio mėn. ir 2009 m. spalio 11 d.). Trinapolio rekolekcijų namuose Vilniuje (2010 m. rugsėjo 4 d.).

*Popietėje „Viešpaties gailestingumą giedosiu per amžius“ šv. Faustinos namelyje (2010 m. gegužės 8 d.).

*Jono Pauliaus II aikštėje Vilniuje – degančių žvakių vainikas, giesmės ir maldos už Joną Paulių II (2005 m. balandžio 7 d.).

*Advento ir Gavėnios susitaikymo pamaldose, Didžiojo Penktadienio pamaldose, po kurių giedami „Kalvarijos kalnai“ Vilniaus šv. Mikalojaus, vėliau – šv. Jonų bažnyčioje, kone kasmet.

*Giedojimas šv. Mišiose: šv. Arkangelo Mykolo bažnyčioje Nemenčinėje (Vilniaus r., 1995 m. spalio 8 d.), buv. šv. Juozapo bažnyčioje Pabradėje (Švenčionių r., 1998 m. rugsėjo 4 d.), įvairiomis progomis Vilniaus šv. Jonų, šv. Kazimiero, šv. Rapolo, Dievo Apvaizdos bažnyčiose, Dievo Gailestingumo šventovėje, Aušros Vartų Dievo Gailestingumo Motinos atlyduose.

Giedojimas renginiuose

*Prakartėlių parodoje Rokiškio krašto muziejuje (2000 m. sausio 15 d.).

*Folkloro festivalyje „Skamba skamba kankliai“ (Bernardinų bažnyčia, 2004 m. gegužės 30 d.).

*Antano Baranausko jubiliejaus minėjime Anykščių šv. Mato bažnyčioje ir koplyčioje (2005 m. sausio 18 d.).

*Kryždirbystės duomenų rinkėjų seminare Anykščiuose (2002 m.) ir kryždirbių kūrybinėje stovykloje Liaudies buties muziejuje Rumšiškėse (2004 m.) – kartu su paskaitomis apie liaudiškąjį giedojimą.

*Lietuvių katalikų mokslo akademijos konferencijoje „Etninės kultūros krikščioniškieji aspektai“ (Vilnius, 1995 m. lapkričio 9 d.).

*Pogrindžio žurnalo „Rūpintojėlis“ sukakčių minėjimuose: šv. Kazimiero bažnyčioje Vilniuje (1992 m.), buv. Pedagogikos muziejuje Kaune (1997 m. kovo 8 d.), šv. Jonų bažnyčioje Vilniuje (1997 m. gegužės 11 d.).

*Leidinių pristatymuose: CD „Kryždirbystė Lietuvoje“ (Lietuvos liaudies kultūros centras, 2006 m.), Birutės Žemaitytės knygų „Su kryžiumi per Europą“ ir „Pėsčiomis į Šventąją Žemę“ (Druskininkai, 2005 m. vasario 27 d. ir 2007 m. liepos 8 d.), Vynmedžio šakelės poezijos leidinio, „Irkis į gilumą“ (Paminklinė Kristaus prisikėlimo bažnyčia,

Karunkiečiai Konstantino Sirvydo kiemelyje

Kaunas, 2008 m.).

*Giesmių vakare Skirsnemunės kultūros namuose ir šv. Jurgio bažnyčioje, svečiuojantis pas Skirsnemunės giedotojus (1995 m. birželio 17–18 d.).

*Gavėnios giesmės giedojimų vakare su Veronika Vilniaus mokytojų namuose (2006 m. balandžio 11 d.).

Programiniai giedojimai pagal katalikų kalendorių Vėlinės

*Vakaras su Skirsnemunės liaudies giedotojais šv. Kazimiero bažnyčios salėje (1994 m. lapkričio 5 d.)

*Naktinė procesija su deglais ir giesmėmis prie apleistų kapų Vilniaus Karveliškųjų kapinėse (2004 m. lapkričio 2 d.)

*Vakaras su ansambliu „Dangaus Ielija“ Kauno Jėzuitų namų salėje (2009 m. lapkričio 7 d.)

*Kasmetiniai ritualiniai vakarai „Karunkoje“

Adventas ir Gavėnia

Su specialiomis programomis lankytasi Alantoje, Alytuje, Birštone, Paluknyje, Raseiniuose, Taurėnuose, Vilniaus parapijose ir mokyklose, senelių globos namuose, sėnatorijose.

Kalėdos

Kalėdinės giesmės Praveniškių pataisos namuose.

Stovyklos, skirtos dvasiniam tobulėjimui ir poilsiui

Kabeliuose 1997 m. liepos 27 d. – rugpjūčio 2 d., dvasios vad. E. Merkys SJ;

Druskininkuose, Jėzuitų rekolekcijų namuose – nuo 2002 m. kasmet, vad. A. Baniulis SJ., S. Kazėnas SJ, G. Kijauskas SJ;

Respublikinė liaudies giedotojų stovykla Šiluvoje 2008 m. liepos 17–19 d., vad. S. Kazėnas SJ.

Iš stovyklų (nuo 2002 m.) išaugo Ignaciškojo dvasingumo grupelė, vad. A. Baniulis SJ.

Piligriminės kelionės

Po Italiją, aplankant šv. Pranciškaus bei kitų šventųjų vietas, garsias šventoves, dalyvaujant audiencijoje pas popiežių Joną Paulių II (1999 m.);

I didžiuosius Žemaičių Kalvarijos bei Šiluvos atlydus – kone kasmet;

I Vilniaus Kalvarijas: vieni ir su parapijomis.

Amžinąjį atilsį, duok mirusiems, Viešpatie...

Introitus

Daug karunkiečių jau išlydėti giedoti su dangaus angelais: Gediminas Ardzijauskas, Juozas Tonkūnas, Juozas Kančys, Gediminas Jakubčionis, Onutė Kuckienė, Vytautas Milvydas, Ona Pivoriūnienė, Michalina Počiulpienė, Algimantas Sinkevičius, Petras Šilius, Zita Vanagaitė, Gintautas Zakarevičius.

„Karunkos“ jubiliejinis gimtadienis

Grupės 25-erių metų jubiliejus tradiciškai buvo švenčiamas 2011 m. gegužės 22 d. (sekmadienį) Vilniaus šv. Jonų bažnyčioje. šv. Mišių metu buvo aukojamas pačių karunkiečių rankomis nupintas 25 rožių

vainikas, juodos duonos kepalas. Bažnyčioje veikė foto paroda iš grupės gyvenimo. Gimtadienio proga buvo išleistas lankstinukas su nuotraukomis „Karunka“ – 25“ ir kompaktinė plokštelė „Aukštyn širdis“. Joje įrašyta 15 giesmių, kurias atlieka „Karunka“. Plokštelė įrašyta Lietuvos liaudies kultūros centro Garso įrašų studijoje.

Pasibaigus šv. Mišioms, karunkiečiai, jų rėmėjai, bičiuliai ir gerbėjai rinkosi Konstantino Sirvydo kiemelyje, kuriame vyko antroji jubiliejaus dalis. Čia, kaip ir bažnyčioje, buvo sakomi padėkos žodžiai Viešpačiui už duotą laiką, jėgas, atliktus darbus, už bendrystę, už šią padėkos ir džiaugsmo šventę. Buvo dėkojama: Lietuvos katalikų religinės šalpos fondui, keletą metų rėmusiam Lietuvos blaivybės fondui, visiems, remiantiems „Karunką“ malda, 2 proc. mokesčių dalimi ir aukomis. Vėliau šventės dalyviai giedoj, dalijosi atsiminimų išpūdžiais, šoko ir vaišinosi prie bendro vaišių stalo.

„Karunkos“ giesmių šaltiniai ir leidiniai

Grupės giesmių tekstai yra paimti iš vysk. Motiejaus Valančiaus „Kantičkų“ (XIX–XX a.), J. Tilvyčio–A. Žalvarnio „Giesmyno“ (1930 m.), J. Siniaus parengto giesmynėlio, „I amžinatvę lydinti“ (1938 m.) bei kitų giesmynų. Melodijos užrašytos iš kaimo giedotojų įvairiose Lietuvos vietose. „Karunkos“ dalyviai giesmių mokėsi iš Trakų, Druskininkų, Kėdainių, Jurbarko, Šilutės, Kretingos, Mažeikių, Telšių, Šiaulių, Kelmės, Ukmergės, Molėtų, Ignalinos, Švenčionių apylinkių, taip pat Baltarusijos lietuvių liaudies giedotojų.

Vysk. Juozas Tunaitis rašė: „Nuoširdus AČIŲ „Karunkos“ sujungtam giedotojų būreliui, kurio atliekamų giesmių melodijos, lyg šaltinėlis iš religinių liaudies gelmių ištryškęs, žavi ir ramina sielą, nuteikia maldai ir kelia į Dievą. Jų giesmės, tiek šaltiniais (dažniausiai giedamos katechetine prasme labai turtingos senovinės „Kantičkų“ giesmės), tiek atlikimo būdu, vyresniuosius dar maloniai nuteikia prisiminti ir savo kūdikystę, kada jie girdėdavo savo tėvelių ir senelių panašų giedojimą“ (Ieško Tavo mano siela, Vilnius, 2006 m.).

„Karunka“ išleido šiuos leidinius: giesmynėlį „Mano siela šlovina Viešpatį“ (1994 m.); garso kasetę „Ir amžinoji šviesa jiems tešviečia“ (1994 m.); garso kasetę „Prie dangaus glauskis“ (2000 m.); giesmyną „Ieško Tavo mano siela“ (2006 m.); CD „Aukštyn širdis“ (2011 m.).

Jono Kareniausko nuotr.

LITERATŪRA:

1. Ieško Tavo mano siela (giesmynas), Vilnius, 2006 m.
2. Mano siela šlovina Viešpatį (giesmynėlis), Vilnius, 1994 m.
3. XXI amžius, 2006 m. Nr. 42.
4. Karunka – 25 (bukletas), Vilnius, 2011 m.

Lietuvos bažnyčios istorijaGenė RADVILAVIČIUTĖ, Vilnius

Nenuilstančiam Bažnyčios ir kultūros darbininkui, marijonui kunigui Vaclovui Aliuliui šių metų pavasarį sukako 90 metų. Ta proga kovo 6 d. įvyko padėkos pamaldos Vilniaus Švč. M. Marijos Nekaltojo prasidėjimo bažnyčioje, o plačiašakė Aliulių, Kuncų ir kt. giminė birželio 19 d. susirinko Alytaus rajono bažnyt-kaimyje Santaikoje, kur yra pratusi švęsti savo sukaktis per šv. Antano atlaidus.

Nors jubilias gimė ir užaugo gretimoje Krokialaukio parapijoje, Krekštėnų kaime, bet iš namų triskart arčiau į 1928 m. įsisteigusią Santaiką, todėl čia buvo Pirmoji komunija 1930 m., primicijos 1944 m., kunigystės jubiliejai 1969, 1994 ir 2004 m. Santaikos kapinėse palaidoti gimdytojai ir tėviškes paveldėtojai brolis su broliene; ant jų paminklo iš anksto iškaltas ir kunigo Vaclovo vardas. Paminklo (skulptorius Vladas Vildžiūnas) temą prieš 40 metų pasiūlė jėzuitas kunigas Sigitas Tamkevičius: „Mes tikime Prisikėlimą.“ Todėl ant statmeno akmens po lietuvišku stogeliu – velykinę Prisikėlusiojo Kristaus statulėlę.

Daugelį giminaičių, nedalyvavusių Vilniuje, į šventę pakvietė pats Jubilias, antra tiek – jie patys vieni kitus, tad ir suvažiavo gera šimtinė. Ne vienas jų – dar niekada tarpusavyje nesimate, kai kurie ir su Dėde lig šiol nesutikę. Jie tik iš pasakojimų, iš „Vieno žasiaganio istorijos“ ir iš žiniasklaidos buvo apie jį girdėję. Giminės trauka sukvietė juos iš įvairių *pasoviečių*.

Pamaldoms vadovavo marijonas vyskupas Juozas Žemaitis, koncelebravo Lietuvos marijonų provincijolas kun. dr. Vytautas Brilius ir buvęs Jubilato studentas Kauno kunigų seminarijoje 1970–1974 m. kun. Antanas Diškevičius. Pradžioje vyskupas trumpai aptarė Jubilato gyvenimo kelią. Priminė gausias jo eitas pareigas, dalyvavimą Liturginėje ir kitose bažnytinėse komisijose, Marijonų vienuolijos ir Lietuvos Sąjūdžio veikloje. Pamokslą pasakė pats jubilatas pagal šiais metais su atlaisdais sutapusią Švč. Trejybės iškilmę – apie šios didingosios paslapties prasmę ir jos išraišką kryžiaus ženklą (*žegnone*). Pasakė: „Būsiu laimingas, jei po metų ar kitų sužinosiu, kad Santaikos, Krokialaukio ir ap-

Vilniaus Švč. M. Marijos Nekaltojo prasidėjimo bažnyčioje. Iš kairės kun. Vaclovas Aliulis, kun. dr. Vytautas Brilius, kun. Antanas Diškevičius, vysk. Juozas Žemaitis, sakykloje kun. Kęstutis Stankevičius. Autorės nuotr.

linkinių parapijų šeimose yra tvirtai įsišaknijęs paprotys kiekvieną dieną pradėti sąmoningu kryžiaus ženklu, juo ir pabaigti dieną.“ Šv. Antano atlaidams pažymėti vietos klebonas kun. Kęstutis Stankevičius buvo parengęs atitinkamą visuotinę malda.

Pamaldose giedojo Jubilato bičiuliai – Lietuvos mokslų akademijos choras (dirigentas Vytautas Verseckas, koncertmeisterė Judita Taučaitė, choro seniūnas Vilius Maslauskas). Nors tai ne bažnytinis choras, bet (neminint įvairių koncertų ir užsienio gastrolių) yra giedojęs daugelyje, ypač Rytų ir Pietryčių Lietuvos bažnyčių, puikiausiai moka visus lotyniškų ir lietuviškų pamaldų giedojimus bei atsakymus. Taigi lotyniškai pagiedojo savo daugiamečio vadovo Vytauto Četkausko sukurtas Mišias „Missa in honorem S. Annae“ ir jubilato pamėgtą Ch. Dubois motetą „Adoramus te, Christe“. Choro vadovaujama, visa bažnyčia skambiai giedojo psalmės atliepus, komunijos, adoracijos ir procesijos giesmes. Per procesiją keliolika vyresnių ir jaunesnių vyrų nešė lengvas simbolines vėliavas, apie 12 porų mergaičių barstė gėles.

Net ir didžiųjų miestų bažnyčiose ne visada matome taip darniai paruoštą liturgiją, tokius aktyvius tikinčiuosius.

Antroji šventės dalis persikėlė į vietos kultūros namus (direktorė ir meno vadovė Rasa Navakauskienė). Čia sveikinimai pylėsi kaip iš gausybės rago. Vieni po kitų smagiai kalbėjo artimi ir mažai pažįstami giminaičiai, gimtinės kaimynai, bičiuliai. Lyg būtų susitarę, linkėjo jubilatui vis būti su jais, kalbėti, rašyti, ir niekas nė žodeliu neužsiminė apie „užtarnautą poilsį“.

Sveikimų skalė: nuo Laptevų jūros 1941 m. iki Juodkalnijos 2011 m. Tai pusserės Monikos sūnus mokytojas Audrius Abramavičius ir santaikietis ambasadorius Šarūnas Adomavičius. Dainuoja, groja, šoka Santaikos ir Krokialaukio meninės saviveiklos ansambliai; vyrų penketukas traukia dainą apie gimtąjį kaimą „Krekštėnai-Krekštėnai, Krekštėnai-Krekštėnai“. Vienu metu susijaudinęs jubilatas sušunka: „Nežlugs Lietuva, kol tokiose sostinėse kaip Santaika skambės tokios dainos!“ – Netrūko ir gėlių, ir atminimo dovanų.

Įdomus sutapimas – tą dieną sukako 10 metų kunigystės jubiliejus vietos klebonui K. Stankevičiui. Jubilias jam padovanojo vilniečio dailininko Stanislovo Kaplevskio tapytą Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslą, o vyskupui J. Žemaičiui ir programos vado-

Kultūros namų salėje Santaikos kultūros namų vokalinis ansamblis (vadovė Rasa Navatkauskienė). Bernardo Aliulio nuotr.

vams – netikėtai ką tik gautus savo meninius portretus. LMA choristams, Santaikos ir Krokialaukio saviveiklininkams teko po knygelę apie Dievo Gailestingumą „Jėzau, pasitikiu Tavimi“.

Lietuviškų dainų puokštę choras pradėjo savo pamėgtą Juozo Gudavičiaus dainą „Kur giria žaliuoja“, o abstinentiškų „švedišku“ vaišių pradžią papuošė Marijonų vienuolijos himnu „Dievo Motin Nekalčiausia, džiaugs-mą jaučiame didžiausią, kai mes giedam giesmę Tau...“ Anot jubilato, šis Teodoro Brazio komponuotas himnas Santaikoje skambėjo „pirmą kartą nuo pasaulio sukūrimo“...

Vėliau choristai vėl dainavo ir visą šventę baigė Maironio ir Naujaliao „Lietuva brangi“. Žinodami Jubilato silpnę šiam menui, choristai paprašė, kad jis jiems padiriguotų šią dainą.

Po vakarų Dzūkiją pavažinėję šventės dalyviai džiaugėsi nematydami dirvonuojančių laukų ir apleistų *bakūžių*. Visur laukai apšėti, žaliuoja, kaimuose namai ir nameliai atnaujinti, šviesiai nudažyti, kiemai ir sodeliai skoningai sutvarkyti, apželdinti.

Ne, nežlugs Lietuva!

Apie pavardžių rašymą lenkiškomis raidėmis

Akad. prof. habil. dr. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

Respublikos Konstitucinis teismas. Jį pripažino nepažeidžiančiu Europos Sąjungos teisės aktų ir šios Sąjungos Teisingumo Teismo (2011 m. gegužės 12 d.). Priešingai elgdamiesi ir pataikaudami lenkams ižeistume kitas Lietuvos tautinės mažumas, jas diskriminuotume. Tuo atveju jos irgi imtų reikalauti savo pavardžių rašybos keitimo. Tekėtų lietuvių abėcėlę papildyti daugybe svetimų raidžių (jų būtų daugiau negu lietuviškų), tą abėcėlę, kurią mūsų protėviai atkakliai gynė nuo okupantų užmačių ne vieną šimtmetį, nepabūgę net Sibiro. Ją gina Lietuvos Respublikos Konstitucija, kuri gali būti keičiama tik visos tautos referendumu, bet ne vieno kurio valdininko sumanymu. Daryti lenkakalbiams koki nors išskirtinumą nėra jokio pagrindo, ypač turint omenyje lietuvišką jų pavardžių kilmę.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad reikalaujama lenkiškomis raidėmis rašyti pavardes tų žmonių, kurie buvo gen. Želigovskio okupuoti. Jie vartoja iš esmės tas pačias pavardes, kurios turimos visoje Lietuvoje, tik okupanto labiau sulenkintas.

Reikia neišleisti iš akių tų sunkumų, kurie neišvengiamai iškiltų nustatant, kurią pavarde reikia rašyti lenkiškai, kurią – lietuviškai. Remtis okupacinės valdžios išduotais dokumentais būtų neetiška, nes tos valdžios laikotarpiu visų okupuoto krašto gyventojų pavardės, nežiūrint jų tautybės, net pačios lietuviškiausios, buvo rašomos tik lenkiškomis raidėmis.

Dar reikia atsižvelgti į lietuvių kalbos specifiką, reikalaujančią rišliame tekste vartoti pavardes su galūnėmis. Plg. frazė *Oksztul nuskriaudė Bradul* – neaišku, kas ką nuskriaudė: Bradulis Aukštulį ar atvirkščiai. Rašant lenkiškomis raidėmis be galūnių dviprasmybės būtų neišvengiamos. Kaip tuo atveju dirbs policija?

Lenkų reikalavimas keliamas neetišku būdu, nevengiant net šantažo. Esą Lietuva yra įsipareigojusi savo piliečių lenkų pavardes rašyti lenkiškomis raidėmis. Tačiau iš tikrųjų tokio įsipareigojimo niekada nebuvo, nebent koks pareigūnas jį padarė savavališkai, niekieno neigalios.

Lenkai reikalauja sulenkintus lietuviškus gyvenviečių pavadinimus, kaip ir pavardes, laikyti oficialiais ir vartoti šalia lietuviškųjų. Pavyzdžiui, šalia *Šalčininkai* (pavadinimas nuo upės *Šalčia*) – dar ir *Solczeni*, nors tai tėra lietuviško tarminio pavadinimo *Šalčnykai* iškraipyta forma: sunkiai lenkui tariamoje priebalsių samplaikoje *lčn* išspraudė balsį *e*, žodžio pradžios *š-* pakeitė *s-* pagal santykį lie. *šienas* : lmk. *siano*. Visa tai atsispindi lenkų kalba rašytuose Lietuvos istoriniuose šaltiniuose. Pateikiama tariamai lenkiško vietovardžio chronologinė evoliucija: *Šalčnykai* = *Szolczeni* → *Solczeni* → *Solczeni*.

Tokį reikalavimą lenkai pateisina tuo, kad esą jie Punsco lietuviams leidžia šalia lenkiškų pavadinimų vienur kitur iškabose įrašyti ir kaimo lietuvišką pavadinimą. Bet tai nevykęs pasiteisinimas. Juk tiek Vilniuje, tiek ir Punsco apylinkėse lietuviški gyvenviečių pavadinimai yra pirmą kartą, tikrieji, o lenkiškieji – tai tik lietuviškų pavadinimų sulenkintos, taigi iškraipytos formos. Tai rodo, kad ir šie keli pavyzdžiai: pavadinimus *Antakalnis* (plg. sen. lie. *anta* ‘ant’ + *kalnas*), *Paneriai* (*pa-* + *Neris*). Punsco apylinkių *Vidugiriai* (*giris* *vidury*s) pavertė niekuo nereiškiančiais ir lenkų kalboje vienšiais pavadinimais *Antokol*, *Ponary*, *Widugiery*. Lenkakalbiai gyventojai yra pripratę prie sulenkintų pavadinimų ir net neįtaria juos esant pirmą kartą originalių lietuviškų pavadinimų iškraipymais.

Ką lenkai šiandien pasakytų, jeigu lietuvių praieityje būtų okupavę Lenkijos sostinę Krokuvą, ten sulietuvinę lenkiškus pavadinimus ir po to „kilniai“ sutiktų, kad lenkai vienur kitur iškabose įrašytų savuosius tikruosius pavadinimus?

Lietuvių ir lenkų nesutarimai tęsiasi jau daugiau negu 600 metų, nuo pat karaliaus Jogailos laikų. Vadinamasis abiejų tautų „broliavimasis“ visais laikais reiškėsi tik tarp perėjusių prie lenkų kalbos ir ilgainiui sulenkėjusių lietuvių ir tikrųjų lenkų. Nesulenkeję lietuvių kiek įstengdami vengė tokio pražūtingo „broliavimosi“.

„Broliško“ sugyvenimo rezultatai aiškiai matomi: Lenkija pasiglemžė didžiąją Lietuvos senosios valstybės dalį, keleriopai padidino sa-

vają valstybę, o Lietuva atitinkamai kaskart vis mažėjo. Kartu išaugo ir lenkų tauta, o lietuvių tauta visai sunyko. Tokiam „broliavimuisi“ galą padarė lietuvių tautinis atgimimas XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje ir tautinės lietuvių valstybės sukūrimas. Tačiau jų recidyvos abiejų tautų bei valstybių santykiuose prasiveržia ir mūsų dienomis.

Siekdami polonizacinių tikslų Vilnijos lenkų pseudopatriotai griebiasi melo. Jie Vilnijos lenkakalbiams gyventojams dar neseniai tvirtino: *tu žyli Polaki od wieków* ‘čia nuo amžių gyveno lenkai’. Žinoma, tokiam tvirtinime yra ne daugiau tiesos, negu sakysime, kvailiuose samprotavimuose (jeigu tokių būtų), jog Krokuvėje autochtonai buvę lietuviai, o ne lenkai. Labiau išprusę lenkai greit įsitikino minėto tvirtinimo absurdiškumu. Tada imta įrodinėti, kaip tariami jų protėviai lenkai atsikėlė į Lietuvą: esą buvusi masinė jų migracija (tokios iš tikrųjų niekada nebuvo), savo protėvius ėmė kildinti iš belaisvių (maža garbė!), kurių iš tiesų daug parsivarydavo karingi senieji lietuviai. Žodžiu, iš kailio nėrėsi siekdami įrodyti savo lenkišką, bet ne lietuvišką (kuri iš tikrųjų yra akivaizdi) kilmę. Nenori būti palikuoniais tų garbingų žmonių, kurie sukūrė galingą valstybę, savo dydžiu kelis kartus pranokusią tuometinę Lenkiją, ir apgynė Europą nuo mongolų anplūdžio. Nesididžiuoja garbingu istoriniu paveldu, kaip darė Adomas Mickevičius ir keli lenkiškai rašę senosios Lietuvos valstybės piliečiai – Lietuvos patriotai.

Dabartiniais pseudopatriotams nė motais, kad Vilnius ir Vilnija per visą savo ilgą amžę istoriją Lenkijos dalimi tebuvo tik mažiau negu du dešimtmečius. To jiems užtenka šį kraštą paskelbti esantį lenkišku.

Meluojama, kad dabar Lietuvoje slopinamas lenkiškas švietimas, nors iš tikrųjų jis niekur pasaulyje už Lenkijos ribų nėra pasiekęs tokio aukšto lygio kaip Lietuvoje: valstybės lėšomis išlaikoma 120 lenkiškų mokyklų (niekur taip pasaulyje nėra), veikia lenkiškas universitetas (!), labai gausi lenkiška spauda.

Veidmainiškai nurodinėjama lietuviams kaip sektą pavyzdį darnius suomių ir švedų santykius, „užmirštama“ tai, kad praieityje švedai dominavo Suomijoje (kaip lenkai Lietu-

voje), bet suomiams subrandinus poreikį kurti savo nepriklausomą valstybę, švedai suomių siekius pozityviai įvertino, juos suprato ir visapusiškai rėmė, priešingai negu darė lenkai, kurie, atvirkščiai, pradėjo karą prieš Lietuvą ir okupavo jos sostinę su trečdaliu Lietuvos Respublikos teritorijos. Taigi turime dvi visiškai skirtingas santykių rūšis.

Lenkai piktam išnaudoja lietuvių nepilnavertiškumo kompleksą, sukeltą žiaurios sovietinės okupacijos, kuris ryškus net valstybės vyrų elgesyje, kuomet šie, stipresniojo išbarti, tuoj puola atsiprašinėti. Jausdamiesi daug stipresni, lenkai verčia mūsų valstybės vyrus priimti sau palankius nutarimus, daryti neįvykdomus pažadus ir pan.

Nežiūrint praieityje patirtų nuoskaudų šiandien lietuviai su lenkais turėtų gražiai sugyventi. Bet tai būtų imanoma tik abiejų tautų santykius grindžiant tiesa, o ne melu. Todėl negalima nepritari Lenkijos intelektualų minčiai, išreikštai laiške jų užsienio reikalų ministrui Radslawui Sikorskiui 2011 m. gegužės pabaigoje, kad lietuvių ir lenkų draugystę galima pasiekti remiantis tik tiesa. Deja, Vilnijos lenkų pseudopatriotai apie tiesą nenori nė girdėti, ją giliai slepia ir nuo savųjų bendrapiliečių.

Gerbime save lenkais laikanti Lietuva piliečių tautinius jausmus, bet neslėpkime nuo jų tiesos. Tegu lenkakalbiai sužino, kas buvo jų protėviai. Nenormalu, kad Valstybės išlaikomoje lenkiškoje mokykloje klastojama Lietuvos istorija. Vyriausybei nutarus įvesti jos mokymą lietuviškai (Punsco lietuviškose mokyklos Lenkijos istorija visą laiką buvo dėstoma lenkiškai), keliamas vos ne pasaulinio masto triukšmas. Lenkakalbiai Vilnijos gyventojai, kaip ir visi kiti Lietuvos piliečiai, turi teisę susipažinti su tikrąja, o ne suklasota Lietuvos istorija, platinama per lenkišką Lietuvos spaudą. Kaip atsvara turėtų būti leidžiamas ir toks laikraštis lenkų kalba, kuris skleistų tiesą, o ne melą.

Padėkime Vilnijos lenkakalbiams gyventojams ir apginkime juos nuo melo. Jie, kaip laisvos šalies piliečiai, turi teisę žinoti tiesą. Tada ir pavardžių rašymas lenkiškomis raidėmis savaime atkris.

Birželio sukilimo 70-mečio minėjimo aidai

Dr. Povilas JAKUČIONIS, Vilnius

Dr. Povilas Jakučionis

Sukilimo minėjimo renginiai, kaip ir pats sukilimas, nuvilnijo per visą Lietuvą. Iškilmingiausiai paminėta Kaune, kur buvo pašventintas Sukilėlių memorialas ir vyko turininga konferencija Kauno karininkų ramovėje. Vilniuje istorinė konferencija vyko Mokslų akademijos salėje, buvo padėtos gėlės prie sukilimo išvakarėse bolševikų sunaikinto Vilniaus sukilimo štabo atminimo lentos Gedimino prospekte ir pagerbti žuvę sukilėliai Rasų kapinėse. Nors konferencija Vilniuje sulaukė Ministro Pirmininko A. Kubiliaus sveikinimo žodžių, tačiau nė vienas iš trijų aukščiausių valstybės pareigūnų Sukilimo minėjimuose nedalyvavo. Gal buvo baimintasi Kremliaus ar S. Vyzentalio centro propagandistų eilinio išpuolio prieš Lietuvą ir nenorėta suteikti jiems preteksto? Jei taip, tai vertėjo pagalvoti, ar toks atsargus elgesys nesustiprins tų pačių propagandistų melo poveikio Europos visuomenei. Esą Lietuvos valstybės vadovai pripažįsta sukilėlių padarytus nusikaltimus žmoniškumui. Kad sukilėliai dar prieš Vermachtui įžengiant į Kauną pradėję žydų naikinimo akcijas. Nors tos akcijos iš tikro buvo nacių *sonderkomandų* provokacijos. Nors galimas daiktas, jog tose komandose buvo ir lietuvių nacių kolaborantų. Iš tikro saujelė nusikaltėlių neturi teršti dešimčių tūkstančių jaunų sukilėlių pasišventimo kovoti už išlaisvinimą iš pavergėjų.

Šiomis dienomis žiniasklaidoje vyko istorikų, politikų ir visuomenės veikėjų diskusijos. Kalbėjo ir Sukilimo dalyviai. Nuomonių būta įvairių: ir atiduota dera ma pagarba tautos sukilimo dalyviams, ir

kritikuotas Sukilimas, kaip nieko gero tik nuostolius tedavęs, savo tikslų nepasiekęs. Kita vertus, istorijoje retas sukilimas prieš pavergėjus savo tikslą pasiekė. Ne išimtis ir 1831 ar 1863 metų sukilimai. Ir ne sukilėlių kaltė, jog jėgos buvo per daug nelygios ar priešas šėtoniškai klastingas ir žiaurus.

Diskusijose istorikas A. Kasparavičius ir dar kai kurie Sukilimą piešė vien juodomis spalvomis. Jie Sukilimo paruošimą ir organizavimą priskyrė vien nacių Vokietijai ir tik nacių tikslams pasitarnavusi. Tuo tarpu tikrovėje buvo ne taip. Ir tą mena dar gyvi Sukilimo dalyviai ir liudininkai. Sukilimo idėja Lietuvoje brendė nuo pat pirmųjų sovietinės okupacijos mėnesių, nuo represijų pradžios. Sovietams panaikinus Lietuvos kariuomenę dauguma karininkų ir puskarininkių neperėjo į Raudonosios armijos tarnybą, bet išėjo į atsargą. Likvidavus Lietuvos šaulių sąjungą, šaulių bendruomenės nesuiro. Ne visi atidavė ginklus. Sovietams uždraudus studentų ir kitas jaunimo organizacijas, jos veikė nelegaliai. Nariai telkėsi į būrelius, keitėsi informacija, diskutavo, tarėsi. Iš Vokietijos pradėjo sklisti žinios, jog SSRS ir Vokietijos karas neišvengiamas ir greitai prasidėsias. Tokios naujienos kėlė pavergtųjų dvasią ir viltį, pasinaudojus dviejų grobuonių tarpusavio kova, atkurti Lietuvos nepriklausomybę. 1941 m. birželio mėn. sovietų pradėtos masinės represijos ir teroras, areštai ir trėmimai tik sustiprino ryžtą sukilti. Reikėjo ginklų. Jų buvo galima gauti tik iš raudonarmiečių sandėlių. Nei Vokietija, nei tuo labiau Antantės valstybės ginklų nežadėjo ir nedavė.

Sovietų persekiojami Lietuvos kariškiai, buvę valstybės tarnautojai, uždraustų visuomeninių organizacijų vadovai ir aktyvistai, slėpdamiesi nuo areštų, slapta pereinavo Vokietijos sieną. Iki 1940 m. lapkričio, kai buvo įkurta LAF organizacija, tokių pabėgėlių buvo apie 1 000. Tai jie, bet ne naciai kūrė LAF sukilimo centrą už Lietuvos ribų. Sukilimo centrai Vilniuje ir Kaune kūrėsi vėliau vietinių kariškių ir akademinio jaunimo iniciatyva. Vietose konspiracijos tikslais sukilėliai būrėsi mažomis grupelėmis, vadinaisiais „penketukais“. Jų ryšiai su štabais buvo minimalūs. Siekta išvengti grupinių areštų. (Antrosios sovietų okupacijos laikais panašiu principu kūrėsi ir veikė neginkluoto pasipriešinimo organizacijos.)

Pasipriešinimo, sukilimų organizacinių centrų įsikūrimai užsieniuose nėra naujiena

ar retenybė ir vien dėl to Berlyne įsikūrusi LAF nereikėtų laikyti nacių dariniu. Kur daugiau tuo metu galėjo toks centras įsikurti ir būti saugus? Naciai, ruošdamiesi karui su SSRS, laikinai toleravo sukilimo idėją, bet ir kėlė nepriimtinas reikalavimus paklusti. Plk. K. Škirpa dar prieš karo pradžią išpėjo štabus Lietuvoje – vokiečiais nepasitikėti. Tolimesni įvykiai tuos spėjimus patvirtino. Sukilėliai liko „vienų vieni“. Plk. K. Škirpa nacių vadovybės pritarimo sukilti negavo. Jis ir kiti štabo nariai karo pradžioje iš Berlyno nebuvo išleisti, liko lyg namų arešte. Reicho vadovybė draudė lietuviams sukilti, sudaryti Lietuvos Laikinąją Vyriausybę ir skelbti Nepriklausomybės atkūrimo Deklaraciją. (Ar skaitytojui toks elgesys neprimena didžiųjų valstybių vadovų elgesio 1990 metų pradžioje?) Berlynas draudė Vermachtui turėti bet kokių ryšių su sukilėliais, kaip su Lietuvos valdžios atstovais. Jie jautėsi tokie stiprūs, jog jokia sukilėlių parama nepageidautina. Toks buvo realus „bendradarbiavimas“.

Pirmosiomis karo dienomis Berlynas ne tik draudė lietuviams sukilti, bet ir bandė jiems kenkti. Nereti buvo atvejai, kai vokiečiai sukilėlius sušaudydavo. Mano gimtajame kaime antrąją sukilimo dieną vokiečių žvalgybos būrys išėjusius juos pasveikinti 8 sukilėlius suguldė į pakeles griovį ir sušaudė. Prieš tai sukilėliai, ginkluoti tik pistoletais, buvo atėmę iš raudonarmiečių tanketę, jos igulą nuginklavę paleido, parodė kelią į rytus. Tokia buvo sukilėlių moralė. Tą pačią dieną vokiečiai Alytuje sušaudė 42 sukilėlius. Panašių įvykių, tada vadintų „nesusipratimais“, buvo Žemaitijoje ir kitose vietose. Ar Vermachto delsimas įžengti į Kauną nebuvo tyčinis? Gal jie laukė kol gestapo zonderkomandos padarys savo kruvinas provokacijas? Ar norėta, kad sukilėliai turėtų daugiau nuostolių nuo besitraukiančių raudonarmiečių, panašiai, kaip sovietinė armija delsė dėl Vyslos Varšuvos sukilimo metu 1944-ųjų žiemą? Štai koks buvo realus „bendradarbiavimas“ su naciais.

Faktiškai Sukilimas visoje Lietuvoje vyko spontaniškai. Tik signalas sukilti buvo per Kauno radiofoną paskelbta LLV Deklaracija. Sukilimo štabas Vilniuje buvo bolševikų sunaikintas, organizatorių iš Berlyno vokiečiai neišleido. Kauno štabas veiksmams vadovavo tik Kaune ir jo apylinkėse. Kitose vietovėse sukilėliai telkėsi, ginklavosi ir veikė, kaip patys išmanė.

Tokiems Sukilimo kritikams, kaip istorikas dr. A. Kasparavičius ar prof. S. Sužiedėlis (JAV), sukilėlių veikloje nematantiems nieko gero tik tarnystę naciams, dar kartą reikia priminti konkrečius sukilėlių darbus; jei jie tautos sukilimo prieš pavergėjus savaime nelaiko vertybe. Sukilėliai iš NKVD kalėjimų išlaisvino per 3 000 politinių kalinių, kuriems grėsė sušaudymas arba mirtis nuo išsekimo. Gaila, jog jie nespėjo laiku išlaisvinti visų politinių kalinių. Tuomet nebūtų buvę Rainių, Pravieniškių, Červenės ir kitų žudynių. Jie išlaisvino daug bolševikų nespėtų išvežti į Sibirą tremtinių. Ar tūkstančių žmonių išgelbėtos gyvybės nėra vertybė? Sukilėliai saugojo nuo sunaikinimo visiems gyventojams svarbius objektus – elektrines, tiltus, geležinkelio stotis, pašto ir kitas įstaigas. Nereikia būti neregiais ar daltonikais ir matyti vien juodą spalvą – žydų holokausta pradžią.

Žydų holokaustas Lietuvoje yra skaudus ir tragiškas mūsų istorijos faktas. Tik priskirti jį sukilėliams yra nedora. Per Sukilimą, kai Vermachtas jau kontroliavo miestus ir svarbius kelius, o Raudonosios armijos likučiai netvarkingai miškų ir kaimų keliukais bėgo iš Lietuvos, prie sukilėlių prisiplakė nemaža atsitiktinių pakeleivių, jų tarpe ir iš kriminalinio pasaulio. Kas norėjo, tas ir užsirišo baltą raištį ant rankovės, o gestapas tuo naudojosi. Šie prisiplakėliai daugiausia ir prisidėjo prie gestapo organizuoto žydų naikinimo. Visi jie arba žuvo per karą, arba buvo sušaudyti antrosios sovietinės okupacijos metais. Niekas Lietuvoje tų žmogžudžių negailėjo ir dabar nepasigenda.

Straipsnio pabaigoje norėčiau pasakyti keletą karčių žodžių apie birželio 29–30 dienomis vykusią tarptautinę konferenciją „SSRS ir Vokietijos karo pradžią Baltijos šalyse 1941 metais“. Nevykusiai parinkti pranešėjai tendencingai traktuodami Sukilimo tikslus ir sukilėlių veiksmus, priskirdami jiems gestapo ir kriminalinių pakeleivių padarytus nusikaltimus, brutaliai šmeižė ir skaudino salėje buvusius sukilimo dalyvius ir jų artimuosius. Tomis dienomis, kada dar vyko Sukilimo pagerbimo renginiai, valstybės pripažinti kariais savanoriais sukilėliai čia buvo pažeminti ir apšmeižti. Ar tam jie buvo kviečiami į šią konferenciją? Ar konferencijos rengėjai pagalvojo apie žmonių, kurie šventai tikėjo, jog kovoja tik už Lietuvos išlaisvinimą, dvasinę būseną po patirto purvino melo dušo?

Lietuvos istorijos kalendorius. Liepa–rugpjūtis

Liepos 23–31 d.

23 diena

1579 m. Stepono Batoro Polocko žygio metu lietuvių pulkai sunaikino Rusijos užimtą Polocko prieigas saugojusią Kozėnų pilį.

1792 m. prie Targovicos konfederacijos prisijungė karalius Stanislovas Augustas Poniatovskis.

24 diena

1761 m. gimė Jokūbas Jasinskis, 1794 m. sukilimo Lietuvoje vadas. Žuvo 1794 11 04.

1930 m. ekspremjerą Augustiną Voldeymarą vieneriems metams ištremtas į Platelių, kaip visuomenės tvarkai pavojingas asmuo.

1944 m. LKP(b) CK nutarimu kovai su Lietuvos partizanais įkurti stribų būriai.

25 diena

1365 m. Karaliaučiuje pasikrikštijo pas kryžiuočius pabėgęs Kęstučio sūnus Butautas.

1406 m. Vytautas su didele kariuomene išžygiavo prieš Maskvos kunigaikštį.

1447 m. Krokuvoje Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras karūnuotas Lenkijos karaliumi.

26 diena

1400 m. Jogaila atnaujino Krokuvos universitetą.

1492 m. Vilniaus Katedroje įvyko Aleksandro vainikavimo Lietuvos didžiojo

kunigaikščio iškilmės.

27 diena

1320 m. lietuviai sumušė kryžiuočius Medininkų mūšyje (Žemaitijoje).

1409 m. Vytautas sudarė Amžinosios taikos sutartį su Pskovu.

1919 m. nustatyta antroji demarkacinė linija tarp Lietuvos ir Lenkijos.

28 diena

1428 m. Vytautas sudarė taikos sutartį su Naugardu, išreikalaudamas iš jo didelę kontribuciją.

1812 m. Varšuvoje gimė Juzefas Ignacas Kraševskis, lenkų rašytojas ir istorikas, tyrinėjęs Lietuvos istoriją, mitologiją ir tautosaką. Mirė 1887 03 19 Ženevoje.

29 diena

1252 m. kryžiuočiai nutarė pastatyti Klaipėdos (Memelburgo) pilį.

1794 m. Saločių kautynėse sukilėlių Žemaičių divizija (vadovaujama Romualdo Giedraičio) pasiekė didžiausią pergalę prieš Rusijos kariuomenę Kuršo fronte.

30 diena

1383 m. Vokiečių ordino didysis magistras paskelbė Jogailai karą.

1649 m. Lojevo mūšyje Jonušo Radvilos vadovaujama Lietuvos kariuomenė sumušė į LDK besiveržiančius kazokus.

1940 m. Lietuvos kariuomenė įjungta į Raudonąją armiją.

1991 m. Rusija pripažino Lietuvos nepriklausomybę.

31 diena

1579 m. Stepono Batoro Polocko žygio metu lietuvių pulkai sunaikino Polocko prieigas saugojusią Krasnos pilį.

1991 m. Medininkų pasienio poste omotininkai nužudė 6 Lietuvos pareigūnus.

Rugpjūčio 1–5 d.

1 diena

1328 m. nebegalėdami išlaikyti Skirsnemunės pilies, kryžiuočiai sudegino ją kartu su ten sukvieštais lietuvių didikais.

1520 m. Krokuvoje gimė Žygimantas Augustas, Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius. Mirė 1572 07 07 Knišine.

1914 m. Vokietija paskelbė karą Rusijai. Prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas.

1922 m. Steigiamasis seimas priėmė pirmąją nuolatinę Lietuvos Valstybės Konstituciją.

2 diena

1549 m. rugpjūčio 2 d. (arba liepos 2 d.) Čmieliuve (Lenkija) gimė Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, valstybės ir kultūros veikėjas, Lietuvos kartografavimo darbų organizatorius. Mirė 1616 02 28 Nesvyžiūje.

1650 m. Lenkijos ir Lietuvos Valstybė sutartimi su Rusija išsipareigojo uždrausti knygas, žeminančias caro ir bojarinų garbę, nepretenduoti į Maskvos sostą.

1945 m. Potsdamo konferencijos nutarimu Karaliaučiaus kraštas perduotas Sovietų

Sajungai.

3 diena

1427 m. Tverės kunigaikštis Borisas atnaujino karinę sąjungą su Lietuva.

1940 m. SSRS Aukščiausioji Taryba oficialiai įjungė Lietuvą į SSRS sudėtį.

4 diena

1392 m. Ostrovo sutartimi Jogaila pripažino Vytauto, kaip savo vietininko, valdžią Lietuvoje.

1421 m. Čekijos seimas oficialiai pasiūlė Vytautui Čekijos karūną.

1579 m. Stepono Batoro Polocko žygio metu lietuvių pulkai sunaikino Polocko prieigas saugojusią Sitno pilį.

5 diena

1506 m. Mykolo Glinskio vadovaujama Lietuvos kariuomenė Klecko mūšyje sumušė į Lietuvos gilumą įsiveržusią Krymo totorių kariuomenę.

1772 m. Sankt Peterburge Rusija, Prūsija ir Austrija pasirašė pirmojo Lenkijos ir Lietuvos Valstybės pasidalinimo sutartį.

1799 m. Žemaičių vyskupystėje įvestas Julijaus kalendorius.

1941 m. vokiečiai nutraukė Lietuvos Laikinosios vyriausybės veiklą ir paliko tik vietinius lietuvių savivaldos organus.

Parengė Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Keletas pastabų po didžiųjų birželio minėjimų

„Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia“ (Lietuvos himnas)

Mons. Alfonsas SVARINSKAS, Laisvės kovotojas, Vilnius

Mons. Alfonsas Svarinskas

Jau baigėsi šių metų pirmasis pusmetis, ir birželis buvo gausus įvairių bažnytinių švenčių: Sekminės, Šv. Trejybės, Dievo Kūno ir Kraujo, Šv. Jono Krikštytojo, Šv. Petro ir Pauliaus. O 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos okupacija ir 1941 m. birželio 13–14 d. trėmimai, taip pat daugelio partizano vadų žūtis. Dėl gausybės renginių buvo sunku visus aplankyti ir visur pabuvoti. Teko pasitenkinti artimesniais ir didesniais renginiais. Buvo galimybė atgaivinti atmintį ir širdžiai suteikti, mums taip reikalingo džiaugsmo pagerbti šventuosius ir tautos didvyrius.

Šios šventės atnešė ir skausmo. Pabandyau trumpai pasidalinti savo skausmu. Sakoma, kad ir šaukštas deguto sugadina visą medaus statinę. Birželio 14 d. dieną Seime vyko iškilmingas posėdis, skirtas Laisvės gynimo ir didžiųjų netekčių atminimui. Buvo miela sekti taurių paskaitininkų mintimis, bet kai kurių senų, „nusipelnusių“ nesinorėjo matyti scenoje. Negavo žodžio ir partizanai, nors jų Lietuvos miškuose žuvo apie 21 000. Dalis pateko į KGB rankas, buvo kankinti ir sušaudyti Vilniuje, buvusiuose KGB rūmuose. Šių kankinių pavardės iškaltos ant rūmų pamatų. Deja, dar ne visos, kitų nespėjo paminėti per 21 nepriklausomybės metus. Kiti pateko į lagerius ir tik dalis grįžo. Dar yra apie 200 gyvų partizanų (daugelis iš jų yra prirakinti prie lovos), bet renginių organizatoriai jiems nedavė progos pasisakyti. Kaip ir kasmet Ariogaloje partizanus traktuoja kaip darželinukus: davė saldainį ir visiems metams ramybė. Jau 21 metai laisvėje negirdėjau nė vieno žodžio apie nukankintus ar nužudytus: 18 ministrų, 9 generolus, 8 maj. J. Bulvičiaus sukilėlių grupės narius.

Apie minėtas aukas iki šiol piktybiškai nutylima. Kodėl? Turbūt bijomasi Maskvos. Sovietai mums prikiša būtus ir nebūtus dalykus, o mūsų vadovai tyli ir neprimena jų žvėriškų nusikaltimų lietuvių tautai.

Iki šiol Lukiškių aikštėje, Vilniuje, nepastatytas ir paminklas Laisvės kovotojams.

Prelegento pranešimuose buvo minimos net pavienių paskutinių metu žuvusiųjų pavardės, bet iš kunigų ir kitų dvasiškių nepamintas nė vienas. O gal jie iš tikrųjų nedalyvavo Laisvės kovose ir nieko nenusipelnė Lietuvai.

Kaip žinome, Lietuvos dvasiškai paliko gilų pėdsaką mūsų istorijoje ir kultūroje. Jie vadovavo kovai prieš nacius ir bolševikus. Kun. prel. Mykolą Krupavičių sovietai ir naciai net du kartus buvo nubaudę mirties bausme, bet jis laimingai išvengė šių nuosprendžių įvykdymo. Dėl jo žemės reformos susikūrė luomas vidutinių ūkininkų, kurių vaikai partizanai kovojo ir žuvo už tėvynę. O juk kumečių vaikai niekad nebūtų kovoję už Lietuvą. Kun. prel. M. Krupavičiaus žemės reforma išgelbėjo Lietuvą nuo bolševizmo

1941 m. birželio 13–14 d. išvežė iš Tėvynės daugiau nei 10 kunigų. Deja, visų jų pavardžių nepamenu. 1941 m. vos prasidėjus karui, bolševikai žiauriai nukankino ir nužudė 16 kunigų ir vieną vienuolį. Štai šių kankinių pavardės: Vilkaviškio rajone, Budavonės miškelyje, buvo žiauriai nukankinti 3 kunigai – Vilkaviškio kunigų seminarijos profesorius Justinas Dabrila (g. 1905 03 15), Lankeliškių klebonas Vaclovas Balsys (g. 1905 11 10), Marijampolės gimnazijos kapelionas Jonas Petrika (g. 1885 04 13). 1989 m. žudynių vietoje pastatytas paminklas. Kitose Lietuvos vietose nužudyti kunigai: Pusnės klebonas Valentas Balčius (g. 1905), Molėtų klebonas Matas Lajauskas (g. 1872), Stirnių klebonas Jonas Daugėla (g. 1909), Vieksnių klebonas Jonas Navickas

(g. 1864), Merkinės klebonas Andrius Juknevičius (g. 1882), Skarulių klebonas Pranas Vaitkevičius (g. 1877), Veprių klebonas Balys Vėgėlė (g. 1880), Paluomenės klebonas Jonas Tutinas (g. 1897), Kuršėnų klebonas kanauninkas Vaclovas Dambraskas (g. 1879), Rokiškio altarista Benediktas Šveikauskas (g. 1884), Vilniaus krašto kunigas Zigmas Stankevičius (g. 1915), kunigas Jonas Stanulis (g. 1907), Joniškio kapelionas Paulius Racevičius, kilęs iš 11 vaikų šeimos (g. 1908) ir vienuolis Martynas Gedvilas (g. 1914).

Buvo represuota apie 300 kunigų. Beveik pusė tuo metu gyvenusių ir dirbusių Lietuvoje. Vieni amžino poilsio atgulė Sibire, o dalis suluošintų grįžo namo į Lietuvą. Ir grįžus ne visiems buvo leista dirbti kunigo darbą, ne tik visai eilei kunigų, bet ir dviem vyskupams: Vyskupui Pranciškui Ramanauskui ir arkivyskupui Teofilui Matulioniiui. Po mirties abu buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi. Abu savo žemiško gyvenimo kelionę baigė vidaus tremtyje. Šie du vyskupai kankiniai, grįžę iš lagerių, susitiko su visais savo vyskupijos kunigais ir ragino juos kovoti už Dievą ir Bažnyčią, garbingai atlikti savo pareigas. Ir vėl budelis M. Gedvilas rašė pranešimą į Maskvą ir prašė šiuos abu vyskopus iš naujo areštuoti. Ir savo raportą Maskvai baigė tokiais žodžiais: „Juo greičiau jie bus areštuoti, tuo geriau bus Tarybų Lietuvai.“ Vyskupą Ramanauską išgelbėjo sunki liga – vėžys. O arkivyskupas Teofilis tremtyje Šeduvoje buvo nunuodytas sidabru. Tai patvirtino vėliau padarytas skrodimas. Lukiškių kalėjime sutikau vieną aukštą lenkų karininką, kuris su meile ir didele pagarba atsiminė vienoje kameroje sėdėjusį arkivyskupą Teofilį. Šis prieš eidamas į tardymus apsisivilkdavo sutana, užsidėdavo raudoną juostą ir pakelta galva žygiuodavo į tardytojo kabinetą. Ir lageryje per 16 metų arkivyskupas daugelį guodė, ypač tuos, kurie buvo kankinami. O KGB būstinėje kankino visus. Viename kabinate grojo akordeonu, kieme užė sunkvežimį motorai, o gretimuose kabinetuose vaitojo tardomieji kankiniai ir girdėjosi tik tai žodžiai: „O Jėzau, o Jėzau...“

Kuomet išvesdavo kalinį į tardymą, visi kalbėdavo dalį rožinio. Prašydami Dievo kaliniui stiprybės, kad atlaikytų kankinimus ir nieko neišduotų. Per dieną kartais sukalbėdavo net šešis rožinius. Ir niekas nesiskundė, kad per daug meldžiamasi.

Partizanų gretose žuvo kunigas Justinas Lelešius (slap. Grafas) (1917–1947 09 24). 1946 m. Vilniuje KGB sušaudė vyskupą V. Borisevičių (1887–1946 11 18), nes nesutiko būti užverbuotas. Abu apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi. Kiek vargo per 5 metus Kazlų Rūdos aktyvistai, norėdami vieną gatvę, kuri prieš okupaciją vadinosi Bažnyčios gatve, pavadinti vyskupo V. Borisevičiaus vardu. Visa vietinė Lietuvos administracija buvo prieš šį projektą, o centrinė valdžia tylėjo. Visa tai vyko tarsi ne Lietuvos Respublikoje. Vėliau parašė tik tai V. Borisevičiaus gatvė, be žodžio „vyskupas“. Gali būti, kad kliudžiusieji pagerbti laisvės kovotojus išvengs Lietuvos Respublikos teismo, bet Istorijos ir Dievo teismo tikrai neišvengs.

1986 m. sovietai surengė autokatastrofą, kurioje žuvo kunigas Juozas Zdebskis (1929–1986 02 05), (po mirties buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi). Kunigo laidotuvėmis ypač rūpinosi KGB, bet žmonės pastebėjo, kad virš velionio nosies buvo skylė, galimai padaryta kulkos. Lietuvos valdžia šios versijos netyrė, nors velionio draugai prašė, kad atitinkamai valdžios ir bažnyčios autoritetai ir kunigo artimieji draugai, padarytų mirusio kunigo lavono tyrimą. Kūnas jau bus sunykęs, bet ištyrus velionio kaukolę galėtų paaiškėti tiesa. Mums šito reikia, kad žinotume tikrąją tiesą apie jo mirtį ir traktuoti velionį kaip kankinį.

Nužudytas kunigas Bronius Laurinavičius (1913–1981 04 24), jis taip pat apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi. Velionis rašė kelias dešimtis skundų Maskvai ir drąsiai gynė persekiojamą Lietuvą.

1942 m. Sverdlovsko lageryje sušaudytas kunigas Stasys Rimkus (Kražių vikaras). Po mirties jis taip pat apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi.

2000 05 07 popiežius Jonas Paulius II Romoje,

Koliziejaus aikštėje, paskelbė naują Rytų Europos kankinių sąrašą. Ten minimi ir 114 kankinių iš Lietuvos. Vėliau paskelbsime iš šį sąrašą.

Išlikusios partizanų maldaknygės liudija, kad jie buvo tikrai religingi žmonės. Kasdien meldavosi ir kartais priimdavo sakramentus. Galbūt dėl to bolševikai ir Lietuvos liberalai – kraštutiniai egoistai, stengiasi uždaryti tikinčiuosius bažnyčiose. Kol bus išrastos efektyvios priemonės visiškai sunaikinti Katalikų Bažnyčią Lietuvoje, o Laisvės kovotojų atminimą ištrinti iš tautos atminties.

Įvairiuose bolševikų nusikaltimų dokumentuose randamas žodis „sušaudė“. Pernai buvo išleista garbingo lietuvių, kovotojo, Kęstučio Grigaliūno knyga, „Mirties dienoraščiai“. 106 puslapyje yra žinutė, kad maj. Jonas Semaška, narsus Lietuvos karys ir didvyris, 1947 01 21 buvo sušaudytas (užkapotas kirviais). Pagalvokite, koks yra skirtumas tarp žodžių: „sušaudytas“ ir „užkapotas kirviais“. Ir tokių žudynių buvo daug. Koks baisus nužmogėjimas.

Tegu Dievas atlygina istorikui Kęstučiui Grigaliūnui už šią puikią knygą – dokumentą. Skaitykite visi, kuriems rūpi Lietuvos praeitis ir ateitis. Parodykite ją ir Lietuvos jaunimui. Deja, šios knygos išleistas nedidelis egzempliorių skaičius. O kaip būtų buvę gerai, kad valdžia pinigų, kuriuos skyrė A. Brazausko paminklui, būtų panaudojusi knygos spausdinimui, išdalinusi mokykloms ir jaunosioms organizacijoms.

Yra tokia interneto svetainė www.pokaris.lt, registruota Vokietijoje. Kiekvieną dieną joje pilamos pamazgos ant partizanų ir Laisvės kovotojų, kurie čia vadinami banditais. Lietuvos valdžia šią nusikalstamą interneto svetainę toleruoja ir neliepia, kad Vokietijos valdžia

uždraustų jos registraciją Vokietijoje. Reikia, kad to reikalautų aukščiausiosios valdžios institucijos.

Per įvairius minėjimus ne kartą buvo cituota Just. Marcinkevičius poezija. Atrodytų, kad mes neturime poetų: Jurgio Baltrušaičio, Putino, Maironio, Brazdžionio ir kitų. Kiek turėjome ir lagerio poetų, bet jų kūryba netyrinėta ir visuomenei nepristatyta.

Lietuvos mokslų akademijos salėje po turiningų paskaitų buvo surengtas pusvalandžio koncertas. Dainavo ir grojo mergaitė bei du jaunuoliai. Galbūt kur kitur būtų ir tikęs šis pasirodymas, bet šiame renginyje skambėjo kaip didelis disonansas. Koks nors solistas galėjo pagiedoti „Ave Maria“, „Lietuva brangi“ ar panašią giesmę ar dainą.

Laisvės kovotojai prašo, kad patriotiniuose renginiuose nebūtų minimi kolaborantų vardai. Juk jie žudė lietuvių tautą, ir jų paminėjimas sukelia didelį skausmą Laisvės kovotojams. Švenčių rengėjai, taip neapgalvotai elgdamiesi didinate tautos skausmą.

Gera, kad buvo prisimintos praeities aukos už Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę. Buvo nužudyti šimtai tūkstančių Lietuvos sūnų ir dukrų. Sunaikinta daug dvasinio ir materialinio turto, bet svarbiausia, sugriautas lietuvių mentalitetas ir dvasia. Vargu ar užteks vieno šimtmečio dvasiškai atstatyti Lietuvą.

Kviečiu geros valios brolius ir seseris vėl stoti į kovą ir atkurti naują demokratišką, socią ir šventą Lietuvą.

Su Dievu į naują rytą.

Nuo šiol **„Senosios kibininės“** kibiniais ir įvairiais patiekalais, galėsite mėgautis ne tik užsukę pas mus į Trakus, bet ir savo šventėje, kurios vietą pasirinksite patys, arba ja pasirūpinsime mes.

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gamintojų pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gamintojų pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobūvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

Į Vilniaus gatves jau išriedėjo nauji, gražūs, firminiai „Senosios kibininės“ autobusiukai, kuriuose galėsite nusipirkti skanių, karštų, sultingų kibinų.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais

1. Automagistralė Vilnius- Kaunas 23km
2. Šanorių pr. 16 (šalia Hyper RIMI)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (šalia Hyper RIMI)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (šalia IKI)
5. Viršuliškių g. 40, Vilnius (šalia IKI)
6. Ateities g. 91, Vilnius(„MANDARINO“ patalpose)
7. Konstitucijos pr. 40, Vilnius(prie CUP šalia balto tilto)
8. Ukmergės plentas 369, Vilnius (šalia „BIG“-o)
9. Liepkalnio g. 114, Vilnius (Minsko pl. šalia „Maximos“)

Ačiū, kad esate kartu!
www.kibinas.lt tel. Pasiteiravimui 8659 08454 ; 8659 72132

Užs. Nr. 20

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksai 0135, 0136 © Voruta 2011. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2011. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt antrieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina du kartus per mėnesį (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528)51266 „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1300 egz.	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Jurgita Brašiūnaitė (redaktorė, tel.: 8 603 11117), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Viktoras Latvėnas (maketuotojas), Daiva Sedlikovska (bubalterė), Viktorija Vaškytė (Klaipėda), Aušra Virvičienė, Birutė Zemaitaitė, Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).
--	--	--	--